

Høgskolen i Innlandet, avdeling Rena

Stine Mari Børthus og Marianne Reisænen

Masteroppgave

Digitalisering og skatteunndragelser:

«Hvordan påvirker digitalisering oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser?»

Digitalization and tax evasion:

«How does digitalization affect the detection risk for tax evasion?»

Master i økonomi og ledelse, med spesialisering i økonomistyring

2020

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage JA NEI

Forord

Masteravhandlingen markerer avslutningen på en fulltids masterutdanning i økonomistyring ved Handelshøgskolen i Innlandet. Avhandlingen utgjør 30 studiepoeng.

Selve studiet har vært svært lærerikt og gitt oss innsikt i økonomistyring både i et historisk og i et moderne perspektiv. Gjennom arbeidet med oppgaven har vi lært vel så mye om oss selv som om avhandlingens tema. Det er ikke til å legge skjul på at studiet til tider har vært krevende ved siden av jobb og familie, samtidig som det under avhandlingsarbeidet dukket opp flere utfordringer knyttet til blant annet koronapandemien. Vi har likevel gjort vårt beste ut ifra situasjonen og gitt alt.

Vi vil gjerne rette en stor takk til alle informantene som velvillig stilte opp for oss, til tross for unntakstilstanden landet er preget av. Uten deres hjelp hadde ikke avhandlingen vært mulig. Takk til vår veileder, Jon Lundesgaard, for de mange givende og interessante samtaler i forbindelse med avhandlingen. Våre familier fortjener også en stor takk for all tålmodighet og oppmuntrende ord i strevsomme stunder.

Det har vært en spennende og lærerik prosess, og masterstudiet avsluttes mange erfaringer rikere. Vi sitter igjen med gode minner etter denne perioden og er stolte over at vi har styrket hverandre, jobbet hardt og kommet oss igjennom på normert tid.

Stine Mari Børthus og Marianne Reisænen

Rena, 25.05.20

Sammendrag

I denne avhandlingen har målet vært å utforske hvordan *digitalisering* påvirker *oppdagelsesrisiko* for skatteunndragelser. I dag påvirker digitaliseringen samfunnet på utallige måter og dette utfordrer også Skatteetaten til å tenke nytt om sin forretningsmodell (Arendsen, Wittberg & Goslinga, 2019). Arbeidet med å redusere omfanget av skatteunndragelser er ett av Skatteetatens viktigste innsatsområder (Skatteetaten, u.å.) og opplevd oppdagelsesrisiko regnes som den viktigste faktoren for etterlevelse av lovverket (Løyland & Øvrum, 2019).

Avhandlingen er basert på et todelt studium, et litteraturstudie og en kvalitativ datainnsamling. Det er foretatt et litteraturstudie som viser at det er begrenset forskning på hvordan digitalisering påvirker oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser. På bakgrunn av dette studiet er det formulert følgende problemstilling for videre innsiktsarbeid: «*Hvordan påvirker digitalisering oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser?*». For å få innsikt i problemstillingen har det blitt samlet inn kvalitative data fra Skatteetaten og regnskapsførere, som kan ses på som kontrollorgan for å oppdage skatteunndragelser.

Digitaliseringsverktøyene det er valgt å studere nærmere i avhandlingen er Standard Audit Tax-File (SAF-T), blokkjedeteknologi og stordata. Årsaken til at nettopp disse ble valgt er at SAF-T er et standard format som ble innført 01.01.20 som medfører at alle bokføringspliktige må rapportere med samme kontoplan og bruke de samme momskodene. Stordata er også noe Skatteetaten har begynt å ta i bruk og satser stort på, mens blokkjedeteknologi er noe man kan se for seg at vil bli aktuelt i fremtiden for å redusere skatteunndragelser.

Allingham-Sandmomodellen fra 1972 er benyttet i avhandlingen. Modellen tilsier at skattytere vil unndra skatt dersom den forventede gevinsten av unndragelsen er større enn sannsynligheten for å bli oppdaget og straffet (L. Fallan, 2011). Videre er forholdet mellom Skatteetaten og skattyter sett i lys av et prinsipal-agentperspektiv. Dette fordi skattytere har et indirekte kontraktsforhold med Skatteetaten om å innrapportere korrekt informasjon. Et vesentlig konsept i prinsipal-agentteorien er informasjonsasymmetri. Dette oppstår i situasjoner der informasjon er ujevnt fordelt mellom aktørene og kan føre til at aktørene blir utsatt for fristelser, moralsk hasard (Lundesgaard, 2011). I mange tilfeller sitter skattytere på mer informasjon enn Skatteetaten. Det eksisterer dermed en informasjonsasymmetri, som kan føre til at skattyter blir fristet til å unndra skatt.

Funnene våre viser at digitalisering kan øke oppdagelsesrisikoen ved at de som unndrar skatt blir mer sporbare og dermed enklere å finne. Studien antyder at digitalisering vil ha en stor innvirkning på skattytere som ubevisst unndrar skatt. Ved at det legges inn interaktive kontrollspørsmål allerede underveis i innsendingen (dulting) kan dette bidra til at skattyter rapporterer riktig, som igjen kan føre til reduksjon av skatteunndragelser. Bruk av stordata kan bidra til at Skatteetaten avdekker flere skatteunndragelser. Det kan lages prediktive modeller for å se mønstre, slik at Skatteetaten blir mer treffsikre i å finne avvik. På denne måten kan avvik håndteres på en mer effektiv måte, ressursene nyttes i flere saker og dermed også øke følelsen av risiko for å bli oppdaget. Videre viser funnene i denne studien at slik SAF-T er i dag, vil ikke oppdagelsesrisiko påvirkes. SAF-T fase tre vil gi en høyere grad av tilgjengelig informasjon for Skatteetaten. Det er mye usikkerhet rundt blokkjedeteknologi. Dersom man lykkes med gode løsninger med tredjepartsverifiseringer, skattemynt og transaksjonsinformasjon som ikke kan manipuleres, kan slik teknologi kunne føre til at informasjonsasymmetri reduseres og oppdagelsesrisiko øker. Funnene viser også at selv om digitalisering gir nye verktøy til Skatteetaten for å oppdage skatteunndragelser, vil også de som ønsker å unndra skatt kunne utvikle nye digitale verktøy.

Hovedkonklusjonen er at digitalisering øker oppdagelsesrisikoen for skatteunndragelser, noe som ifølge Allingham-Sandmo-modellen skal føre til færre skatteunndragelser. Oppdagelsesrisikoen øker fordi Skatteetaten får tilgang til et større omfang data, effektiviserte kontroller og bedre tredjepartsverifiseringer. De fleste skattytere ønsker å innrapportere riktig skattegrunnlag, men mange synes det er vanskelig. Digitalisering og dulting vil gi stor på effekt på ubevisste skatteunndragelser. Dette gjør at den enkelte skattyter forstår at de har rapportert feil og kan korrigere før selve innsendelsen. Dette kan føre til en økt opplevd oppdagelsesrisiko. Når det gjelder gruppen som ønsker å begå kriminalitet viser våre funn at det ikke hjelper at digitalisering øker oppdagelsesrisiko, fordi straffen ikke oppleves som et stort nok ubehag.

Abstract

The aim of this dissertation has been to explore how digitalization affects the risk of discovery for tax evasion. Digitalization affects society in countless ways, and this also challenges the Tax Administration to rethink its business model (Arendsen et al., 2019). One of the most important focus areas for the Tax Administration is to reduce the extent of tax evasion (Skatteetaten, u.å.). A persons perceived risk of discovery is regarded as the most important factor for compliance with the legislation (Løyland & Øvrum, 2019).

The dissertation is based on two-part study, a literature study and a qualitative data collection. The literature review shows indications of limited research on how digitization affects the risk of discovery for tax evasion. Based on this discovery, the following topic has been formulated: How does digitalization affect the risk of discovery for tax evasion? To gain insight on this problem, qualitative data from the Tax Administration and accountants have been collected. These can be viewed as a control body to detect tax evasion.

The digitalization tools that have been chosen to look into in this dissertation are Standard-Audit Tax-File (SAF-T), block chain technology and big data. SAF-T was chosen because it was introduced 01.01.20, which means that all accounting officers must report using the same account plan and use the same VAT codes. Big data is being introduced and invested heavily in by the Tax Administration. Block chain technology is possibly something that will be relevant in the future.

The Allingham-Sandmo model from 1972 is used in this thesis. The model indicates that taxpayers will evade taxes if the expected gain is greater than the probability of detection and the expected penalty (L. Fallan, 2011). Furthermore, the relationship between the Tax Administration and the taxpayer is viewed using principal-agency theory. This is because taxpayers have an indirect contractual relationship to report correct information to the Tax Administration.

An important concept in principal-agent theory is information asymmetry. This arises in situations where information is distributed unevenly among the actors and further give rise to opportunistic behaviour (Lundesgaard, 2011), such as tax evasion. Generally, taxpayers have more information than the Tax Administration, thus information asymmetry is present.

The findings in this study show that digitalization can increase the risk of discovery by making those who avoid tax more traceable and thus easier to find. The findings also suggest that

digitalization will have a major impact on taxpayers who unconsciously evade taxes. Incorporating interactive control questions during the submission can help the taxpayer to report correctly, which in turn may lead to a reduction in tax evasion. The usage of big data can help the Tax Administration reveal more tax evasion. Predictive models can be created to see patterns, so that the Tax Administration becomes more accurate in finding deviations.

In this way, deviations can be handled more efficiently, resources are utilized in more cases and thus also increase the feeling of risk of being discovered. Furthermore, the findings in this study show that SAF-T will not affect the risk of detection as of today, however, SAF-T phase three will provide a higher degree of available information to the Tax Administration. With regards to blockchain technology, there is a great deal of uncertainty. At the same time it is believed that third-party verifications, tax coins, and transactions that cannot be manipulated could reduce information asymmetry, and thus increase the risk of detection. The findings also show that although digitalization provides new tools for the Tax Administration to discover tax evasion, those who wish to evade tax will also be able to develop new digital tools.

The main conclusion is that digitalisation increases the risk of discovery for tax evasion. According to the Allingham-Sandmo model this in turn leads to reduced tax evasion. The risk of discovery increases because the Tax Agency has access to a larger scope of data, more efficient controls and better third-party verifications. Most taxpayers want to do it right, but find it difficult. Therefore, digitalization and nudging will have a major effect on tax evasion for this group. The taxpayers will in this way understand that they have reported errors and can correct them before the filing itself. In turn, this can lead to an increased perceived risk of discovery. The group that deliberately choose to commit tax fraud will see minor effects of digitalization. This is because the perceived punishment is not tough enough and the risk of being detected is not perceived as a real risk.

Figurliste

Figur 1. Teoretisk struktur.....	7
Figur 2. Rammeverk for digitalisering (Unruh & Kiron, 2017).....	8
Figur 3. Illustrasjon av hvordan SAF-T fungerer (Hegdahl, 2018).....	13
Figur 4. Stegvis oversikt over blokkjede (Dai et al., 2017).....	15

Tabelliste

Tabell 1: Oversikt over mest relevant litteratur.....	28
Tabell 2: Oversikt over informantene.....	32
Tabell 3: Informantenes syn på digitalisering opp mot Unruh og Kirons (2017 rammeverk.....	41

Innhold

Forord.....	I
Sammendrag.....	II
Abstract	IV
Figurliste.....	VI
Tabelliste	VII
1. Introduksjon.....	1
1.1 Aktualisering og tidligere forskning.....	2
1.2 Avgrensning	5
1.3 Begrepsavklaring.....	6
2. Teori	7
2.1 Teoretisk struktur i avhandlingen.....	7
2.2 Begrunnelse for teoretisk rammeverk	8
2.3 Digitalisering	10
2.4 SAF-T.....	12
2.5 Blokkjedeteknologi	14
2.6 Stordata.....	17
2.7 Skatteunndragelser	19
2.8 Oppdagelsesrisiko	21
2.9 Asymmetrisk informasjon	22
2.10 Moralsk hasard	23
3. Metode.....	25
3.1 Litteraturstudie	25
3.1.2 Utvelgelse av litteratur	25
3.2 Forskningsmetode og forskningsdesign	28
3.2.1 Ontologi og Epistemologi.....	28
3.2.2 Kvalitativ studie	29
3.3 Utvalg og datainnsamling.....	31
3.3.1 Utvalg.....	31

3.3.2 Metode for datainnsamling.....	33
3.3.3 Intervjuguide	34
3.3.4 Gjennomføring av intervjuene.....	35
3.4 Metode for dataanalyse	36
3.5 Forskningskvalitet	37
3.6 Forforståelse	38
3.7 Forskningsetikk	39
4. Analyse.....	40
4.1 Digitalisering	40
4.2 SAF-T	41
4.3 Blokkjedeteknologi	44
4.4 Stordata.....	46
4.5 Skatteunndragelser	48
4.6 Oppdagelsesrisiko	50
4.7 Asymmetrisk informasjon	51
4.8 Moralsk hasard	51
5. Diskusjon.....	54
5.1 Digitalisering	54
5.2 SAF-T	55
5.3 Blokkjedeteknologi	56
5.4 Stordata.....	59
5.5 Oppdagelsesrisiko og asymmetrisk informasjon.....	60
5.6 Skatteunndragelser og moralsk hasard	62
5.7 Oppsummering	65
5.8 Teoretiske og praktiske implikasjoner.....	67
5.9 Avhandlingens begrensninger	68
5.10 Videre forskning.....	68
Referanseliste	70
Appendiks.....	77

Vedlegg 1 - Intervjuguide.....	77
Vedlegg 2 - Informasjonsskriv og samtykkeerklæring.....	80
Vedlegg 3 - Vurdering fra NSD	83
Vedlegg 4 – Utvalgte sitater fra informantene for å bekrefte funn i analysen	85

1. Introduksjon

Digitalisering er et begrep de aller fleste kjenner til og snakker om. Begrepet kan ha ulik betydning i ulike sammenhenger, og det defineres også ulikt i litteraturen. I følge Parviainen, Tihinen, Kääriäinen og Teppola (2017) er digitalisering en trend som endrer både organisasjoner og samfunn som helhet. Videre fører digitalisering til at både regnskapsinformasjon og Skatteetatens kontroll av regnskapsinformasjon endres (Kaarbøe, Knudsen & Meidell, 2018). I dag påvirker digitalisering samfunnet på utallige måter og dette utfordrer også Skatteetaten til å tenke nytt om sin forretningsmodell (Arendsen et al., 2019).

Skatteetaten er underlagt Finansdepartementet og jobber mot målet om å sikre finansieringen av velferdssamfunnet (Skatteetaten, u. å.). Arbeidet med å redusere omfanget av skatteunndragelser er ett av Skatteetatens viktigste innsatsområder (Skatteetaten, u.å.). I følge direktør i regionavdelingen i Skatteetaten, Øyvind Strømme (2016) gir økt digitalisering at Skatteetaten kan effektivisere mye av arbeidet og at mange av de nye digitale løsningene fører til økt etterlevelse av regelverk. Skatteetaten bruker i dag prediktive modeller til blant annet utvelgelse til kontroll av momsoppgaver og til å forbedre og effektivisere innkreving av skatter og avgifter (Løland, Berset & Hobæk Haff, 2017). Ifølge Løland et. al (2017) har bruken av prediktive modeller ført til en mer effektiv utnyttelse av ressurser og økt proveny.

Skatteunndragelser er ulovlige handlinger som er straffbare og kan gi urettmessige økonomiske fordeler til skattytere som unndrar skatt (L. Fallan, 2011). De fleste er enige om at det er umoralsk å unndra skatt, likevel er det noen skattytere som er villige til å ta ubehaget ved å unndra skatt, dersom belønningen er stor nok (L. Fallan, 2011). Tilgang til fellesgoder påvirkes ikke av hva man betaler selv, og skattytere føler seg ikke nødvendigvis sterkt presset til å betale skatt for egennytte. De som unndrar skatt er altså ikke med på dette spleiselaget, men de har likevel krav på motytelser på lik linje med alle andre. Økokrim (2020) mener at skatte- og avgiftsunndragelser truer den norske velferdsstaten og at det dermed er i alles interesse at skattytere oppgir korrekt informasjon til Skatteetaten for at det norske velferdssystemet skal kunne fungere i fremtiden.

Tall fra Skatteetaten viser at totalt skatte- og avgiftsproveny var på 1361,1 milliarder NOK i 2018 (Skatteetaten, 2019). Torhild Henriksen (personlig kommunikasjon, 16. mars 2020) påpekte i e-post at Skatteetaten ikke har noe offentlig anslag på hvor mye som unndras i skatt, noe Økokrim (2020) også bekrefter at de ikke vet omfanget av. Ifølge Dahl, Öste og Ekroll

(2017) viser forskning at norske privatpersoner og selskaper krymper skatten sin med 23 milliarder kroner i året. Dette kunne betalt for over 31 000 lærere eller omtrent 800 000 intensivdøgn på sykehus. Forskere har også konkludert med at de aller rikeste unndro en tredjedel av skatten de skulle betalt (Bjørnstad, 2017).

Det er en bred enighet om at digitalisering effektiviserer og forenkler arbeidsprosesser og fører til at Skatteetatens kontroll av regnskapsinformasjon må endres (Kaarbø et al., 2018). Opplevd oppdagelsesrisiko regnes som den viktigste faktoren for etterlevelse av lovverket (Løyland & Øvrum, 2019), og det vil derfor være interessant for både Skatteetaten og skattytere å undersøke om digitalisering påvirker oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser. At noen velger å unndra midler fra felleskassa, er verdt å ta på alvor, da dette på sikt vil true velferdssamfunnet. Gjennom litteraturstudiet har det kommet fram at det kan synes å være mangelfullt med forskning på hvordan digitalisering kan brukes for å påvirke oppdagelsesrisiko for å redusere skatteunndragelser og på bakgrunn av dette er følgende problemstilling formulert:

«Hvordan påvirker digitalisering oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser?»

På bakgrunn av avhandlingens eksplorative design, er det nødvendig å utføre dybdeintervjuer med informanter som sitter på kunnskap om temaene digitalisering og skatteunndragelser. For å besvare problemstillingen har det dermed blitt samlet inn kvalitative data fra Skatteetaten og regnskapsførere, som kan ses på som kontrollorgan for å oppdage skatteunndragelser.

1.1 Aktualisering og tidligere forskning

Begrepet *skatter* brukes om pengeytelser som privatpersoner og virksomheter er forpliktet til å betale til det offentlige uten å ha direkte krav på motytelser, med andre ord er skatter ensidige ytelser (L. Fallan, 2011). Vi som bor i Norge har glede og nytte av de mange velferdsordninger vi har, men dette koster penger og det er dermed viktig at alle er med på å betale (Skatteetaten, u.å.). Alle har rett til å gå på skole og dersom man blir syk skal man få behandling på sykehus. Samfunnet er som et stort spleiselag, og dermed skal alle skattytere betale skatt etter evne og motta ytelser når de trenger dette (Skatteetaten, u.å.). Velferdsstaten er i stor grad finansiert av skatt på inntekt, forbruk og formue (Økokrim, 2020). Skattesystemet er videre delt inn i fire hovedprinsipper som omhandler enkelhet, rettferdighet, effektivitetsprinsippet og evneprinsippet (L. Fallan, 2011). Prinsippet om enkelhet betyr at skattesystemet skal være enkelt å forstå for de fleste skattyterne. Videre må det være enkelt å praktisere for myndighetene slik at innkreving av skatter ikke medfører for stor ressursbruk (L. Fallan, 2011). Forenklinger

for næringslivet og bekjempelse av svart økonomi er ifølge Løland et. al (2017) blant Skatteetatens hovedsatsingsområder frem mot 2025, og ambisjonene er at næringslivet skal oppleve betydelig redusert byrde for å forstå og følge regelverket, og at de ikke taper konkurransen i markedet mot aktører som ikke følger regelverket.

I det moderne samfunnet blir organisasjonssystemer stadig mer komplekse og automatiserte (Parida, 2018). Det er mye forskning på digitalisering i ulike kontekster og betydninger, blant annet Parviainen et al. (2017) mener at de potensielle fordelene ved digitalisering er høye, og at ved å digitalisere informasjonsintensive prosesser kan kostnadene kuttes med opptil 90%, og behandlingstider forbedres betraktelig. Digitalisering handler ikke om å gjøre eksisterende prosesser om til digitale versjoner, men å revurdere dagens operasjoner med nye perspektiver ved hjelp av digital teknologi (Parviainen et al., 2017). Parida (2018) viser til at digitalisering har blitt et sentralt tema også på den politiske dagsorden for mange land og den tekniske kjernen er automatisering. Det er begrenset med forskning på om digitalisering endrer oppdagelsesrisikoen for skatteunndragelser. Fanea-Ivanovici og Voicu (2019) mener bruk av digitale tjenester for offentlige innrapporteringer fører til høyere etterlevelse av skatteforpliktelser. Virksomhetene føler et større ansvar for å etterleve, da bruken av digitale tjenester gir lavere kostnader til virksomhetene og øker deres tillit til offentlige institusjoner på grunn av et høyere nivå av gjennomsiktighet.

Schwanke (2017) mener verden står overfor en skatterevolusjon og at blokkjedeteknologi kan revolusjonere hvordan skatt beregnes med sanntidstransaksjoner alle kan ha tilgang til. Dette vil gjøre det mulig for myndighetene å belaste skattytere umiddelbart og kan til slutt medføre at spørsmål om etterlevelse og revidering elimineres. Standardisert rapportering gjennom SAF-T filen gir Skatteetatens kontrollvirksomhet bedre muligheter for mer avanserte og effektive analyser (Evers, Rosseland, Friisk & Flaa, 2017). Stordata kan brukes til å utvikle prediktive modeller til blant annet utvelgelse til kontroll av momsoppgaver og til å forbedre og effektivisere innkreving av skatter og avgifter (Løland et al., 2017). Dette kan føre til at oppdagelsesrisikoen for de som unndrar skatt blir høyere, og at flere da vil velge å etterleve regelverket.

Når det gjelder skatteunndragelser finnes det en del forskning og Allingham-Sandmomodellen (1972) har vært teoretisk retningsgivende for forskning på skatteunndragelser. Denne modellen er videreutviklet og benyttet av flere ulike forskere til å tilpasse seg flere ulike kontekster (Chen & Chu, 2005; Crocker & Slemrod, 2005; L. Fallan, 2011; L. Fallan & Eriksen, 1994; Kleven,

Knudsen, Kreiner, Pedersen & Saez, 2011). Chen og Chu (2005) har utviklet en modell for skatteunndragelser av bedriftsinntekter, da de mener dette er mer komplisert enn skatteunndragelser gjort av privatpersoner, fordi skatteunndragelser gjort av virksomheter involverer strategisk atferd av mer enn én person. Crocker og Slemrod (2005) undersøker selskapsskatteunndragelser i sammenheng med kontraktsforholdet mellom aksjonærene og skatteansvarlig i et firma og fant at straff som pålegges skatteansvarlig er mer effektiv for å redusere skatteunndragelser enn å pålegge aksjonærer straff. Kleven et al. (2011) sine funn viser blant annet at skatteunndragelser var nærmere null på inntekt som var underlagt tredjepartsrapportering, men av betydelig omfang for selvrapportert inntekt. Videre viste de at trusler om kontroll har betydelig effekt på skatteunndragelser av selvrapportert inntekt. Dette er forklart ved å utvide modellen til å skille mellom selv- og tredjepartsrapportert inntekt. Schauer og Bajor (2007) sine funn viser at størrelsen på effekten av oppdagelsesrisiko ikke er så stor og mener at andre faktorer har en større rolle for skattyteres etterlevelse.

Arntsen, Berset og Reiersen (u.å.) mener det vil være rimelig å anta at både revisor og ekstern regnskapsfører bidrar til en høyere opplevd oppdagelsesrisiko for virksomheter. Det er forsket mye på om oppdagelsesrisiko reduseres ved fravalg av revisor som kontrollorgan, og om skatteunndragelser da øker. Disse undersøkelsene har kommet frem til ulike resultater (E. Fallan, Antonsen, Fallan & Olsen, 2018; Haugen & Nygren, 2015; Langli, 2016; Nygaard, 2016). Funn av E. Fallan et al. (2018) viser at små virksomheter i såkalte risikobransjer har et langt høyere omfang av fravalg av revisor enn andre bransjer og mener at dette fører til svekket pålitelighet som igjen kan føre til økte skatteunndragelser. Resultater fra Langlis (2016) undersøkelse viser ingen tegn til at virksomheter som har valgt bort revisor har begynt med skatteunndragelser etter fravalget, mens Haugen og Nygrens (2015) studie viser at revisor og ekstern regnskapsfører er en av de viktigste faktorene som er av betydning for om en virksomhet unndrar skatt eller ikke. Nygaards studie (2016) konkluderer med at små selskaper som velger bort revisor er mer skatteaggressive. Det er også studert digitale betalingstjenester i et skattemessig perspektiv som har avdekket at skattemyndighetene står overfor utfordringer knyttet til beskatning av flernasjonale digitale selskaper og etterlevelse av innskudd på digitale lommebøker (Kvamme & Sandvik, 2017). Med tanke på at det i dag er mulig å velge bort revisor, som da vil svekke kontrollorganet, vil det være interessant å undersøke om digitalisering kan øke oppdagelsesrisiko og dermed ta over noe av revisors kontrollrolle.

Arendsen et al. (2019) mener at de som administrerer skatt alltid har vært nødt til å være innovative og endre måten de jobber på. Innovasjon er en nødvendighet i et samfunn i konstant

utvikling med endring av lovverk, endringer i skattyters atferd, budsjettrestriksjoner og utfordrende krav til bedre effektivitet. I denne stadig mer digitale tidsalder blir forholdet mellom organisasjoner (dvs. selskaper, offentlige etater og andre) og kunder omformet (Parida, 2018). Staten har en stor innvirkning på digitalisering, både ved å være en pådriver og ved å sette begrensninger (Gårseth-Nesbakk, Baksaas & Gustavsen, 2019). I dag forhåndsutfyller Skatteetaten skattemeldingen med registerdata og tredjepartsopplysninger fra blant annet arbeidsgivere og banker. Dette bidrar til at flere betaler riktig skatt og har naturlig nok redusert behovet for å gjennomføre kontroller (Løyland & Øvrum, 2019). Utviklingen i digital teknologi skaper muligheter for å gjøre det man gjør i dag på helt nye måter, og digitaliseringen åpner opp for at man kan gjøre ting man tidligere ikke kunne gjøre (Andersen & Sannes, 2018). Dersom man kan lage en digital modell av virksomheter hvor alt beregnes øyeblikkelig og som opererer i sanntid, trenger man ikke et regnskap for å innrapportere skattegrunnlaget, da kan man bare levere alle transaksjonene direkte til Skatteetaten, som så genererer regnskapet for virksomhetene (Andersen & Sannes, 2017).

På bakgrunn av tidligere forskning og med utgangspunkt i problemstillingen er formålet med denne avhandlingen å besvare følgende forskningsspørsmål:

- 1. Hvordan kan digitalisering påvirke informasjonsasymmetrien slik at oppdagelsesrisiko øker?*
- 2. Hvordan kan digitalisering påvirke skatteunndragelser?*

Videre i avhandlingen kommer en avgrensning og begrepsavklaring, før det teoretiske rammeverket presenteres. I metodekapitlet presenteres den valgte forskningsmetoden og argumentasjon for bruk av eksplorativt og kvalitativt design. Videre følger en analyse av sitater og funnene som danner grunnlag for diskusjon av forskningsspørsmålene. Avhandlingen avsluttes med diskusjon, svakheter ved studien, implikasjoner og forslag til videre forskning.

1.2 Avgrensning

Gjennom denne avhandlingen skal det undersøkes om digitalisering fører til økt oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser. Når det gjelder digitaliseringsverktøy er hovedfokuset på SAF-T, blokkjedeteknologi og stordata. Når det gjelder skatteatferd er avhandlingen begrenset til å kun se på skatteunndragelser. Skatteplanlegging og skatteomgåelser vil dermed ikke undersøkes. Det må videre presiseres at skatteunndragelser i

denne avhandlingen i hovedsak omfatter underrapportering av inntekt og overrapportering av fradrag.

Hovedvekten i teorien om skatteunndragelse vil videre vektles på variabelen *oppdagelsesrisiko*, da dette er en essensiell del av problemstillingen. Asymmetrisk informasjon og moralsk hasard vil trekkes frem som hovedmomenter i prinsippal-agentperspektivet. Både privatpersoner og virksomheter omtales som skattytere. Dette betyr at det ikke vil ses på interne forhold innad i en virksomhet som for eksempel fører til at daglig leder presses til å utføre skatteunndragelser, men heller se på virksomheten som en enkelt skattyter.

1.3 Begrepsavklaring

SAF-T: Standard Audit File –Tax, forkortet SAF-T, er en OECD-utviklet elektronisk standard for rapportering av regnskapsdata fra virksomheter til skattemyndighetene (Evers et al., 2017).

Blokkjedeteknologi: Forretningsmessig et utvekslingsnettverk for å flytte transaksjoner, verdi og eiendeler mellom ulike parter uten hjelp av formidlere (Mougayar & Buterin, 2016).

Stordata: Stort volum av data fra ulike kilder som kan benyttes i hurtige analyser med både strukturerte og ustrukturerte data (Gårseth-Nesbakk et al., 2019).

Skattyter: Fysisk eller juridisk person som skal svare eller få kompensert formues- og inntektsskatt, svalgskatt eller petroleumsskatt, jf. skatteforvaltningsloven § 8-2 (Skatteetaten, 2017).

Skatteunndragelse: Underrapportering av inntekter eller bruttoformue og/eller overrapportering av inntektsfradrag og gjeld (L. Fallan, 2011).

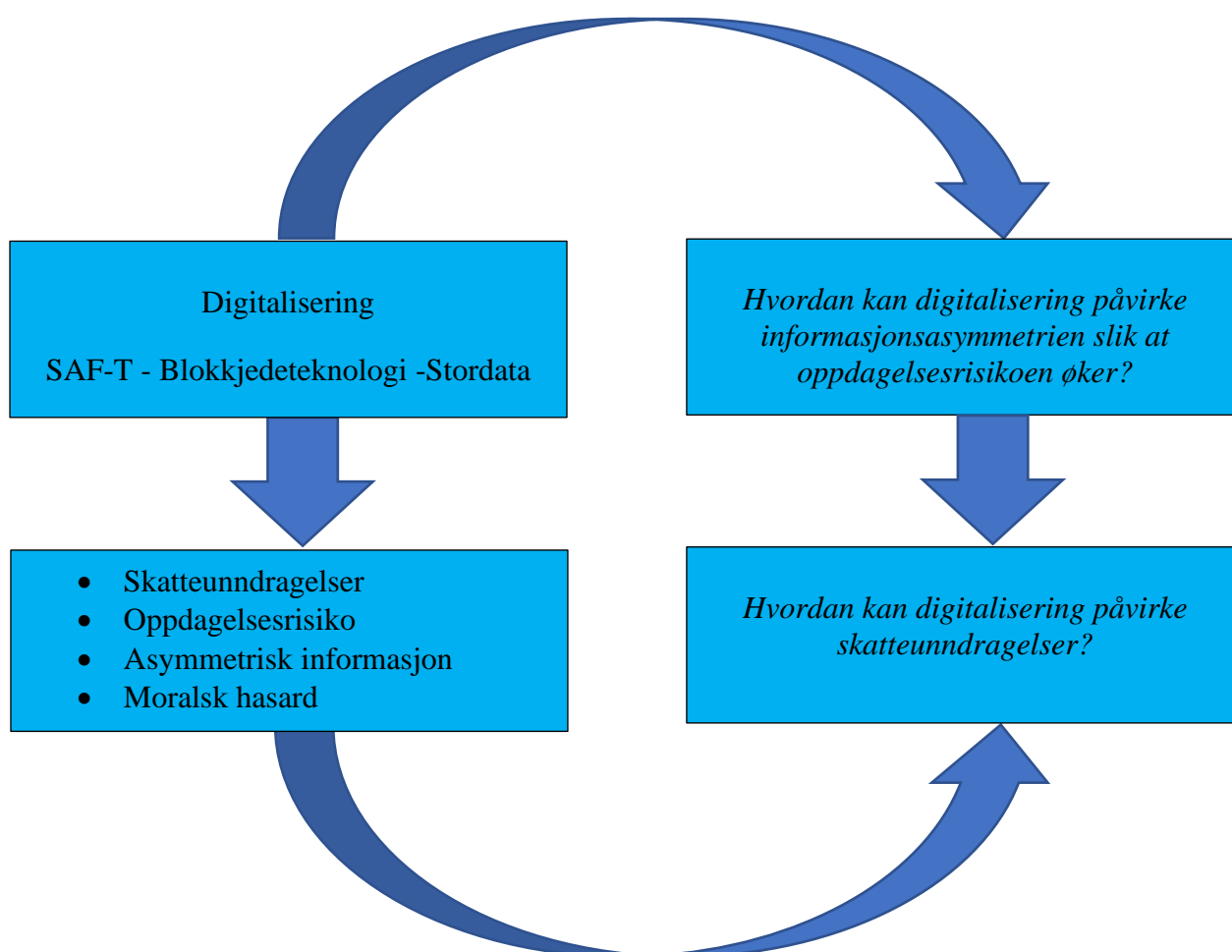
Asymmetrisk informasjon: Informasjon som er ujevnt fordelt mellom parter i et kontraktsforhold, der den ene kan nyte godt av privat informasjon motparten ikke har tilgang til (Douma & Schreuder, 2013).

Moralsk hasard: Fristelser eksponerte parter i en allerede etablert relasjon kan møte på (Lundesgaard, 2011).

2. Teori

2.1 Teoretisk struktur i avhandlingen

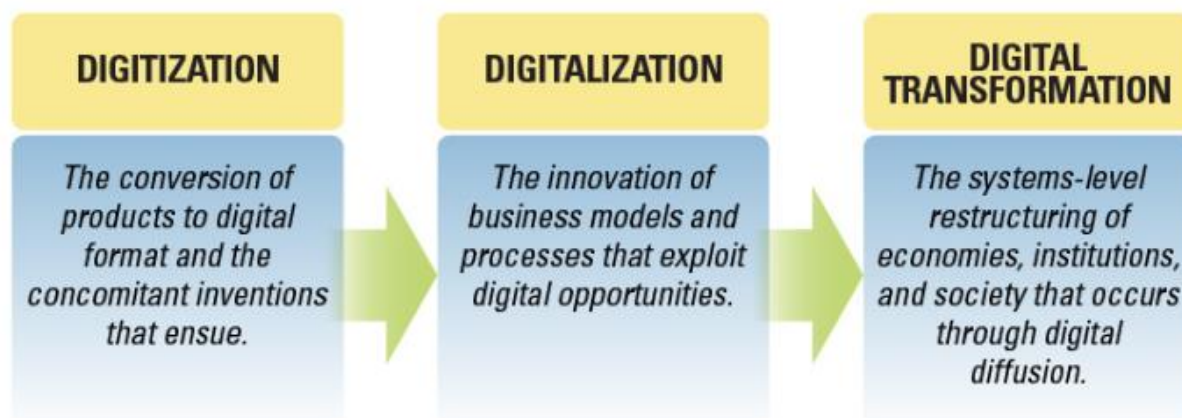
Fastsettelse av forskningsspørsmål og mulige konstruksjoner kan være hjelpsomme i starten av forskningsfasen, men har en tendens til å endre seg underveis i forskningen (Eisenhardt, 1989b). Det er mange områder som vil kunne påvirke skatteunndragelser, men i denne avhandlingen er det valgt å sette søkelys på hvordan digitalisering kan påvirke asymmetrisk informasjon og oppdagelsesrisiko for å redusere skatteunndragelser. For å undersøke hvordan digitalisering kan påvirke oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser, vil først digitalisering og digitaliseringsverktøyene SAF-T, blokkjedeteknologi og stordata presenteres. Deretter introduseres teori om skatteunndragelser, herunder Allingham-Sandmomodellen, asymmetrisk informasjon og moralsk hasard. Ut fra dette er figur 1 utarbeidet for å illustrere avhandlingens teoretiske struktur for å svare på problemstillingen.

Figur 1. Teoretisk struktur

2.2 Begrunnelse for teoretisk rammeverk

Digitalisering er et vidt begrep som favner mange ulike nye teknologier og verktøy. I denne avhandlingen er det valgt å benytte Unruh og Kiron (2017) sitt rammeverk når begrepet digitalisering benyttes videre. Beslutningstaking avhenger av å ha et rammeverk for å forstå konsekvensene av digitale valg. Unruh og Kiron (2017) har utarbeidet et rammeverk for å bedre forstå og presisere begrepet digitalisering. De skiller mellom tre faser; digitizing, digitalisering og digital transformasjon. *Digitizing* er å konvertere noe fra analogt til digitalt, *digitalisering* er å endre forretningsmodeller og prosesser, mens *digital transformasjon* er endring av økonomi, institusjoner og samfunn.

Figur 2. Rammeverk for digitalisering (Unruh & Kiron, 2017)

Ved bruk av dette rammeverket kan man analysere hvilken fase man er i, og hva som skal til for å komme seg videre til neste fase. Et godt eksempel for å illustrere de ulike fasene i rammeverket er skattekortet (Andersen & Sannes, 2018). Skattekortet har gått gjennom en teknologisk prosess hvor skattyteren tidligere mottok et fysisk skattekort man måtte levere inn til arbeidsgiveren sin (digitizing). Etter en mellomperiode med skattekort som elektronisk dokument, henter nå lønssystemet skattekortet fra Skatteetatens systemer ved behov (digitalisering). Og i fremtiden vil man sannsynligvis bare melde inn den ansattes lønn og personnummer (digital transformasjon).

Videre er det valgt ut et knippe digitaliseringsverktøy som det ses nærmere på; SAF-T, blokkjedeteknologi og stordata. SAF-T er et lovpålagt standardformat som ble innført 01.01.20 som medfører at alle bokføringspliktige må rapportere med samme kontoplan og bruke de

samme momskodene. Dette medfører at det blir enklere for Skatteetaten å utføre bokettersyn. Stordata er også noe Skatteetaten har begynt å ta i bruk, og som de satser stort på. Ved bruk av stordata kan det utvikles prediktive modeller, slik at oppdagelsesrisikoen for skatteunndragelser øker. Blokkjedeteknologi kan muliggjøre sanntidsrapportering og er noe man kan se for seg at vil bli aktuelt i fremtiden.

Allingham-Sandmomodellen fra 1972 har blitt sett på som betydningsfull for å forklare etterlevelse (Berset, Kroknes & Næringsrud, 2016). Denne modellen vil bli benyttet som rammeverk for skatteunndragelser. Modellen predikerer at skattytere vil unndra skatt dersom den forventede gevinsten er større enn sannsynligheten for å bli oppdaget og forventet straff (L. Fallan, 2011). Ifølge Berset et al. (2016) viktig å øke opplevd oppdagelsesrisiko, fordi det kan føre til at flere etterlever. Hvor høy oppdagelsesrisikoen er påvirker hvorvidt skattyter blir oppdaget og straffet for å skjule informasjon om skattegrunnlaget (Allingham & Sandmo, 1972). Allingham-Sandmomodellen predikerer at en økning i oppdagelsesrisiko reduserer sannsynligheten for at aktører unndrar skatt (Allingham & Sandmo, 1972), noe som antyder at modellen er et passende rammeverk for å besvare problemstillingen.

Skatteunndragelser og oppdagelsesrisiko vil bli analysert i et prinsipal-agentperspektiv med hovedfokus på informasjonsasymmetri og moralsk hasard. Problemet med skatteunndragelser i Allingham-Sandmomodellen er at det eksisterer asymmetrisk informasjon mellom partene. I følge Lundesgaard (2011) er moralsk hasard fristelser eksponerte parter kan møte på i en allerede etablert relasjon. Skattytere har et indirekte kontraktsforhold med Skatteetaten om å innrapportere korrekt informasjon, de befinner seg altså i en allerede etablert relasjon. I relasjonen mellom Skatteetaten og skattyter har ikke Skatteetaten all informasjon om skattyteres skattegrunnlag, og det eksisterer dermed en informasjonsasymmetri. Denne informasjonsasymmetrien kan føre til at skattytere blir utsatt for fristelser, moralsk hasard, og unndrar skatt. Skatteetaten må dermed gi skattytere sterke nok insentiver for å opptre riktig. Dersom informasjonen er symmetrisk, vil ikke skattytere kunne unndra skatt uten å bli oppdaget, fordi Skatteetaten allerede har all relevant informasjon.

Skattytere blir sett på som nyttemaksimerende aktører i både Allingham-Sandmomodellen (Crocker & Slemrod, 2005) og prinsipal-agentperspektivet. I tillegg er informasjonsasymmetrien i prinsipal-agentperspektivet bakgrunn til at det ikke er full oppdagelsesrisiko. Dersom det ikke finnes informasjonsasymmetri, vil oppdagelsesrisiko sannsynligvis være fullstendig. I tillegg kan Allingham og Sandmos variabler for aktørers

overveielse om skatteunndragelser, straff, oppdagelsesrisiko og sosial fordømmelse, anses som insentiver for å opptre riktig i prinsipal-agentperspektivet. Jo sterkere insentivene er, jo høyere sannsynlighet er det for at skattytere opptre i riktig. Det vil dermed være naturlig å knytte disse to rammeverkene sammen for å besvare problemstillingen på best mulig måte.

2.3 Digitalisering

Digitalisering har kommet på enhver sin agenda de siste årene, og det kan synes at tempoet som endringene skjer i stadig øker (Gårseth-Nesbakk et al., 2019). Som nevnt tidligere benyttes Unruh og Kiron (2017) sitt rammeverk i denne avhandlingen. Rammeverket beskriver digitalisering som en endringsprosess over tre faser, hvor fasene blir stadig mer avanserte, og innebærer at forretningsprosesser og etter hvert hele samfunnet som helhet endres. Dette samsvarer med Parviainen et al. (2017) som mener at digitalisering en trend som endrer både arbeidsmåter, roller, forretningstilbud og samfunnet som helhet. Det handler ifølge Arendsen et al. (2019) ikke om å lage eksisterende papirbaserte prosesser digitale (noe som betyr at informasjonen er digital, men vi behandler det som papir), men i stedet handler det om å tilpasse seg en digital verden.

Den første grunnleggende fasen i Unruh og Kiron (2017) sitt rammeverk er *digitizing* som omhandler omkoding fra analoge til digitale data. Dette er den første konverteringen av produkter og tjenester til et digitalt format slik at de kan behandles i et datasystem. Et eksempel er når man setter strøm på papir og begynner å sende PDF-dokumenter elektronisk i stedet for papir, men uten å endre noe annet (Andersen & Sannes, 2018). Musikk- og finanssektoren var først ute med dette fordi produktene deres egentlig bare var informasjon til å begynne med, det var bare slik at informasjon historisk sett hadde blitt fanget opp i et fysisk analogt format som vinylplater og regnskapsbøker.

Den neste fasen i Unruh og Kiron (2017) sitt rammeverk er *digitalisering*, hvor man endrer forretningsmodeller og forretningsprosesser slik at man kan dra nytte av de nye digitale teknologiene. I denne fasen knytter man systemer sammen slik at man slipper å sende dokumentet. Det var prosessen med digitalisering som gjorde at Steve Jobs ble verdens største musikkforhandler. Apple oppfant ikke digitalisering av musikkbransjen, men de oppfant den digitale forretningsmodellen som støttet den (Unruh & Kiron, 2017). Digitalisering blir etter hvert erstattet med krav om digital transformasjon, og transformasjonen inkluderer at også

prosessene må designes på nytt for å utnytte potensialet i digital teknologi (Gårseth-Nesbakk et al., 2019).

Digital transformasjon er den siste fasen i rammeverket. Ifølge Unruh og Kiron (2017) oppstår digital transformasjon når man går over til digitale forretningsmodeller som forandrer økonomien og måten virksomheten driver på. I tillegg vil samfunnet som helhet endre seg i denne fasen og mennesker vil i større grad inkludere teknologien i sine daglige aktiviteter og vaner. I det offentlige oppstår digital transformasjon når offentlig sektor reagerer på hendelser i stedet for at man må sende inn søknader (Andersen & Sannes, 2018). Digital transformasjon vil også inkludere en reduksjon av risiko for feil ved manuelle rutiner (Gårseth-Nesbakk et al., 2019).

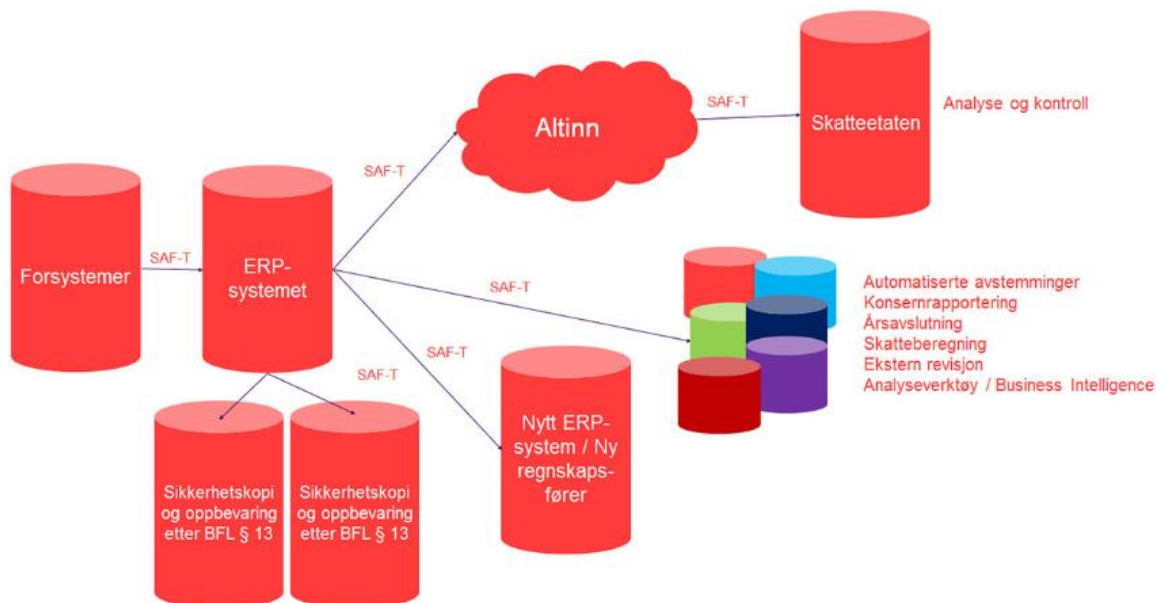
Parida (2018) påpeker også at digitalisering betyr mer enn å bare gå papirløst, og at digitalisering betyr å kunne integrere løsninger for å administrere, organisere, kontrollere og generere verdi fra digitale data for verdiskaping og bærekraft. Digitalisering representerer dermed en rekke muligheter for verdiskaping for både enkeltpersoner, industri og samfunn, og har blitt et sentralt tema på den politiske dagsorden. Utviklingen i digital teknologi skaper muligheter for å gjøre det man gjør i dag på helt nye mer effektive og kostnadsbesparende måter, og digitalisering åpner opp for at man kan gjøre ting man tidligere ikke kunne (Andersen & Sannes, 2018; Parviainen et al., 2017). Svært mange rutineoppgaver er et resultat av manglende regnekraft, som for eksempel rapportering av en virksomhets tilstand hvor man i dag har en mengde mennesker som jobber med å fremstille og mellomlagre disse dataene. Digitalisering kan muliggjøre et bedre sanntidsbilde ved å integrere strukturerte og ustrukturerte data fra flere kilder, og man kan oppdage og løse problemer på tidligere stadier (Parviainen et al., 2017). Dersom man heller kan lage en digital modell av virksomheten hvor alt beregnes øyeblikkelig og som opererer i sanntid, trenger man ikke et regnskap for å innrapportere skattegrunnlaget. Da kan man bare levere alle transaksjonene direkte til Skatteetaten, som så genererer regnskapet for virksomhetene (Andersen & Sannes, 2017).

Unruh og Kiron (2017) understreker at det er viktig at alle verdens ledere og virksomheter, om de er kommersielle, ideelle eller statlige, må ha et bevisst forhold til digitalisering, og målrettet føre verden mot en bedre digital fremtid. De må bruke digitale teknologier for å løse globale utfordringer på en hensiktsmessig måte. Slik får de et større perspektiv og tar større ansvar for beslutninger rundt digitale teknologier, noe som krever en proaktiv skanning av både sosiale og miljømessige risikoer.

2.4 SAF-T

Standard Audit File–Tax, forkortet SAF-T, er en OECD-utviklet elektronisk standard for rapportering av regnskapsdata fra virksomheter til skattemyndighetene (Evers et al., 2017). Det er to typer SAF-T-format i Norge, SAF-T kassasystem og SAF-T regnskap. SAF-T for kassasystemer er en elektronisk journal for kontantsalg og dagsoppgjør som ble innført i 2018 for alle virksomheter som driver med kontantsalg. Fra og med 1. januar i 2020 kom det en endring i bokføringsforskriften § 7-8 som medfører at alle bokføringspliktige, med unntak av virksomheter som har mindre enn 5MNOK i omsetning og ikke har bokførte opplysninger elektronisk tilgjengelig, må rapportere regnskapsdata til Skatteetaten i SAF-T format. Det er to primære formål med SAF-T; å sikre effektiv dataflyt i næringslivet, og å sikre effektiv gjennomføring av varslede bokettersyn (Ellefsen, 2018).

SAF-T er et standardformat som angir hvilke regnskapsdata som skal utveksles, og strukturen for de regnskapsdataene som utveksles (Bu & Fagerbakke, 2020; Evers et al., 2017). Dette innebærer at bokføringspliktige må rapportere med samme kontoplan og bruke de samme momskodene. Innføring av SAF-T innebærer at myndighetene vil få tilgang til betydelig mer informasjon og et større detaljnivå enn tidligere, i et mer effektivt og automatisert system. Bakgrunnen for innføringen av SAF-T er at kontrollmyndighetene skal kunne etterspørre data i et standardformat slik at de enklere kan utføre avviksanalyser (Evers et al., 2017; Heggen, 2018). På denne måten blir det lettere for skattemyndighetene å kartlegge potensielle risikoer eller feil i momsbehandlingen ved en effektiv gjennomgang av alle transaksjoner på få minutter. Ved bruk av SAF-T får skattemyndighetene tilgang til større mengder data på en mer effektiv måte enn tidligere, men i første omgang gjelder plikten til å sende inn filer i SAF-T format kun i forbindelse med bokettersyn og når Skatteetaten ber om det (Bu & Fagerbakke, 2020). Ved bokettersynet skal regnskapssystemet samle relevante bokførte opplysninger fra databasene, strukturere dette i en SAF-T-fil og sende filen over for innlesning i Altinn. Deretter distribueres filen videre til Skattedirektoratets analyse- og kontrollverktøy for gjennomføring av bokettersynet (Ellefsen, 2018). Evers et al. (2017) hevder at standardisert rapportering gir nye mulighet for mer sofistikerte analyser i Skatteetatens ettersynsvirksomhet ved at SAF-T-filene kan brukes som grunnlag for en automatisk analysebasert utvelgelse til kontroll og ettersyn. Dersom analysene er gode, øker også sannsynligheten for å trekke ut de riktige selskapene, og ettersynet blir dermed mer effektivt.

Figur 3. Illustrasjon av hvordan SAF-T fungerer (Hegdahl, 2018)

Foreløpig skal SAF-T-filen inneholde kontospesifikasjoner (hovedbok), kontospesifikasjoner (reskontro) for kunder og leverandører og nødvendige faste data (Bu & Fagerbakke, 2020). I fremtiden forventes det at det blir krav om mer omfattende og detaljerte regnskapsdata. Det er skissert en stegvis implementering av SAF-T hvor følgende elementer inngår i de ulike fasene (Evers et al., 2017):

- Fase én: kontospesifikasjoner (hovedbok), kunde- og leverandørreskontro, og MVA-behandling
- Fase to: detaljerte fakturaopplysninger
- Fase tre: bevegelser i perioden for varelager og anleggsmidler

Så langt er det kun fase én som er implementert.

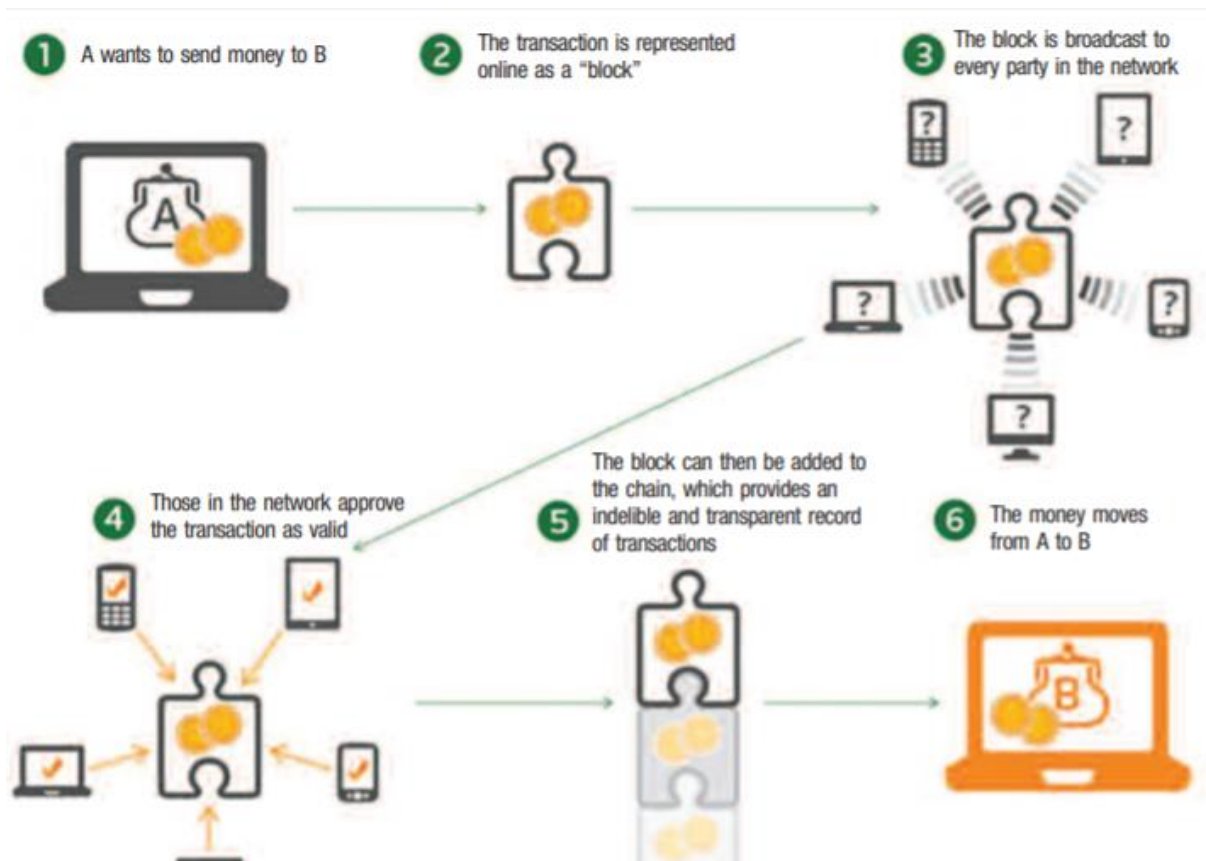
På sikt er skattemyndighetenes ambisjon å bruke SAF-T filen til myndighetsfastsetting direkte, med mest mulig løpende rapportering av momsoppgaver, næringsbeskatning, særavgifter og rapportering til regnskapsregistret i Brønnøysund og SSB (Bu & Fagerbakke, 2020; Evers et al., 2017). Evers et al. (2017) mener SAF-T åpner for en rekke innovative muligheter på kort sikt og legger blant annet til rette for at mye av dagens pliktige rapportering vil kunne erstattes på lang sikt. Rapportering som momsoppgave, næringsoppgave og årsregnskap, som i stor grad bygger på samme datagrunnlaget som SAF-T, kan erstattes helt eller delvis. Skatteetatens

strategiplan er at de i fremtiden kan kreve overføring av SAF-T i sanntid eller nær sanntid, og at skatt og avgift trekkes direkte på hver transaksjon, slik at transaksjon, rapportering og innkreving vil kunne skje samtidig (Evers et al., 2017).

2.5 Blokkjedeteknologi

Blokkjedeteknologi er ifølge Risius og Spohrer (2017) blant teknologiene som trender mest om dagen og sies å ha et sterkt potensiale for å forebygge skatteunndragelser. Dette fordi blokkjedeteknologien har potensiale til å revolusjonere den digitale verdenen ved å muliggjøre verifisering av hver eneste nettbaserte transaksjon, uten at det strider mot personvernet (Crosby, Pattanayak, Verma & Kalyanaraman, 2016). I en undersøkelse om banebrytende teknologier blant 800 ledere forventer 73% av respondentene at myndigheter vil ta i bruk blokkjedeteknologi innen 2025 (Schwab, 2016). Schwanke (2017) hevder at blokkjedeteknologi potensielt kan markere slutten på behovet for skatterådgivere og revisorer for å sende inn korrekt skattegrunnlag.

Blokkjedeteknologi tilbyr et nytt paradigme for implementering av transaksjonell tillit, hvor tillit blir utført av maskiner, i stedet for å bli bekreftet av mennesker (Dai, Wang & Vasarhelyi, 2017; Mougayar & Buterin, 2016). Sentrale kjennetegn ved blokkjedeteknologi er åpenhet, effektivitet, robusthet og sikkerhet (van Rijswijk, Hermsen & Arendsen, 2019). En blokkjede er et system med desentraliserte datanoder som samlet kjører og vedlikeholder en delt, identisk database (Mougayar & Buterin, 2016; van Rijswijk et al., 2019). Denne databasen er en slags offentlig hovedbok som består av blokker med transaksjoner eller andre digitale hendelser som har blitt utført eller delt mellom partene og har potensiale til å fungere som et sikkert regnskapssystem (Crosby et al., 2016; Dai et al., 2017). Begrepet hovedbok brukes fordi blokkjeden inneholder dokumentasjon på alle transaksjoner som noensinne har funnet sted. Hver nye blokk av transaksjoner som er registrert i databasen, er matematisk lenket til den forrige transaksjonsgruppen, og alle nettverksdeltakere verifiserer ektheten av hver transaksjon (Crosby et al., 2016; Gårseth-Nesbakk et al., 2019; van Rijswijk et al., 2019). Identiteten til hver enkelt deltaker i blokkjedetransaksjoner kan bekreftes (Dai et al., 2017). Figuren under viser en stegvis oversikt over hvordan blokkjedeteknologi fungerer.

Figur 4. Stegvis oversikt over blokkjede (Dai et al., 2017)

Bruksområdene for blokkjedeteknologi kan være mangfoldige, spesielt innenfor områder som tidligere har vært avhengige av en tredjepart for å etablere en viss tillit (Ainsworth & Shact, 2016; Dai et al., 2017; Nofer, Gomber, Hinz & Schiereck, 2017). I fremtiden kan blokkjedeteknologi revolusjonere hvordan skatt beregnes med sanntidstransaksjoner som alle, inkludert myndigheter og skattytere, kan ha live tilgang til (Dai et al., 2017; Schwanke, 2017). Nåværende digital økonomi er avhengighet av en viss pålitelig tredjepart for å verifisere transaksjoner (Crosby et al., 2016). Med blokkjedeteknologi trenger man ikke denne tredjeparten for å verifisere en handel (Mougayar & Buterin, 2016). Ved å sette inn regler som representerer tillit i transaksjoner, kan blokkjedeteknologi validere disse transaksjonene på en ny måte via logikk i nettverket i stedet for via en sentral myndighet (Dai et al., 2017; Mougayar & Buterin, 2016). Arendsen et al. (2019) hevder at i løpet av en nær fremtid vil man kunne utnytte pålitelige digitale reskontroer som gjennom blokkjedeteknologi kan sikre en digital tillit, noe som vil være kostnadseffektivt slik at Skatteetaten kan bruke ressursene sine andre steder.

Ainsworth og Shact (2016) hevder at skattemyndighetene er av de viktigste kandidatene til å benytte blokkjedeteknologi for effektivitetsforbedringer. Dai et al. (2017) påpeker videre at

blokkjedeteknologi ikke bare øker sjansen for å oppdage unndragelser, men kan også virke som et pressmiddel for å redusere inntektsmanipulering. Blokkjedeteknologi kan brukes til å forhindre og oppdage uredelige transaksjoner fordi blokkjeden holder oversikt over alle transaksjonsoverføringene. Spesielt innenfor transaksjonsskatter og momssvindel er blokkjedeteknologi aktuelt, da man kan få en bekreftet historie av momsen, med validerte transaksjoner i hele kjeden, og hvor det ikke vil være mulig å endre hovedboken (Ainsworth & Shact, 2016). Hvis nodene i nettverket ikke verifiserer en transaksjon, kan heller ikke en gyldig momsfaktura utstedes. Selgeren vil dermed ikke ha rett til å innkreve moms fra en kjøper, og en kjøper vil ikke få trukket fra den betalte momsen i skattemeldingen (Ainsworth & Shact, 2016). Ved å benytte seg av blokkjedeteknologi blir handelen, transaksjonen og overføringen, én og samme ting som gjøres samtidig (Ramvi, 2018). Dersom man kjøper en brus på butikken vil blokkjedeteknologi kunne bidra til at 15 % (momsen) av betalingen automatisk overføres direkte til Skatteetaten, mens resterende blir igjen i butikken, slik at virksomheten slipper å innrapportere momsen (Ramvi, 2018). Andersen og Sannes (2018) hevder at blokkjedeteknologi og distribuert validering har et stort potensiale, men at noen konkrete løsninger ligger noe frem i tid. Denne typen teknologi er godt egnet til å redusere transaksjonskostnader og man kan håndtere mange små transaksjoner i et transparent og oversiktlig nettverk. Dersom man får til et slikt sanntidssystem vil flere aktører, som Skatteetaten og långivere ha tilgang til samme transaksjon, og de kan knytte sine roller til data i en felles distribuert transaksjonsjournal (Andersen & Sannes, 2018; Dai et al., 2017).

Mougayar og Buerin (2016) peker på at en av de største utfordringene med blokkjedeteknologi for skattemyndigheter er at teknologien også muliggjør anonymitet for kriminelle som utfører hvitvasking, terrorrelaterte handlinger eller skatteunndragelser. Når man åpner en vanlig bankkonto må man identifisere seg med pass eller andre godkjente ID papirer, mens ved opprettelse av konto for kryptovaluta trenger man ikke å identifisere seg. Det er ifølge Deloitte (2018) hittil ikke etablert et system som kan sikre myndighetenes innsyn i transaksjoner med kryptovaluta for å hindre dette. Selv om man med blokkjedeteknologi kan oppnå full åpenhet og en historikk som ikke kan endres, hjelper ikke det når det tilbys løsninger som kryptovaluta hvor man kan være fullstendig anonym (Dai et al., 2017).

2.6 Stordata

Begrepet *stordata* kan spores tilbake til 1980-tallet og diskusjoner om forvaltning av store mengder data og datasett i både akademia og i industrien (Vivento & Kaupang, 2015). Stordata kjennetegnes ifølge Gårseth-Nesbakk, Baksaas og Gustavsen (2019) ved at det er et stort volum av data fra ulike kilder som kan benyttes i hurtige analyser med både strukturerte og ustrukturerte data. Informasjonslagring har i dag blitt så billig at man kan lagre alt som skjer, i alle former. Når man har alle data, og ikke bare et utvalg, endres forholdet til data og man er fri til å fiske etter alle sammenhengene som ønskes (Andersen & Sannes, 2017). Ved hjelp av stordata kan man i stor grad automatisere dataanalyser og få datamaskinen til å finne sammenhenger i data og selv vurdere hvilke metoder som fungerer best (Andersen & Sannes, 2017). Bare for noen år siden slet virksomheter og ledere med å forstå mulighetene og forretningsvirkningene med stordata (Bean, 2016). Mens mange ledere avskydde begrepet stordata, var andre med i troen på at datadrevet analyse ville revolusjonere beslutningstaking og forretningsmuligheter. Bean (2016) sammenlikner stordata med da internett var et nytt fenomen og mange var skeptisk til hvilke muligheter internett ville gi, og nå begynner den samme fasen av modenhet med stordata.

Bruk av stordata er en ny teknologi som omfatter hele verdikjeden fra datainnsamling, lagring, prosessering, analyse og til visualisering av resultater, og har potensiale til å effektivisere beslutningsprosesser og oppnå bedre kvalitet og aktualitet i beslutninger (Vivento & Kaupang, 2015). En ulempe med store datasett er at de ikke alltid tar hensyn til konteksten rundt den aktuelle atferden, dermed kan stordata dekke viktige problemstillinger som vanskelig lar seg kvantifisere, som kulturforskjeller, følelser og andre mer kvalitative sider ved faktisk atferd (Hunneman, 2018). Stordataanalyse handler dermed om utnyttelse av store mengder data for å finne sammenhenger på tvers av virksomheter, datakilder og formater, og kan blant annet omfatte datastrømmer i sanntid (Parida, 2018; Şerban, 2017).

Stordata åpner for en mer analytisk verden der alle tilgjengelige data skal oppdages og utnyttes, og hvor korrelasjoner og mønstre er langt mer verdifulle når det gjelder å gjenkjenne trender og muligheter enn å søke etter årsaker (Ashwell, 2017). Analyser basert på stordata kan brukes til å utlede og forutsi atferd, trender, valg og preferanser. Stordata er kjernen i moderne algoritmisk databehandling som muliggjør avansert profilering og automatiserte beslutningsprosesser, som kan brukes av både privat og offentlig sektor (Politou, Alepis & Patsakis, 2019). Innen digital transformasjon er utnyttelse av stordata et fenomen som gir utallige muligheter for økt kunnskap og forståelse (Ashwell, 2017). Selv om private virksomheter er langt fremme når det

gjelder utvikling av teknologiske verktøy, følger offentlige myndigheter tett etter. Det dukker stadig opp flere tilfeller av profilering av borgere, og automatiserte beslutningsalgoritmer blir mer og mer benyttet og erstatter tidligere menneskelige beslutninger (Politou et al., 2019). Ashwell (2017) mener skattemyndigheter må dra nytte av digital transformasjon for å utvikle en ny modell basert på data, korrelasjoner, prediksjon og beslutninger og som utnytter stordata fullt ut. Politou, Alepis og Patsakis (2019) hevder videre at stordata og maskinlæringsalgoritmer kan brukes for å styrke skattemyndighetenes automatiserte samsvarskontroller. Det er spesielt tre forhold ved stordata som kan endre innrapportering av skattegrunnlag: Tingen kan bli mer *dynamisk* ved at rapporteringen kan foregå i sanntid, regnskapstallene blir mer *nøyaktige* og analysene mer *fremoverskuende* (Kaarbøe et al., 2018).

Samtidig som stordata representerer store muligheter oppstår det også utfordringer. Bean (2016) påpeker at de fleste utfordringene virksomheter sliter med når de skal operasjonalisere stordata er relatert til mennesker, og ikke teknologien. Utfordringene retter seg til organisasjonsstruktur, forretningsprosess, adopsjon og endringsledelse, og digitalisering forutsetter en endring i organisasjonskulturen for å kunne lykkes og unytte fordelene stordata kan gi (Bean, 2016; Şerban, 2017). Videre påpeker Serban (2017) at for å håndtere datamengdene riktig uten å gå glipp av muligheter, må virksomheter finne ut hvordan de skal utnytte stordata til sin fordel, og inkludere stordata i strategien sin. Andre utfordringer er knyttet til informasjonssikkerhet og personvern, og det vil oppstå etiske dilemmaer hvor man må vurdere den samlede samfunnsnyttens av å i bruk de nye mulighetene (Parida, 2018; Vivero & Kaupang, 2015). Bruk av stordata er ikke særlig regulert enda, og den enorme mengden data fra forbrukere og skattytere som er samlet inn av det offentlige kan derfor gjøre forbrukere og skattytere mer transparente for myndighetene og virke inngripende på privatlivet (Politou et al., 2019). Spesielt skaper det etiske dilemmaer når disse dataene mates til smarte algoritmer for å bygge detaljerte personlige profiler som tar automatiserte beslutninger som kan påvirke menneskers liv. Datasikkerhet blir dermed svært viktig ved bruk av stordata, hvis store data ikke er sikret mot misbruk kan resultatene bli katastrofale (Parida, 2018).

2.7 Skatteunndragelser

Begrepet *skatteatferd* omfatter både lovlige, ulovlige og etisk tvilsomme handlinger (L. Fallan, 2011). *Skatteplanlegging* er lovlige handlinger som gir økonomiske fordeler, mens *skatteunndragelser* er ulovlige og straffbare handlinger som kan gi urettmessige økonomiske fordeler. *Skatteomgåelser* ligger i gråsonen mellom skatteplanlegging og skatteunndragelser, og er etisk tvilsomme handlinger som kan bli sosialt fordømt, og kan gi utilsiktede fordeler sett fra lovgiverens side (L. Fallan, 2011). Sandmo (2005) skiller på skatteunndragelse og skatteunngåelse, der forskjellen avhenger av lovligheten av skattyters handlinger. Dersom skattyter lar være å rapportere skattepliktig inntekt eller formue, er det en ulovlig handling, mens skatteunngåelse er innenfor lovverket (Sandmo, 2005). Med skatteunndragelse menes det altså at skattyter underrapporterer inntekter eller bruttoformue og/eller overrapporterer inntektsfradrag og gjeld (L. Fallan, 2011). Skattesystemet i Norge er basert på tillit, noe som betyr at skattyter skal opplyse Skatteetaten om sitt skattegrunnlag. Når skattyter unndrar skatt, brytes denne tilliten og skattyter gjør seg skyldig i skattesvik som har en strafferamme på inntil seks år, nettopp for å skremme andre fra å gjøre det samme (Økokrim, 2017).

Den moderne litteraturen om skatteunndragelser startet med Allingham og Sandmo (1972) som utviklet en modell for aktørers overveielser om skatteunndragelser (L. Fallan, 2011). Allingham-Sandmomodellen har blitt teoretisk retningsgivende for mange studier av skatteunndragelser (L. Fallan, 2011). Modellen bygger på at aktøren egoistisk veier forventet nytte av en uoppdaget skatteunndragelse mot det forventede ubehaget fra straffereaksjoner dersom han blir oppdaget (L. Fallan & Eriksen, 1994).

Den opprinnelige Allingham-Sandmomodellen viser en skattyter i det denne skal fylle ut sin skattemelding, der spørsmålet er hvor mye inntekt skal rapporteres og hvor mye skal unndras (Sandmo, 2005). Skattyteren kan dermed velge mellom to hovedstrategier ved innrapportering av inntekt; enten rapportere sin faktiske inntekt, eller å rapportere mindre enn den faktiske inntekten (Allingham & Sandmo, 1972). Ifølge Allingham og Sandmo (1972) er skattemeldingsbeslutningen en beslutning under usikkerhet da underrapportering av faktisk inntekt ikke automatisk blir oppdaget og resulterer i straff. Dersom skattyter ikke blir kontrollert av skattemyndighetene, vil han komme bedre ut av å innrapportere mindre enn den faktiske inntekten, men dersom han blir kontrollert, vil han kunne komme verre ut av å feil rapportere inntekten (Allingham & Sandmo, 1972). Skattyter må selv bedømme sannsynligheten for å bli oppdaget og vet ikke hva som vil bli utfallet av et forsøk på skatteunndragelse (L. Fallan & Eriksen, 1994). Sett fra et individuelt standpunkt, avhenger altså optimal skatteunndragelse av

sjansen for å bli oppdaget og straffet, omfanget av straffen og den individuelle risikoaversjonen (Crocker & Slemrod, 2005). Målet med Allingham-Sandmomodellen er ifølge Noguera, Quesada, Tapia og Llàcer (2014) å forklare avvikende atferd, som i dette tilfellet er skatteunndragelse, som et rasjonelt valg. Det rasjonelle valget går ut på at hver skattyter bestemmer hvor mye av inntekten han vil innberette til skattemyndighetene som en funksjon av fordelene ved å skjule det og kostnadene ved å bli tatt for det, gitt sannsynligheten for kontroll og størrelse på eventuell straff (Noguera et al., 2014).

Grunnmodellen til Allingham og Sandmo (1972) viser nettoinntekt (Y) som en funksjon av bruttoinntekt (W), skattesats (t), beløp som underrapporteres (R) og rapportert inntekt ($W-E$):

$$Y = W - t(W-E) = (1-t)W + tE \text{ (Sandmo, 2005).}$$

Dersom det oppdages at skattyter har unndratt skatt, må den betale en straffesats på det unndratte beløpet slik at nettoinntekten dermed blir fratrukket straffesats på beløpet som underrapporteres.

En urealistisk antagelse i denne modellen er at all inntekt er ukjent for skatteinnskreveren, noe som ikke alltid er tilfelle. Inntekt innrapporteres ofte av tredjeparter som arbeidsgiver og finansinstitusjoner, og skattyter kan dermed ikke underrapportere inntekten, med mindre det er et avtalt spill med arbeidsgiver (Sandmo, 2005). Modellen er derfor videreutviklet til å gjelde den delen av inntekt en skattyter faktisk kan underrapportere uten at det er sikkert at den blir oppdaget. Skattyter vil unndra det beløpet som vil maksimere hans forventede nytte (Sandmo, 2005). Modellen viser at en høyere straffesats eller høyere oppdagelsesrisiko alltid tenderer til å motvirke skatteunndragelser (Sandmo, 2005).

En ytterligere utvikling av modellen tar også med variabelen sosial fordømmelse, slik L. Fallan (2011) viser til. Det er ikke bare de økonomiske virkningene som har betydning for hvordan man vurderer maksimal egen nytte, det å overholde lover og etiske normer har også en egenverdi for oss som samfunnsmedlemmer (L. Fallan, 2011). Mennesker som vurderer å gjøre noe ulovlig eller etisk forkastelig veier sannsynligvis den forventede fordelene opp mot den subjektive oppdagelsesrisikoen, subjektive bedømming av påregnelig straff og subjektiv oppfatning av påregnelig sosial fordømmelse (L. Fallan, 2011). Hvor sterkt skattyter opplever ubehaget ved å bli oppdaget og eventuell straff og sosial fordømmelse, avhenger av skattyters moral og preferanser. Skattyter vil unndra skatt dersom vedkommende bedømmer at nytten av skatteunndragelsen er større enn nyttetapet ved å bryte både lover, normer og idealer samt forventet nyttetap knyttet til det å bli oppdaget (L. Fallan, 2011). Forskjellen mellom denne og

grunnmodellen til Allingham-Sandmo (1972) er at denne ser på skatteunndragelser som en funksjon av marginalsattesats, oppdagelsesrisiko, straff og sosial fordømmelse, mens den opprinnelige modellen ser på skattyters nettoinntekt som en funksjon av bruttoinntekt, skattesats, beløp som underrapporteres og rapportert inntekt. Skatteunndragelse er her den avhengige variabelen, mens marginalsattesats (MS), oppdagelsesrisiko (R), straff (S) og sosial fordømmelse (SF) er de uavhengige variablene. Her predikerer modellen at jo høyere skattytere bedømmer risikoen for å bli oppdaget, desto mindre tilbøyelige er de til å unndra skatt. Det samme gjelder jo høyere straff de forventer og jo alvorligere de anser den sosiale fordømmelsen kommer til å bli, jo mindre er sannsynligheten for at de vil unndra skatt (L. Fallan, 2011). På grunnlag av dette blir avhandlingen basert på følgende utvidelse av Allingham-Sandmomodellen for skatteunndragelse:

$$\text{Skatteunndragelse} = f(MS, R, S, SF)$$

$$\text{der } \frac{\partial f}{\partial MS} > 0, \frac{\partial f}{\partial R} < 0, \frac{\partial f}{\partial S} < 0, \frac{\partial f}{\partial SF} < 0 \text{ (L. Fallan, 2011).}$$

2.8 Oppdagelsesrisiko

Økt oppdagelsesrisiko reduserer som Allingham-Sandmomodellen predikerer, sannsynligheten for at skattytere unndrar skatt (L. Fallan, 2011). I følge Løyland og Øvrum (2016) er opplevd risiko for å bli oppdaget ved unndragelse av skatt den viktigste faktoren for å etterleve skattereglene. Opplevd oppdagelsesrisiko kan være ulik fra skattyter til skattyter og situasjon til situasjon, og er ikke det samme som faktisk oppdagelsesrisiko. En rasjonell aktør påvirkes dermed av den subjektive oppdagelsesrisikoen i beslutningen om å unndra skatt eller ikke (L. Fallan & Eriksen, 1994). Dette betyr at dersom aktøren er hundre prosent sikker på å bli oppdaget, vil aktøren sannsynligvis ikke unndra skatt, fordi det ikke vil gi størst egen nytte ved å unndra skatt når oppdagelsesrisikoen er høy.

Skattyters egne observasjoner av andre skattytere, kan være en kilde til informasjon om sannsynligheten for oppdagelsesrisiko (Sandmo, 2005). Skattyter kan observere bekjente som unndrar skatt og slipper unna med det, som gjør at han anser oppdagelsesrisikoen som lavere. Dette betyr at skattyters subjektive sannsynlighet for å bli oppdaget er en funksjon av hans egen unndragelse og hans opplevelser av skatteunndragelser gjort av andre. Dersom skattyter opplever at andre unndrar store mengder skatt, vil skattyter selv også unndra mer. Dette vil igjen påvirke andre skattytere til å unndra mer (Sandmo 2005). En annen mekanisme som kan

lede til like resultater komme fra effekten av sosial fordømmelse. Det er uheldige konsekvenser involvert i å unndra skatt, men disse vil virke mindre dersom skattyter selv opplever at mange andre også unndrar skatt. Det samme gjelder det sosiale stigmaet knyttet til å bli tatt for skatteunndragelser. Dersom det er vanlig at folk unndrar skatt og blir tatt for dette, vil også stigmaet knyttet til å bli tatt for skatteunndragelser bli mindre (Sandmo, 2005).

Allingham-Sandmomodellen (1972) antar at sannsynligheten for å bli oppdaget er gitt eksogent til den enkelte skattyter, dermed er sannsynligheten uavhengig av hvilket inntektsbeløp som blir rapportert inn. På den ene siden kan skattemyndighetene tro at skattytere som innrapporterer høy inntekt, altså de rike, har en høyere sannsynlighet for å unndra skatt. På den andre siden vil skattemyndighetene anta at en skattyter med lav innrapportert inntekt er mer sannsynlig å være en som unndrar skatt (Allingham & Sandmo, 1972). Det kan være vanskelig å velge mellom disse hypotesene. Selv om skattemyndighetene ikke kjenner skattyteres faktiske inntekt, så kjenner de skattyteres yrke og har noen tanker om hva som er normal inntekt innenfor de ulike yrkene. De kan da formulere en funksjon for hvert yrke slik at en skattyter som rapporterer inntekt som ligger under gjennomsnittet av hva som er normalen, har høyere sannsynlighet for å bli oppdaget og kontrollert enn en som rapporterer inntekt over gjennomsnittet (Allingham & Sandmo, 1972).

Sandmo (2005) mener at en enkel tilnærming er at Skatteetaten lager en kontrollregel for å avdekke avvik. Skatteetaten kan legge inn en kontrollregel der alle skattytere som rapporterer inntekt under et visst nivå vil bli kontrollert, slik at sannsynligheten for kontroll dermed er 1. Skattytere som rapporterer inntekt over denne grensen, blir dermed ikke kontrollert i det hele tatt. Når en slik kontrollregel derimot ikke kan lages, blir analysen mye mer komplisert. Det er dermed vanskelig å komme frem til forholdsvis enkle og testbare konklusjoner om formen på funksjonen om sannsynligheten for oppdagelse (Sandmo, 2005).

2.9 Asymmetrisk informasjon

Prinsipal-agentteori er ifølge Arrow (1985) standard økonomisk tradisjon. I følge Eisenhardt (1989a) er prinsipal-agentteori spesielt rettet mot relasjonen i agentforholdet der den ene parten, prinsipalen, delegerer arbeid til den andre parten, agenten, som dermed utfører dette arbeidet. Teorien setter søkelyset på at det kan oppstå lojalitetskonflikter mellom agenten og prinsipalen på grunn av *opportunisme* og *asymmetrisk informasjon* (L. Fallan, 2011). Prinsipal-agentperspektivet kan anvendes i mange ulike settinger, fra problemer på makronivå, til

problemer på mikronivå (Eisenhardt, 1989a). Ifølge Arrow (1985) gjør prinsipal-agentproblemet seg gjeldende kun når det eksisterer usikkerhet og når informasjonen som er tilgjengelig for de to deltakerne er asymmetrisk.

Asymmetrisk informasjon eksisterer i en situasjon der informasjon er tilgjengelig, men ujevnt fordelt (Douma & Schreuder, 2013). Den ene parten har tilgang på informasjon den andre ikke har tilgang til. Ifølge Lundesgaard (2011) er det i situasjoner med informasjonsasymmetri at interessante problemer oppstår. Asymmetrien spiller en stor rolle når parter møtes, etablerer relasjoner og er videre kritisk ved samarbeid i allerede etablerte relasjoner. Årsaken til dette er at asymmetrisk informasjon gir opphav til opportunistisk oppførsel (Douma & Schreuder, 2013). Opportunisme betyr å utnytte en situasjon til sin egen fordel og kan involvere løgn og bedrag, men også mer subtile vendinger på sannheten (Douma & Schreuder, 2013). En opportunistisk aktør vil sannsynligvis være mer tilbøyelig til å unndra skatt enn en mer solidarisk orientert aktør (L. Fallan, 2011). Når informasjonen er asymmetrisk kan man støte på problemer med *adverse selection* og *moralsk hasard* (Arrow, 1985). Adverse selection er et ex-ante informasjonsproblem og eksisterer dermed før en kontrakt inngås (Douma & Schreuder, 2013). Moralsk hasard er et ex-postproblem, som er fristelser parter kan møte på etter at en kontrakt er inngått (Lundesgaard, 2011).

2.10 Moralsk hasard

I en allerede etablert relasjon kan eksponerte parter møte på fristelser, som også omtales som moralsk hasard (Lundesgaard, 2011). Wagenhofer (2015) definerer moralsk hasard som opportunistisk oppførsel som inntreffer etter at kontrakten er signert. Den mest vanlige formen for moralsk hasard er ifølge Arrow (1985) agentens anstrengelse og innsats, og baserer seg på privat informasjon som utvikles i en allerede etablert relasjon. Agenten kan dermed gjøre en observasjon som ikke deles med prinsipalen og baserer dermed sin handling på observasjonen som er gjort.

En enkelt prinsipal kan ha mange agenter og kan dermed ikke observere alle handlingene agentene utfører (Arrow, 1985). I tilfeller der prinsipalen ikke kan observere agentens anstrengelser og handlinger, vil agenten ha større insentiver til opptre riktig dersom risikoen agenten bærer er høy (Douma & Schreuder, 2013). Et sentralt spørsmål er dermed hvordan prinsipalen skal designe agentens straff eller belønningsstruktur. Standard prinsipal-agentteori innebærer en insentivjustering mellom prinsipalen og agenten i en situasjon preget av asymmetrisk informasjon og risikoaversjon (Williamson, 1993). Agenten nyter vanligvis nyter fordelene av den asymmetriske informasjonen og antas å være mer risikoavers.

I teorien om moralsk hasard er det ifølge Lundesgaard (2001) interessant når prinsipalen ikke er i stand til å gjøre den nødvendige innsatsen selv for å nå sine mål og problemet blir da å bestemme hvilken kontrakt som skal lages med den parten som gjør en innsats. Agentens innsats og anstrengelse er av stor verdi for prinsipalen fordi det øker sannsynligheten for ønsket resultat, men for agenten selv har det mindre verdi (Arrow, 1985). Dersom agentens innsats er kostbar, er en konsekvens av dette at kontrakten mellom prinsipalen og agenten må motivere agenten til å faktisk gjøre en innsats (Lundesgaard, 2001).

Det er ifølge Lundesgaard (2001) to interessante problemer som angår prinsipalen og agenten. Det ene problemet handler det om å finne det optimale innsatsnivået. Et sterkere insentiv vil gi høyere innsats, men med høyere innsats øker også kostnadene for innsatsen. I tillegg vil et sterkere insentiv gi økte kostnader for eksponering for risiko, og dermed en høyere risikopremie for agenten (Lundesgaard, 2001). Det andre problemet er å finne insentivet for en optimal kontrakt. I stedet for å maksimere overskuddet til prinsipalen kan man heller forsøke å maksimere fellesoverskuddet til hele agentrelasjonen. Fellesoverskuddet består av to deler, den første er forventet overskudd av innsatsen og den andre delen er kostnader knyttet til agentens risiko. I en optimal kontrakt må dermed marginal nettoinnsats være lik marginalkostnaden ved å eksponere agenten for risiko. Det optimale insentivpresset er ifølge Lundesgaard (2001) en funksjon som består av grad av risikoaversjon, usikkerhet og reaksjon knyttet til kostnader. Risikoaversjon uttrykker ubehaget knyttet til risiko. Om man er nøytral til risiko er insentivpresset sterkere. Jo mer risikoavers agenten er og jo høyere usikkerhet, jo lavere vil insentivpresset bli (Lundesgaard, 2001).

3. Metode

3.1 Litteraturstudie

Avhandlingen baserer seg på innsamlet data gjennom intervjuer og en litteraturstudie hvor litteratur for både tema og teoretisk rammeverk har blitt gjennomgått. Google Scholar og Oriale ble benyttet for å søke etter artikler og bøker som var relevante for avhandlingen. Søkene startet bredt med nøkkelord som «digitalisering» og «skatteunndragelser», som resulterte i henholdsvis 26.500 og 401 søkeresultater. Her var det en mengde artikler som ikke var relevante, og derfor spisset søkene rundt digitalisering seg inn på «SAF-T», «Blok kjedeteknologi» og «Stordata». Det ble også benyttet de engelske ordene «digitizing», «digital transformation», «block-chain», «big data», «tax evasion» for å finne utenlandsk litteratur om temaene. Snøballmetoden (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2011) har også blitt benyttet ved at vi har gått videre inn i referanselisten på relevante artikler for å finne nye interessante kilder.

Digitalisering og teknologi forandrer seg hele tiden, og ny teknologi overtar raskt. Derfor ble det satt et kriterium at litteraturen som omhandler digitalisering ikke skulle være eldre enn fra 2015, da teori på digitalisering fort kan bli utdatert fordi det stadig kommer ny forskning og kunnskap, og det er ønskelig å ha så nyskapende kunnskap som mulig i denne avhandlingen. Det ble også satt kriterium for søkene at de kun skulle inneholde treff som var fagfellevurdert, som en kvalitetssjekk på at artiklene som ble søkt opp var vurdert og godkjent av andre forskere.

3.1.2 Utvelgelse av litteratur

I begynnelsen ble det gjort en sortering av litteratur basert på innholdsfortegnelse, forord, sammendrag, diskusjon og konklusjon. Litteraturen ble delt inn i masteroppgaver, bøker og artikler/dokumenter, og ble tildelt tre fargekoder, rød for uaktuell for vårt tema, gul for kanskje aktuell og grønn for aktuell. Tabellen under oppsummerer litteraturen som ble ansett som mest relevant for avhandlingen, og viser hva litteraturen bidrar til i forskningen, og hvorfor den er aktuell for denne avhandlingen.

Referanse	Bidrag til forskningen	Nytte for denne avhandlingen
Digitalisering		
Andersen, E., & Sannes, R. (2018)	Definerer de ulike begrepene innen digitalisering, og gir et rammeverk for hvordan virksomheter kan møte den teknologiske utviklingen på en riktig måte	Supplerer Unruh & Kiron sitt rammeverk for digitalisering, og hjelper til med definisjon av begrepet digitalisering
Andersen, E. & Sannes, R. (2017).	sammenhengen mellom teknologiutvikling, forretningsbetingelser og hvordan organisasjoner og samfunn vil og bør respondere i form av nye, digitale strategier.	Gir bidrag til definisjon av begrepet digitalisering, og kunnskap om stordata
Arendsen, R., Wittberg, L. & Goslinga, S. (2019)	Litteraturstudie av hvordan digitalisering endrer Skatteetatens forretningsmodell og arbeidsmåter, og hvordan Skatteetaten må organisere sitt arbeid i fremtiden for å møte digitaliseringen	Gir oss en god oversikt over digitalisering i Skatteetaten og hvordan fremtidens kontrollarbeid kommer til å bli endret på grunn av digitalisering
Gårseth-Nesbakk, L., Baksaas, K. M. & Gustavsen, T. (2019)	Trender og utfordringer i regnskap og revisjon	Bidrar til aktualisering av digitalisering og nye digitale verktøyer som endrer regnskapsmessig innrapportering
Parida (2018)	Hvordan digitalisering påvirker forretningsmodeller, samfunn og politikk. Problemer knyttet til den 4. revolusjonen og digitalisering.	Gir bidrag til definisjon av digitalisering og noen utfordringer og muligheter knyttet til Stordata
Parviainen, P., Tihinen, M., Kääriäinen, J., & Teppola, S. (2017).	Et praktisk syn på hvordan man skal dra fordeler av digitalisering i praksis gjennom en studie av ulike caser. Utviklet en modell som kan hjelpe virksomheter å nå sine digitaliseringsmål. De har også en litteraturstudie for å komplementere dataene sine.	Bidrar til definisjon av digitalisering. ulike nivåer i digitaliseringsprosessen. Bidrar til teori om den digitale transformasjonen
Unruh, G. & Kiron, D. (2017)	Definerer de ulike begrepene innen digitalisering, og gir et rammeverk for ulike faser i digitaliseringen	Gir oss et rammeverk for digitalisering, og hjelper til med definisjon av begrepet digitalisering
SAF-T		
Bu, I. M. & Fagerbakke, G. (2020)	Bidrar til kunnskap om SAF-T formatet og hvilke muligheter SAF-T kan gi nå, og i fremtiden	Kunnskap om innføringen og mulighetene rundt SAF-T og hvordan SAF-T kan endre hvordan vi innrapporterer til Skatteetaten i fremtiden
Ellefsen (2018)	Bakgrunn og formål for innføring av SAF-T	Et mer praktisk syn på innføringen av SAF-T
Evers, P., Rosseland, J. H., Friisk, E. & Flaa, T.-I. (2017)	Bidrar til kunnskap om SAF-T formatet og hvilke muligheter dette gir for både virksomheter og Skatteetaten	Kunnskap om mulighetene rundt SAF-T og hvordan Skatteetaten kan benytte dette for bedre kontroller
Blokkjedeteknologi		
Ainsworth, R. T. & Shact, A. (2016)	hvordan man kan løse momssvindler ved hjelp av blokkjede teknologi i transaksjoner som går mellom ulike land	kunnskap om hvordan blokkjede teknologi kan brukes for å oppdage skatteunndrageøser
Crosby, M., Pattanayak, P., Verma, S. & Kalyanaraman, V. (2016)	Kunnskap om hva blokkjede er og hvordan det fungerer	Bidrar til definisjon av blokkjede, og kunnskap om muligheter og utfordringer med blokkjede. Og hvilket potensiale blokkjede har

Mougayar, W. (2016)	En bok om hva blokkjede er og hvilke muligheter og utfordringer blokkjede kan gi, og hvordan blokkjedeteknologi fungerer i praksis.	Bidrar til definisjon av blokkjede, og kunnskap om muligheter og utfordringer med blokkjede. Og hvilket potensiale blokkjede har
Ramvi, J. (2018)	Mulighetene rundt blokkjede i regnskapsbransjen	Gir avhandlingen innsikt i hvordan man kan bruke blokkjede og hvilke muligheter som finnes mtp momsbehandling, bidrar til aktualiseringen
van Rijswijk, L., Hermsen, H. & Arendsen, R. (2019)	En scenariostudie av nederlandske skattemyndigheter og hvordan de kan dra nytte av ny teknologi som blokkjede	Kunnskap om hva blokkjede er og hvordan det kan benyttes for skattemyndigheter
Wang, Y., & Kogan, A. (2017)	Hva blokkjede er, og hvordan blokkjede kan brukes for å forhindre bedrageri og unndragelser	Bidrar til definisjon av blokkjede, og kunnskap om muligheter for å bruke blokkjede for å unngå bedrageri og unndragelser. Og forhindring av skjult informasjon
Stordata		
Ashwell (2017)	Ser på potensialet for digital transformasjon og innovasjon og mulighetene for intelligente analyser	Muligheter med stordata i forhold til bedre analyseverktøy
Bean (2016)	Det er ikke nok å bare ta i bruk den teknologiske delen av stordata, virksomheten må også endres på andre måter	poengterer at det skal mer til for å lykkes med stordata enn bare å ta det i bruk, hele organisasjonskulturen må også endres
Politou, E., Alepis, E. & Patsakis, C. (2019)	Hvordan man profilerer skatte- og finansiellatferd med stordata under GDPR	Informasjon om bruk av stordata mot skatteatferd. Hvordan personvernet ivaretas
Serban (2017)	Viser hvordan stordata og digitalisering påvirker virksomheter, og hvordan man kan utnytte dette.	Beskriver stordata generelt, og hvordan stordata kan gi muligheter til dem som utnytter dette.

Skatteunndragelse		
Allingham og Sandmo (1972)	Presenterer en teoretisk modell for skatteunndragelser med variablene faktisk inntekt, skattesats, rapportert inntekt, sannsynlighet for kontroll (oppdagelsesrisiko) og straffesats.	Allingham-Sandmomodellen for skatteunndragelser, benyttes som teoretisk rammeverk.
Crocker og Slemrod (2005)	Undersøker selskapsskatteunndragelser i sammenheng mellom aksjonærene og skatteansvarlig i en virksomhet. Karakteriserer en optimal intensivkontrakt for skatteansvarlig.	Bidrar til den generelle teorien om skatteunndragelser
L. Fallan (2011)	Omhandler skatter som en viktig del av økonomistyring og verdsettelse og boken bygger på en kontraktstilnærming.	Definisjoner av ulike former for skatteatferd, Allingham-Sandmomodellen, benyttes i teoretisk rammeverk.
L. Fallan og Eriksen (1994)	Beskriver utbredelsen av skatteunndragelser, finner årsaken til skatteunndragelser og studerer hvordan økte kunnskaper endrer holdninger til skattesystemet	Gir bidrag til teorien om skatteunndragelser.

Løyland og Øvrum (2016)	Undersøker sammenhengen mellom skattemyndigheters kontrollvirksomhet og skattyters atferd.	Gir innsikt i oppdagelsesrisikoenes påvirkning på etterlevelse.
Sandmo (2005)	Oversikt over hovedtemaer innenfor teorien om skatteunndragelser. Gjennomgang av problemer som oppstår ved formulering av modeller for optimal skattlegging der skatteunndragelser er til stede.	Definisjon av skatteunndragelser, gjennomgang av AS-modellen, med videreutviklinger. Bidrar også til en utdypning av oppdagelsesrisiko.
Sandmo (2010)	Diskuterer hvilken rolle usikkerhet innenfor økonomi har spilt i teorien om samfunnsøkonomi.	Viser svakheter ved AS-modellen

Prinsipal-agentteori		
Arrow (1985)	Skisserer noen av de ledende ideene innenfor litteraturen på økonomisk teori av prinsipal-agentrelasjonen.	Bidrar til teoridelen om asymmetrisk informasjon og moralsk hasard.
Lundesgaard (2001)	Gir en forenklet og illustrert utgave av Holmström-Milgrommodellen	Bidrar til løsning på problemene med moralsk hasard og hvordan en optimal kontrakt kan lages.
Lundesgaard (2011)	Problemer med moralsk hasard innenfor revisjon.	Bidrar til teoridelen om asymmetrisk informasjon og moralsk hasard med definisjoner på dette.

Tabell 1: Oversikt over mest relevant litteratur.

3.2 Forskningsmetode og forskningsdesign

Metodologi er refleksjoner over hvordan empiriske undersøkelser skal gjennomføres for å teste og generere kunnskap (Johannessen et al., 2011). Metode dreier seg om å etablere prosedyrer og teknikker for å komme frem til mest mulig relevant og pålitelig kunnskap om samfunnet.

3.2.1 Ontologi og Epistemologi

Ontologi handler om virkelighetenes natur og eksistens (Easterby-Smith, Thorpe, Jackson & Jaspersen, 2018). Epistemologi handler om teorien om kunnskap, og hjelper forskere til å forstå den beste måten å undersøke naturen i denne verdenen (Easterby-Smith et al., 2018). Tjora (2017) beskriver ontologi som fenomener vi betrakter som eksisterende i samfunnet og som man kan vite noe om, mens epistemologi handler om hvordan man kan utvikle kunnskap om dette. Bevissthet om filosofiske antagelser kan både øke kvaliteten til forskningen og bidra til kreativitet hos forskeren. Ontologi handler altså om de grunnleggende antakelsene forskeren har om hvordan virkeligheten er og hvordan den ser ut. Det er store forskjeller på hvordan hver enkelt oppfatter virkeligheten, og det er vanskelig å komme til en enighet om hvordan verden

faktisk ser ut (Grønmo, 2016; Johannessen et al., 2011). Man kan dele ontologien opp i fire ulike synspunkter: realisme, indre realisme, relativisme og nominalisme, hvor synspunktene spenner seg fra om det eksisterer en objektiv virkelighet uavhengig av menneskers kunnskap om den, eller om virkeligheten består av fenomener slik de fremstår for mennesket (Easterby-Smith et al., 2018). Siden forutsetningene til forskerne kan være såpass ulike er det viktig å synliggjøre og begrunne disse, da det kan påvirke resultater og konklusjoner i undersøkelsene (Johannessen et al., 2011). Epistemologi betyr kunnskap og brukes i samfunnsforskningen om *hvordan* vi kan fremskaffe kunnskap om virkeligheten (Johannessen et al., 2011). Kvalitativ og kvantitativ forskning er hovedretningene innenfor samfunnsforskningen når man skal generere og analysere informasjon om samfunnet (Tjora, 2018), og valg av metodologi avhenger av hvilket ontologisk og epistemologisk ståsted forskeren har (Gripsrud, Olsson & Silkoset, 2016). Det er derfor viktig at metodevalget reflekterer hvilket ståsted man har og hva man faktisk ønsker å finne ut av (Tjora, 2018). Denne avhandlingen søker å fortolke og forstå hvordan digitalisering påvirker skatteunndragelser på en best mulig måte, og har derfor en hermeneutisk tilnærming (Grønmo, 2016). Gilje (2017, s. 127) definerer hermeneutikk slik: «*Hermeneutikk er læren om, hvordan vi skal fortolke forskjellige kulturuttrykk og samfunnsmessige fenomener – tekster, kunstverker, ritualer, handlinger og lignende*». I hermeneutiske studier legger forskeren vekt på sin fortolkning av informantene og deres synspunkter, og intensjonen bak handlingene er viktig for å forstå handlingens mening (Grønmo, 2016).

3.2.2 Kvalitativ studie

Kvalitativ og kvantitativ metode fremstår ofte som to uforenlige metoder, men i realiteten er de to metodene komplementære ytterpunkter på en skala (Gripsrud et al., 2016; Mehmetoglu, 2004). I kvantitativ forskning er målet å lage forskningsspørsmål i form av hypoteser som hentes fra eksisterende teorier om et fenomen, for deretter å teste hypotesene (Mehmetoglu, 2004). Kvalitativ forskning derimot starter med et behov for å forstå et fenomen, og ender opp med hypoteser. Kvantitative studier fokuserer i hovedsak på å finne årsakssammenhenger, mens i kvalitative studier vektlegges forståelse høyere (Mehmetoglu, 2004; Ringdal, 2018). Kvalitative metoder har den egenskapen at man går i dybden for å forstå, mens man i kvantitative metoder heller søker å forklare. Mehmetoglu (2004) påpeker også at utvelging av informanter eller respondenter foregår på helt ulike måter ut fra om man velger en kvalitativ eller en kvantitativ tilnærming. I kvantitativ forskning må forskeren følge prinsippene for sannsynlighetsutvelging hvor utvelgingen matematisk sett skal kunne representere den

populasjonen det er trukket fra. Derimot i kvalitativ forskning er det mer vanlig å benytte formålsutvelgning, hvor utvelgningen skjer på en tilsiktet måte med klare formål rundt hvem man velger, og man leter etter noen få som kan gi mest mulig innsikt og informasjon om det fenomenet man undersøker (Mehmetoglu, 2004).

Enhver undersøkelse, også hermeneutiske, skal designes individuelt ut fra forskningens formål og forskningsspørsmål (Kristiansen, 2017). Metode betraktes som et redskap til å skaffe seg innsikt, og man må derfor være åpen for å velge den eller de metodene som er best egnet for å besvare problemstillingen (Gripsrud et al., 2016; Johannessen et al., 2011; Mehmetoglu, 2004). Problemstillingen i kvalitativ forskning starter ofte med *hvordan* eller *hva*, som signaliserer at det er interessant å forstå hva som skjer i den gitte situasjonen (Gripsrud et al., 2016; Mehmetoglu, 2004). Hvorvidt man skal velge en kvalitativ eller kvantitativ studie kommer dermed an på studiens problemstilling, og denne avhandlingens problemstilling lyder «*Hvordan påvirker digitalisering oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser?*» som indikerer at studien har en kvalitativ tilnærming, da den starter med spørreordet «hvordan» og et behov for å undersøke et fenomen som det ikke allerede er satte teorier på.

I avveiningen mellom kvalitativ og kvantitativ metode, ble det vurdert at kvalitativ metode vil være best egnet fordi det er ønskelig med god innsikt i problemstillingen. Formålet med denne studien er å prøve å forstå hvordan digitale verktøy kan påvirke informasjonsinnhenting for å forhindre asymmetrisk informasjon, slik at man kan redusere skatteunndragelser, på bakgrunn av informantenes egne fortolkninger og erfaringer, noe som videre taler for en kvalitativ tilnærming (Johannessen et al., 2011; Mehmetoglu, 2004). Grønmo (2016) hevder også at kvalitative studier vanligvis er mer velegnet enn kvantitative studier når det gjelder å fange inn en kontinuerlig utvikling av en bestemt prosess. Det har tidligere blitt omtalt at digitaliseringsprosessen er dynamisk og en prosess som er i kontinuerlig utvikling der endringer skjer hurtig. Dette støtter også opp om å velge en kvalitativ metode for denne studien.

Kvalitative undersøkelser kan gjennomføres på mange ulike måter, og derfor blir transparens et viktig krav ved rapporteringen av kvalitative forskningsresultater, og det er viktig å beskrive alle faser i forskningsprosessen (Johannessen et al., 2011). For å beskrive alle faser i forskningsprosessen bør man utarbeide et forskningsdesign. *Forskningsdesign* er en overordnet plan for hvordan studien skal gjennomføres som sier litt om intensjonen, hvilken type datainnsamling, utvalg og analysemetoder forskeren vil benytte seg av (Johannessen et al., 2011), og danner grunnlaget for hele forskningen (Mehmetoglu, 2004). Området denne avhandlingen skal forske på er lite utforsket tidligere, og avhandlingen har derfor et *eksplorativt*

design (Grønmo, 2016; Johannessen et al., 2011). Eksplorerende undersøkelser er ofte basert på kvalitative tilnæringer og med små utvalg, og har som formål å utforske forhold eller fenomener som er mindre kjent (Grønmo, 2016; Johannessen et al., 2011). Det var begrenset med teoretiske begreper i utgangspunktet, og usikkerhet rundt hva slags funn denne studien kom til å gjøre, og det var heller ingen klare oppfatninger av noen teoretiske sammenhenger. Litteraturgjennomgangen viste at det var forsket mye på begrepene digitalisering og skatteunndragelser hver for seg, men at det fantes lite forskning på sammenhengen mellom dem, noe som også legger grunnlaget for en eksplorativ studie for å oppnå en bedre forståelse (Mehmetoglu, 2004).

3.3 Utvalg og datainnsamling

Ved bruk av kvalitativ metode har forskeren mange ulike måter å samle inn empirisk data på. I denne avhandlingen er det benyttet semistrukturerte dybdeintervjuer da dybdeintervjuer er best egnet når man ønsker å oppnå en større forståelse for et fenomen, siden informantene får stor frihet til å uttrykke seg selv (Gripsrud et al., 2016; Tjora, 2018). Når det gjelder utvalget for denne studien har det blitt valgt ut fra formålsutvalgsprinsippet (Mehmetoglu, 2004).

3.3.1 Utvalg

I en studie må det også foretas en utvelgelse av de enhetene og den informasjonen som studien skal omfatte (Grønmo, 2016). Selv om man kan foreta utvalget tilfeldig (Eisenhardt, 1989b), er formålet med denne studien å forstå og forklare et fenomen basert på et visst antall informanter, og gruppen informanter har derfor blitt valgt ut fra formålsutvalgsprinsippet (purposefull sampling) (Mehmetoglu, 2004). Dette innebærer at det kun har blitt innhentet data fra en populasjon som kan bidra med relevant informasjon for fenomenet det skal forskes på, og dette er bakgrunnen for at informantene består av nøkkelpersoner som enten arbeider med skatteunndragelser eller har kunnskap om og erfaring med digitale verktøy for å oppdage skatteunndragelser. Dette er viktig for å unngå *klassifiseringsskjevheter* som oppstår når informantene som er med i undersøkelsen ikke er egnet til å belyse problemstillingen (Johannessen et al., 2011). «Snøballutvelging» har også blitt benyttet hvor informantene har rekruttert eller anbefalt andre informanter igjen (Easterby-Smith et al., 2018; Grønmo, 2016), noe som har vært hensiktsmessig for å komme i kontakt med informanter som innehar god kunnskap om digitalisering og skatteunndragelser.

Det er vanskelig å si hvor mange intervjuer som er mest hensiktsmessig, og antall informanter det er behov for, avhenger av formålet med intervjuet (Ringdal, 2018), men Johannessen et al. (2011) oppgir at man skal intervjuer til man ikke mottar ny informasjon, når man har oppnådd metningstetthet. På bakgrunn av problemstillingen for denne avhandlingen, ble det satt et anslag på rundt 8-10 informanter og tatt utgangspunkt i at det skulle nærme seg en metningstetthet. Etter hvert som intervjuene ble utført ble det totalt gjort avtale med 11 informanter, men på grunn av omstendighetene rundt koronaviruset endte to av informantene opp med å avlyse intervjuene, og det endte opp med til sammen 9 intervjuer. Det at man ikke får tak i nok informanter kan svekke en studie, men fordi det allerede begynte å nærme seg en metningstetthet etter det syvende intervjuet, påvirker ikke dette studien i nevneverdig grad.

Tabellen under viser hvilken rolle de ulike informantene har, sted for gjennomføring og tidsbruken per intervju.

	Rolle informant	Dato for intervju	Sted for intervju	Varighet
Informant A	Senioringeniør i Skatteetaten	31.03.2020	Skype	53 minutter
Informant B	Senior Manager tax and law technology	20.03.2020	Skype	90 minutter
Informant C	Regnskapsfører/partner i regnskapsbyrå	26.02.2020	Informantens arbeidsplass	55 minutter
Informant D	Skatterevisor/seniorrådgiver i Skatteetaten	26.03.2020	Skype	50 minutter
Informant E	Spesialrevisor Skatteetaten	30.03.2020	Skriftlig	X
Informant F	Kontrollsjef/underdirektør i Skatteetaten	25.03.2020	Skype	59 minutter
Informant G	Regnskapsfører i regnskapsbyrå	28.02.2020	Informantens arbeidsplass	51 minutter
Informant H	Senioringeniør i Skatteetaten	06.04.2020	Skype	59 minutter
Informant I	Juridisk seniorrådgiver i Skatteetaten	31.03.2020	Skype	57 minutter

Tabell 2: Oversikt over informantene

3.3.2 Metode for datainnsamling

Nye datainnsamlingsmetoder blir stadig utviklet, likevel er det generell enighet blant kvalitative forskere at intervju, observasjon, dokumentdata og visuelle data er de fire hovedmetodene som brukes (Mehmetoglu, 2004). Metode for datainnsamling avhenger av hvilket forskningsdesign og problemstilling man har valgt (Johannessen et al., 2011; Mehmetoglu, 2004). I denne studien anses intervjuer som den mest hensiktsmessige datainnsamlingsmetoden.

Det finnes ulike intervju typer som er klassifisert ut fra i hvor stor grad intervjuet er strukturert eller standardisert (Johannessen et al., 2011; Mehmetoglu, 2004). Et strukturert intervju har faste spørsmål og oppsett, og forskeren må stille akkurat de samme spørsmålene, gjerne med faste svaralternativer, til alle informantene, slik at intervjuene kan sammenliknes i etterkant. Et ustrukturert intervju derimot er uformelt og har åpne spørsmål, og forskeren vet ikke på forhånd hvilke spørsmål som bør stilles til informanten. Mellom disse to ytterpunktene havner halvstrukturerte, eller semistrukturerte intervjuer. I semistrukturerte intervjuer utarbeider forskeren en overordnet intervjuguide som et utgangspunkt for intervjuet og hvor hensikten er å ha en litt mer åpen samtale rundt forhåndsbestemte spørsmål og temaer (Johannessen et al., 2011). Med tanke på denne studiens eksplorerende art har det blitt vurdert at det mest hensiktsmessige er å benytte semistrukturerte dybdeintervjuer. Dette anses også som det alternativet som er best egnet for hermeneutikere når man ønsker å oppnå en dypere forståelse for et fenomen eller en begivenhet. Dersom man ikke lykkes med å få denne innsikten, blir ikke intervjuene noe annet en ren informasjonsutveksling (Easterby-Smith et al., 2018).

Målet med semistrukturerte dybdeintervjuer er i hovedsak å skape en situasjon for en forholdsvis fri og åpen samtale rundt noen spesifikke temaer som forskeren har bestemt på forhånd slik at man kan oppnå en dypere innsikt i temaet (Johannessen et al., 2011; Mehmetoglu, 2004; Tjora, 2018). Dataene i denne avhandlingen skal samles inn gjennom semistrukturerte intervjuer fra individer som har kunnskap om, og erfaring med, digitale verktøy for innrapportering og kontroll av skattegrunnlag. I slike studier er det viktig at informantene og virksomhetene blir beskyttet, og forsikret om at deres bidrag holdes helt anonymt, og at alle regler innenfor GDPR blir overholdt (Tjora, 2018). En sosialforsker bør etterstrebe å ikke stille for snevre spørsmål, slik at de ulike konstruksjonene og de ulike meningene folk gjør seg opp fra sine opplevelser kommer frem (Easterby-Smith et al., 2018). Gjennom dybdeintervjuene var målet å få informantene til å sette ord på hvordan de forstår sin verden ved å få de til å fortelle om sine erfaringer og oppfatninger rundt skatteunndragelser og digitalisering, og hvordan de tror at digitalisering kan endre forekomsten av skatteunndragelser.

Med bakgrunn i at det er en eksplorativ studie er spørsmålene stilt så åpne som mulig da det er mye som kan komme frem underveis hvis man ikke er for låst til oppsatte spørsmål. Det har derfor først blitt stilt åpne spørsmål, før nye tanker og temaer som har dukket opp underveis i samtalen har kommet i oppfølgingsspørsmål. På grunn av strenge smitteverntiltak rundt koronaviruset så den ene informanten seg nødt til å svare på spørsmålene skriftlig, dette kan være en svakhet da man ikke får til en friere dialog, og man mister også muligheten for å tolke kroppsspråket underveis. Siden det var mulig å oppklare uklarheter over telefon i ettertid, er det likevel vurdert at dette intervjuet kan inngå i datagrunnlaget for denne studien.

3.3.3 Intervjuguide

En viktig del av forberedelsene til datainnsamlingen er å utforme en gjennomarbeidet intervjuguide (Grønmo, 2016). Det ble derfor utarbeidet en intervjuguide (Vedlegg 1) i forkant av intervjuene som fungerte som en slags plan for gjennomføringen av intervjuene (Tjora, 2018). Intervjuguiden beskriver i grove trekk hvordan intervjuet skal gjennomføres, med hovedvekt på hvilke tema man ønsker at informanten skal bidra til med utgangspunkt i studiens problemstilling (Grønmo, 2016; Johannessen et al., 2011). Det er viktig at intervjuguiden er tilstrekkelig omfattende og spesifikk nok til at forskeren får informasjonen man er ute etter, samtidig som den skal være enkel og generell slik at intervjuene kan gjennomføres på en fleksibel måte (Grønmo, 2016).

Intervjuguiden ble inndelt i flere temaer, og ifølge Tjora (2018) kan det være hensiktsmessig for å lykkes å starte et intervju med enkle spørsmål som oppvarming, for å få en myk start. Innledningsvis i intervjuguiden har det derfor blitt satt av tid til en kort presentasjon av forskerne og formålet med intervjuet (Johannessen et al., 2011), og til at informantene kan kommet med sine samtykker til å delta i forskningsprosjektet (Vedlegg 2). Samtykkeskjemaet ble sendt ut på e-post i forkant av intervjuene, slik at informantene kunne sette seg inn i dette i god tid før de samtykket. Deretter er det lagt opp til noen enkle fakta spørsmål om informantens utdanning og yrkesmessige bakgrunn, og om de kan beskrive rollen på arbeidsplassen sin, for å etablere en relasjon og et tillitsforhold til informanten (Johannessen et al., 2011).

Videre er intervjuguiden strukturert etter temaer som problemstillingen omhandler, og intervjuguiden er oppdelt på lik måte som det teoretiske grunnlaget i avhandlingen. I denne delen åpnes det opp for spørsmål som krever litt mer refleksjon (Johannessen et al., 2011). Det første temaet omhandler digitalisering, og det første spørsmålet etterspør hva informantene selv

legger i begrepet *digitalisering*. Hensikten med dette spørsmålet er å kartlegge hva digitalisering betyr for informantene, slik at resten av svarene kan fortolkes ut fra dette perspektivet. Videre stilles det spørsmål rundt informantens kunnskap og erfaring med ulike digitaliseringsverktøy slik at det kommer frem hvilke forutsetninger de har for å mene noe om verktøyenes utfordringer og muligheter mot skatteunndragelser.

Den neste delen i intervjuguiden omhandler skatteunndragelser, og også dette temaet starter med at informantene skal forklare hva de legger i begrepet *skatteunndragelser* slik at det klart kommer frem hva informantene selv legger i begrepet. Formålet med denne delen av intervjuguiden er å få frem ulike synspunkter på hvordan digitale verktøy kan være med på å påvirke oppdagelsesrisikoen for skatteunndragelser. Som både Tjora (2018) og Johannessen et al. (2011) anbefaler har intervjuguiden avslutningsvis enkle avrundings spørsmål som: «er det noe du ønsker å tilføye?» før undersøkelsens anonymitet blir gjentatt og informantene takkes for deltagelsen og spesielt at de tok seg tid i denne utfordrende hverdagen med strenge koronatiltak.

Intervjuguiden var med under intervjuene og ble benyttet i svært varierende grad da det viktigste var at informantene fikk snakke fritt. Men den fungerte som en god støtte i de intervjuene hvor informantene ikke var like frittalende, og intervjuguiden ble som en rettesnor for å sikre at alle temaene ble gjennomgått og belyst (Grønmo, 2016; Tjora, 2018).

3.3.4 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble avtalt over e-post, og informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen ble på forhånd sendt til informantene. Noen av informantene etterspurte også intervjuguiden før gjennomføring av intervjuet, noe som ble innfridd etter å ha diskutert fordeler og ulemper ved dette på forhånd. Ulempen ved å la informantene lese intervjuguiden på forhånd ble ansett som at han kan bli mer låst til spørsmålene, og han kan bli opptatt av å finne de riktige svarene, i stedet for å svare etter egne erfaringer. Mens fordelene som ble vurdert var at ved å la informantene lese den på forhånd kunne han/hun føle seg mer trygg på intervjusituasjonen, i tillegg til at informantene kunne tenke og gruble litt over spørsmålene på forhånd, og komme opp med noen gode eksempler. Dessuten ble det ansett som viktig å imøtekomme informantenes ønsker da vi er prisgitt at de stiller opp og bruker av sin tid for å delta i studien.

Tjora (2018) påpeker at det er viktig at intervjuene holdes et sted hvor informantene føler seg komfortabel og hvor man ikke forstyrres. Intervjuene ble derfor i utgangspunktet avtalt at skulle

avholdes på informantenes arbeidssted, men på grunn av korona-epidemien ble alle, unntatt de to første intervjuene, avholdt gjennom Skype. Tidsbruken per intervju ble estimert til en tidsramme på 60 minutter, men variasjonen var fra 50 til 90 minutter. Tidsrammen ble ved ett tilfelle brutt, da ble informanten gjort oppmerksom på dette og spurt om det var greit å fortsette likevel, noe som var i orden for informanten og alle spørsmål ble besvart.

Intervjuene startet med en presentasjon av studien og intervjuerne, og informantene ble spurt om de samtykket til å delta i undersøkelsen og om det var i orden for dem at intervjuet ble tatt opp. Alle informantene samtykket til dette, og det ble benyttet digitale opptak, godkjent fra NSD (vedlegg 3). Begge forskerne var med under intervjuene, hvor den ene tok rollen som intervjuer, mens den andre holdt følge med intervjuguiden for å sikre at alle temaene ble belyst. Avslutningsvis fikk informantene anledning til å komme med ytterligere kommentarer, og de ble spurt om de ønsket en sitatsjekk i etterkant, og om de ville ha et eksemplar av den ferdige avhandlingen. Informantene syntes at studien var virket veldig spennende og aktuell, og flesteparten ønsket derfor en kopi av avhandlingen.

Transkriberingen av lydopptakene ble gjennomført så tett opp mot intervjuene som mulig, slik at intervjuene var friskt i minnet og dataene klare til dataanalyse.

3.4 Metode for dataanalyse

Kvalitativ data er gjerne store og ustrukturerte, og analysen krever mye intenst tankearbeid, og man må være åpen for hva som finnes i dataene utover problemstillingen, og inneha evnen til å arbeide systematisk (Johannessen et al., 2011; Mehmetoglu, 2004; Tjora, 2018). Tjora (2018) sier at formålet med analysen er å gjøre det interessant og mulig for andre å lese studien slik at de kan få økt kunnskap om fenomenet som det har blitt forsket på, og hermeneutiske analyser forutsetter at ingen fenomener kan forstås uavhengig av den større helheten de inngår i (Grønmo, 2016). Johannessen et al. (2011) presiserer at fortolkning og formål henger nøye sammen fordi man i fortolkningen se på konsekvenser av konklusjonen og kommer med anbefalinger til videre forskning.

Analysen av intervjuene bør starte med at forskeren danner et helhetsinntrykk, for deretter å identifisere og plukke ut hvilke fenomener som gir mening for informantene, slik at man får redusert datamengden og kan håndtere stoffet analytisk (Johannessen et al., 2011). Deretter må man forsøke å gå bak det som kommer frem i intervjuteksten, ved å gjøre en systematisk analyse av de fenomener som gir mening for informantene. Her er det viktig å ikke bli for opphengt i

fordeling og telling, slik at det heller mot en mer kvantitativ analyse. Det kan være vanskelig å se noen sammenhenger i datamaterialet, og forskeren må derfor starte med å organisere datamaterialet for å få en oversikt og identifisere spesielle mønstre (Johannessen et al., 2011).

Det finnes ulike måter å organisere og ordne kvalitative datamaterialer på, og ved *tverrsnittbasert* inndeling av data, eller kategoribasert inndeling som det også kalles, konstrueres et system for å indeksere datamengden (Johannessen et al., 2011). Ved indeksering setter man merkelapper på setninger eller avsnitt slik at det er mulig å identifisere og finne igjen spesielle temaer i datamaterialet. I denne studien ble det satt merkelapper basert på intervjuguiden, slik som Johannessen et al. (2011) anbefaler, på denne måten ble datamaterialet oversiktlig og det ble enkelt å finne ut av hva de ulike informantene hadde svart under de ulike kategoriene, noe som også gjorde det enklere å sammenligne informantenes svar. Det finnes ulike måter å lese en tekst på, og Johannessen et al. (2011) skiller mellom tre ulike metoder, *bokstavelig*, *fortolkende* og *refleksiv*. I denne analysen er det benyttet en fortolkende lesning for å få frem hva man tror dataene betyr og representerer, i forhold til avhandlingens teoretiske rammeverk, for å få en overordnet forståelse av hvordan digitalisering påvirker oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser (Kristiansen, 2017).

3.5 Forskningskvalitet

Innenfor kvantitativ forskning brukes validitet og reliabilitet som kriterier for kvalitet. Validitet kan defineres på ulike måter, men hovedbudskapet er hvorvidt man måler det man har til hensikt å måle (Gilljam, Oscarsson, Wängnerud & Esaiasson, 2012). Reliabilitet betyr pålitelighet, og knytter seg til nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes og hvordan de bearbeides (Johannessen et al., 2011). Kvalitativ forskning har blitt kritisert for å ikke oppfylle kravene til reliabilitet og validitet slik som er vanlig å gjøre i kvantitativ forskning (Johannessen et al., 2011). Validitet blir noen steder omtalt som overførbarhet eller gyldighet i kvalitativ forskning (Tjora, 2018). Gyldighet knyttes til spørsmålet om hvorvidt de svarene man finner i forskning faktisk er svar på de spørsmål som stilles (Tjora, 2018). Det er uenighet i forskermiljøet om hvilke krav som skal gjelde for at kvalitativ forskning skal være valid og reliabel. Noen mener at kriteriene bør tilpasses slik at de også passer kvalitativ forskning, mens andre synes at meningen med kvalitativ forskning er helt annerledes og at man derfor bør utarbeide egne vurderingskriterier for kvalitativ forskning. Nadim (2015) mener at kvalitative forskere bør ta validitet og overførbarhet mer på alvor, og være eksplisitte på hva som er grunnlaget for sine generaliseringer. Tjora (2018) hevder at for å styrke gyldigheten kan

forskeren tydeliggjøre hvordan forskning har blitt gjennomført, og redegjøre for valgene som tas underveis, slik at leseren selv kan ta stilling til forskningens relevans og presisjon. På denne måten legges bevisbyrden på brukeren av forskningen, og ikke på forskeren (Nadim, 2015). På grunnlag av dette har forskningsprosessen blitt godt beskrevet tidligere i kapitlet, og det er argumentert for, og redegjort for hvilke avgjørelser og vurderinger som er gjort underveis. Det har også blitt benyttet anerkjente forskningsmetoder for å oppfylle kravet om troverdighet. Informantene ga forholdsvis like svar på flere av spørsmålene, noe som kan bekrefte at informantene oppga en sann beskrivelse av sin oppfatning rundt digitalisering, oppdagelsesrisiko og skatteunndragelser.

Det er viktig å presisere at våre funn er en presentasjon av vår analyse, og representerer ikke en sannhet i form av et gyldig bevis.

3.6 Forforståelse

Forforståelse er hva forskeren observerer, og hvordan disse observasjonene vektlegges og tolkes (Johannessen et al., 2011). Enhver forsker tenker og handler ut fra bestemte forforståelser, formeninger og fordommer (Gilje, 2017). En viss forforståelse er alle data avhengig av, noe en utforming av et spørreskjema illustrerer der forskeren på forhånd bestemmer hva han ønsker å finne ut mer om. I hermeneutiske analyser foretar forskeren en mer omfattende fortolkning, og det legges stor vekt på forskerens forforståelse (Gilje, 2017; Grønmo, 2016). I denne avhandlingen har det vært viktig å være bevisst egen rolle og eget ståsted som forsker, da Grønmo (2016) påpeker at forskerens fortolkning ikke bare baseres på den spesifikke forståelsen som dannes under selve studien, men fortolkningen bygger også på den mer generelle forståelsen forskeren har forut for studien. Forforståelsen kan omfatte egne erfaringer og betrakningsmåter, resultater fra tidligere forskning, faglige begreper og teoretisk rammeverk (Grønmo, 2016; Kristiansen, 2017). Ved oppstart av denne studien hadde vi en forforståelse av at digitalisering generelt er med på å effektivisere prosesser og at man kan analysere større datamengder mer effektivt enn tidligere, og på grunnlag av det ønsket vi å finne ut om digitalisering har samme effekt på skatteunndragelser. Intervjuguiden ble derfor formulert på bakgrunn av vår forforståelse av digitalisering. Videre har man også med seg sin forforståelse etter at dataene er samlet inn og man skal velge ut hvilke data som skal brukes og presenteres (Johannessen et al., 2011). Det skjer en selektiv utvelgelse av hva som blir observert, og hvordan dataene registreres, derfor var det viktig for oss at begge to først gikk gjennom transkriberingene og analyserte intervjuene hver for oss, før vi utformet en felles

analyse basert på våre individuelle utvelgelses. Samfunnsvitenskapelige fenomener er komplekse, og det er derfor ikke uvanlig at forskere som undersøker samme fenomen kommer frem til ulike konklusjoner (Johannessen et al., 2011).

3.7 Forskningsetikk

Etikk dreier seg om prinsipper, regler og retningslinjer for vurdering av om handlinger er riktige eller gale, og forskning må underordne seg juridiske retningslinjer og etiske prinsipper (Johannessen et al., 2011). Det er alltid et etisk krav om å fremstille informanter på respektabelt vis, og tillit, konfidensialitet og gjensidighet må prege kontakten med informantene (Tjora, 2018). I kvalitative studier kommer man ofte nært på dem man forsker på, og da er det også viktig å tenke igjennom at forsker-informant relasjonen ikke er symmetrisk (Tjora, 2018). Som forsker er det viktig at man både beskytter informantene og opprettholder integriteten til forskersamfunnet, og det viktigste ansvaret som forskere er å sørge for at ingen kommer til skade på noe som helst vis (Easterby-Smith et al., 2018; Tjora, 2018). Det er utformet et eget sett med forskningsetiske normer med tanke på vitenskapens forhold til sine forskningsobjekter og datakilder (Grønmo, 2016). Hovedinnholdet i den forskningsetiske reguleringen av samfunnsvitenskapen er

- Informanten skal informeres om undersøkelsens formål og opplegg
- Informanten skal selv avgjøre om han vil delta, og kan avbryte deltakelsen dersom han vil
- Informanten må ikke utsettes for psykiske eller fysiske skadevirkninger
- Informantens opplysninger om enkeltpersoner skal behandles konfidensielt

Informantene fikk på forhånd tilsendt et informasjonsskriv som beskrev undersøkelsens formål og opplegg (vedlegg 2), i tillegg til at det ble informert om dette i starten av intervjuet. Informanten fikk også gjentatt at han/hun når som helst kunne trekke seg fra studien, både under intervjuet og i etterkant. Siden det er benyttet lydopptak i denne studien måtte det søkes NSD om tillatelse, fremgangsmetoden for behandling av personvern ble godkjent. For å ivareta informantenes konfidensialitet er det ikke skrevet navn eller noe som kan gjenkjenne informantene i avhandlingen, og de transkriberte intervjuene har blitt lagret i henhold til NSD sine retningslinjer. Vi har i alle ledd etterstrebet å følge de forskningsetiske retningslinjene, og føler oss trygge på at ingen av informantene har blitt utsatt for noen brudd på disse.

4. Analyse

I dette kapittelet vil det legges frem funn fra datainnsamlingen og svarene fra informantene vil fortolkes. De forskjellige informantene er tildelt kodingen informant 1 til informant 9 og det vil bli benyttet anonymiserte sitater fra intervjuene. Dette kapittelet starter med en kartlegging av informantenes forståelse av begrepet digitalisering opp mot det teoretiske rammeverket. Deretter kartlegges informantenes kjennskap til skatteunndragelser, før videre funn analyseres opp mot teorien. I kapitlet trekkes informantenes sitater frem og disse kjennetegnes ved hjelp av tall, og ikke bokstaver slik som i tabell 2. Hver informant er gitt et tall i tilfeldig rekkefølge, og formålet med dette er å sikre anonymitet slik at svarene ikke kan spores tilbake til den enkelte informant. Der hvor mange av informantene har svart omtrent det samme har det bare blitt trukket frem et sitat i teksten for å øke lesekomforten, mens resten av sitatene som ble ansett som aktuelle innenfor de ulike temaene kan leses i vedlegg 4.

4.1 Digitalisering

Digitalisering er et komplekst begrep. For å kunne tolke informantenes svar er det viktig å ha en forståelse av hva informantene selv legger i begrepet digitalisering, slik at deres bruk av ordet digitalisering kan sammenlignes opp mot det teoretiske grunnlaget for avhandlingen. I denne studien er det som tidligere utdypet valgt å benytte Unruh og Kiron (2017) sitt rammeverk hvor digitalisering defineres som en prosess over tre faser der den første fasen er *digitizing* og handler om å kode om analoge data til digitale, den neste fasen er *digitalisering* som er endringer i forretningsmodeller og prosesser for å tilpasse seg nye digitale verktøy. Den siste fasen er *digital transformasjon* hvor hele samfunnet integreres i de digitale endringene. Informantene gir varierende beskrivelser av begrepet digitalisering.

De fleste av informantenes svar samsvarer med definisjonen av *digitization* og ser på digitalisering som overgangen fra analogt til digitalt når de får et direkte spørsmål om digitalisering. Men når informantene snakker om digitalisering ellers i intervjuet er det tydelig at flere av dem legger mye mer i begrepet enn bare fra analogt til digitalt. Informant 6 kommer med en ganske klar definisjon som samsvarer med fase to i rammeverket: «Før var det fra analogt til digitalt, men nå er det vel mer ny teknologi som effektiviserer prosesser og oppgaver». Informant 3 er også bevisst forskjellen mellom de ulike begrepene og presiserer at: «Digitalisering er et vagt, misbrukt begrep, mener jeg, som folk slenger litt ut uten å fullføre setningen, men synes det er veldig enkelt å kaste det ut fordi det høres veldig tidsriktig ut. Det er

jo en vesens forskjell på digitalisering og digitization». Informantenes syn på digitalisering har derfor blitt fortolket og gruppert opp mot Unruh og Kiron (2017) sine tre stadier for å få en oversikt over hva de legger i begrepet digitalisering når de benytter det:

	Digitization	Digitalisering	Digital transformasjon
Informant 1	X		
Informant 2	X		
Informant 3			X
Informant 4		X	
Informant 5		X	
Informant 6		X	
Informant 7		X	
Informant 8		X	
Informant 9		X	

Tabell 3: Informantenes syn på digitalisering opp mot Unruh og Kiron (2017) rammeverk.

Informantene er generelt enige i at de tror at digitalisering vil ha en positiv effekt på å avdekke skatteunndragelser, og at digitalisering er med på å gjøre avdekking av skatteunndragelser mer effektivt. Informant 4 påpeker også at digitalisering har endret måten det kontrolleres på ved at «[...] vi bygger inn kontrollmekanismer og ikke bare gjør det enkelt å gjøre det riktig, men at det er vanskelig å ikke gjøre det riktig». Samlet sett er det spredning i hvordan informantene tolker begrepet digitalisering, men de fleste av informantene bruker ordet digitalisering i samsvar med fase to «digitalisering» i Unruh og Kiron (2017) sitt rammeverk.

4.2 SAF-T

Informantene har sprikende kunnskap om SAF-T. Noen av informantene har svært lite kunnskap, mens flesteparten har en overordnet kunnskap om hva det står for og hva det skal brukes til. Selv om de fleste informantene svarer at de kun har en overordnet kunnskap, er det flere som har gjort seg tanker om hvilke fordeler og muligheter SAF-T kan gi. Flere av informantene påpeker at standardisering er en fordel som følger med SAF-T og informant 6 utdyper: «Det at man får et standardisert format er alltid bra, det gjør det enklere for oss å lage

systemer som kan behandle det her, og i tillegg kunne dele det med andre land vil også gjøre det enklere. Så det vil jo være effektiviserende, uten tvil».

Standardiseringen SAF-T medfører vil dermed, som informant 6 påpeker, føre til effektivisering av arbeidet. Videre mener informant 8 at standardiseringen vil føre til at man raskere kommer frem til kontrollens kjerne: *«De innsendte regnskapene blir mer eller mindre ensartede. Det kan da lages standardiserte avstemminger og kontrollhandlinger, slik at man raskt og lett kommer frem til det som er kontrollens kjerne»*. Flere av informantene ser videre for seg gode fremtidige muligheter med SAF-T, slik som informant 4:

«Det vi har nå er bare første fase, og tanken er vel for så vidt i tråd med den digitale økosystemtanken og utvide SAF-T-formatet til å omfatte i fase to fakturainformasjon og i fase tre hele den økonomiske virksomheten, og da er vi innunder det digitale økosystemet, og at det er SAF-T som representerer en standard for informasjonsutveksling. Det gir bedre muligheter for analyser, fordi du har elektronisk tilgjengelig informasjon og litt mer informasjon enn det vi hadde tidligere, som gjør at vi kan bygge bedre analyser og gjøre bedre analyser og spørringer og få andre resultater av en kontroll, og et enklere resultat».

Informant 3 stiller seg derimot kritisk til SAF-T fase tre, da informanten mener at man da beveger seg til et overvåkningssamfunn:

«Myndighetene ønsker SAF-T-fase tre. Tankegangen til myndighetene er at man beveger seg til et overvåkningssamfunn, hvor man vil ha tilgang til så mye som mulig data. Men da må man også ha kapasiteten, og kompetansen og ressursene til å håndheve det på en måte som gjør at det blir bærekraftig for selskaper, så man ikke blir utsatt for en klassisk «myndighetsoverprøvelse» ved at en datamaskin utsteder kontroll- og ettersynsdokumentet og stiller 284 spørsmål som selskapet ikke klarer å svare på innen normale frister».

Over halvparten av informantene ser utfordringer med SAF-T. De som ikke har svart noe på spørsmålet om utfordringer, er de med minst kunnskap om SAF-T, noe som sier seg selv. I tillegg til informant 3 sin kritikk av SAF-T fase tre, er det flere av informantene som påpeker utfordringer knyttet til både brukerkompetanse og kapasitetsproblemer og informant 8 mener at: *«Utfordringen er at det vil ta noe tid før brukerkompetanse, standardiserte kontrollhandlinger er på plass»*. Informant 4 er enig i at det vil kreve en del utviklingskapasitet, men mener også at man kan støte på utfordringer med regelverket: *«Utfordringer kan være at*

det er et relativt komplisert og detaljert regelverk, eller, det er en komplisert standard som krever en del utviklingskapasitet og samarbeid mellom dem som lager ERP-system og de som bruker det, slik at det blir riktig».

Informant 3 er skeptisk til at SAF-T kommer til å fungere, men mener at tanken likevel er god og er også enig i at kompetansen kan være en utfordring:

«Saf-t på papiret er en god tanke for effektivisering og transparens, men i praksis, vet jeg ikke om det kommer til å fungere i det hele tatt. Jeg, personlig, er helt overbevist over om at norske myndigheter ikke kommer til å finne noe som helst ekstra informasjon i filene som sendes i fase én. Kontrollalgoritmene må først trenes opp ved at de får store mengder med innsendte filer. I fase én ser jeg for meg at informasjonsmengden av data som kommer inn, blir for stor for å kontrolleres og håndteres av saksbehandlere, slik at tidsperioden for kontrollen fort kan bli avgrenset, og man kan da ende med mindre provenyinntekter enn man skulle hatt, fordi man ikke har de nødvendige ressursene tilgjengelig for å gjennomføre det slik tanken var».

De fleste informantene er enige om at de ikke tror at SAF-T i seg selv kan bidra til å redusere skatteunndragelser, men at standardisering er veldig bra med tanke på kontroll av etterlevelse. Det vil bli enklere å utføre automatiske kontroller av innrapporterte tall, og informant 7 påpeker at det er de samme tallene som fortsatt sendes inn: *«I det formatet det er i dag, blir det ikke store endringer, det er ikke revolusjonært. Men det er bare det at det er lettere for oss å gjennomføre kontroll, men det er fortsatt samme data som skal settes inn. Den samme dataen er fortsatt der».* Informant 8 hevder også at siden man sparer tid på kontrollene, vil man dermed ha mulighet til å gjennomføre flere kontroller: *«Jeg tror at dersom SAF-T kan være med på å gjøre kontrollene raskere ferdig, vil man ha mulighet til å gjennomføre flere kontroller. Jeg tror imidlertid ikke at all skatteunndragelse blir borte med SAF-T».*

Av situatene over, fremkommer det at det er liten tro på at SAF-T i seg selv vil redusere omfanget av skatteunndragelser. Flere ser likevel fordeler og mener SAF-T vil gjøre kontroller enklere og mer effektivt, som igjen kan føre til mer avdekking av skatteunndragelser.

4.3 Blokkjedeteknologi

Informantene har også svært ulik kunnskap om blokkjedeteknologi, og flere uttrykker at de synes det er vanskelig å få tak på hva det egentlig er, og hvilke muligheter blokkjedeteknologi vil kunne gi. De informantene som har god kunnskap om blokkjedeteknologi er de som har en IT-bakgrunn eller som jobber med dette. Informant 6 forklarer litt om hvordan blokkjedeteknologi fungerer:

«Jeg har god kunnskap om det (blokkjede) og vi var av de første som begynte å se på det i Skatteetaten, selv om det ikke har vært hovedfokuset. Blokkjede er jo egentlig bare en database hvor opplysningene er sikret, de er verifisert, de er kryptert så man kan ikke drive å forandre på dem, man kan ikke manipulere den».

Ifølge informant 3 er det store muligheter med blokkjedeteknologi, og illustrerer med et eksempel:

«Selskaper benytter i dag kryptovaluta som Bitcoin, USDC eller Ether til å gjennomføre betalinger. Dette skjer i dag, men man hører sjeldent om det, da selskapene naturlig nok ikke ønsker oppmerksomhet rundt dette da det i de aller fleste jurisdiksjoner ikke foreligger klare retningslinjer i tilknytning til den skatte- og regnskapsmessige håndteringen. Men likevel er det lovlig. Store transaksjoner på 10-50 millioner tar 10 minutter og koster 400 kroner med overførsel via Bitcoin, det er noe man ikke klarer på vanlig betalingsmåte i dag».

Informant 3 mener at man også kan få bukt med momssvindel ved å benytte blokkjedeteknologi:

«En digital momsmynt eller skattemynt kan benyttes for å få bukt med momssvindel. Hvis vi hadde hatt en digital momsmynt eller skattemynt, så ville vi visst nøyaktig hvor denne hadde vært tidligere, i hvilke selskaper denne hadde vært innom, så kunne vi nøyaktig kontrollert fradragsretten osv.».

Informant 4 utdyper videre hvordan blokkjedeteknologi kan hindre at kriminelle aktører opererer med flere historier i ulike etater slik at de kan unndra skatt, men likevel dra nytte av velferdssamfunnets goder:

«Skatteetaten og NAV har ikke systemer som snakker sammen, og ikke nødvendigvis utveksler opplysninger så kan du ha næringsdrivende som overfor NAV sier at de har ansatte som er sykmeldt, og får ut sykepenger. Men overfor oss i våre system (Skatteetaten) er det ikke ansatte i virksomheten i det hele tatt, og dette går under

radaren. De varierer på hvilken virksomhet de sier at de har. De operer med to tilsynelatende ganske like virksomhetsnavn, der den ene brukes det ene stedet og det andre et annet sted. Og det er enkelt å tilpasse historier slik at den passer til den virkeligheten du selv vil slik at det passer deg. Det med å bruke kunder og leverandører til å verifisere hverandres informasjon og ha et digitalt økosystem for alle opplysninger vil gjøre det vanskelig og operere med flere historier, og du må forholde deg til en historie, det er den sannheten som blir lik over alt. Det er litt blokkjedetankegang, du klarer ikke å forandre på historien».

Utfordringer informantene ser med blokkjedeteknologi er varierende, og siden det fortsatt er veldig nytt, er det mye usikkerhet knyttet til hva det egentlig er og hvilke muligheter blokkjedeteknologi kan gi. Hovedutfordringene informantene ser er politiske utfordringer og at det ikke er nok forskning på området. Informant 3 presiserer: *«Det er klart at det er politiske utfordringer i et sånt system, det er ikke så enkelt som å drysse litt blockchain eller annen teknologi over dette og si «sparkle sparkle», så er problemet løst. Det er politikk i hele bildet».* Informant 6 deler også sin bekymring om at det ikke er nok forskning på blokkjedeteknologi enda: *«Blokkjede er fortsatt veldig prematurt teknologisk, det er ikke vært nok forskning på det, man har ikke nok gode eksempler på at det faktisk vil funke, og hvordan det vil funke. Utfordringen er egentlig at man vet ikke så mye».*

Blant informantene med kunnskap om blokkjedeteknologi er det sprikende svar i om blokkjedeteknologi vil ha noen effekt på skatteunndragelser. Informant 1 og 6 har ulike syn på dette og informant 1 mener at det vil bli vanskeligere å unndra skatt dersom blokkjedeteknologi blir tatt i bruk av Skatteetaten: *«Nei, det vil jo sikkert gjøre det vanskeligere å unndra skatt da, ettersom Skatteetaten får informasjonen med en gang».* Informant 6 mener derimot at blokkjedeteknologi ikke vil ha noen direkte virkning på skatteunndragelser siden man kan manipulere dataene allerede før innrapporteringen:

«Jeg tror ikke det vil ha noe direkte å si på skatteunndragelser, men det vil gjøre mer effektivisering og kanskje få mindre saksbehandling på en del aspekter. Jeg tror man alltid kan manipulere systemer, det ser man, kanskje ikke når dataene har kommet inn, men de kan manipuleres før de går inn, så jeg tror ikke det vil ha så mye å si for skatteunndragelser, for manipuleringen vil skje før de tar inn dataene».

Flere av informantene påpeker at blokkjedeteknologi kan gi kriminelle nye muligheter for skatteunndragelser, slik som informant 3: «Så det vil alltid være noen som er der ute som klarer å sno seg rundt på den ene eller andre måten. Og det er mange ting man kan betale med digitalt i dag og være anonyme ved å bruke kryptovalutaer som Monero som man ikke kan spore i det hele tatt». Informant 3 påpeker også at det er store gevinster å hente for Skatteetaten dersom de tar i bruk blokkjedeteknologi:

«Det er ikke bare de private kapitalistene som sparer store beløp på å benytte seg av dette, men det er noe for skattemyndighetene her også. Kontroll er et moment, men det er også enda viktigere for å få bukt med momssvindel, karusellsvindelen. Et medlemsland i EU selger varer til et annet, bedriften i det mottakende land får momsen og skal rapportere inn og betale momsen der, men i stedet for å gjøre dette stikker de av med momsen. Det er et svindelområde som de estimerer knytter seg til mellom 50 og 80 milliarder euro hvert eneste år».

Funnene viser at det er uenigheter blant informantene om blokkjedeteknologi vil øke oppdagelsesrisiko og være med på å redusere skatteunndragelser. Enkelte av informantene mener det er store utfordringer knyttet til blokkjedeteknologi, blant annet i form av at kriminelle får nye muligheter, mens andre mener mulighetene til Skatteetaten blir større.

4.4 Stordata

Informantenes kunnskap om stordata er varierende. Flere av informantene mener at stordata potensielt kan gi Skatteetaten nye muligheter for å finne de som begår skatteunndragelser ved at man kan bygge prediktive modeller og foreta bedre analyser. Det blir også enklere for Skatteetaten å finne avvik og manglende sammenhenger, noe som informant 6 mener vil bidra til mer avdekking av skatteunndragelser: «Jo mer data vi har, jo enklere er det å analysere og finne de aktørene som stemmer etter en profil vi har laget, finne de som faktisk går utenfor de forskjellige mønstrene som er vanlig for deretter å analysere de. Så stordata vil kunne gi mye avdekking, det er jeg sikker på». Informant 3 er derimot mer usikker på bruken av stordata og hvordan skattemyndighetene skal klare å ta i bruk og nyttiggjøre all den dataen de samler inn og mener at:

«Skattemyndigheter i dag beveger seg som sådan at man ønsker mer og mer tilgang til data, det ser man over hele verden [...] Myndighetene i Norge har ikke skjønt kompleksiteten rundt det med å samle inn data. Fordi i det datamengdene vokser, så vil

man få utfordringer fordi analyseverktøyene ikke har sterk nok prosesseringskraft. Så drukner man i data og klarer ikke faktisk få noe nytte ut av det. Så det er ikke alltid sånn at jo mer data, jo bedre er det. Det er noe med kvalitet og kvantitet, rundt helheten på dette».

Stordata skaper også noen utfordringer, og informantene er samstemte i at personvern og lovgivning er det som setter en stopper for hvordan man kan utnytte de mulighetene stordata kan gi. Noen påpeker også at det rent teknisk er enorme muligheter med stordata, men at det også handler om kostnader. Informant 6 oppsummerer utfordringene på en god måte:

«Utfordringer med stordata er lovgivning og personvern, det er det jeg ser på som utfordringer, teknisk så kan man gjøre ganske mye. Det er klart man må ha pengene til å gjøre det tekniske, men mulighetene er enorme, men det vil stå på det juridiske på hvordan man kan sammenstille data, kan man lage profil av en person der noen faktisk blir sortert som sannsynlig at de kommer til å unndra, det er ganske kraftig personvern».

Av de informantene som hadde kunnskap om stordata var de fleste enige i at bruk av stordata kan bidra til at man avdekker skatteunndragelser fordi man kan lage prediktive modeller som man kan bruke til å se etter mønstre. På denne måten kan man håndtere avvik på en bedre måte, og dermed også øke følelsen av oppdagelsesrisiko. Informant 4 forklarer det som at Skatteetaten kan bli mer treffsikre i sine kontroller ved at:

«Stordata kan hjelpe oss å avdekke skatteunndragelser fordi det kan gi oss opplysninger som kan gjøre oss mer treffsikre i å finne avvik, og for det andre så gir det oss bedre muligheter til å bygge inn riktig type veiledning, ha riktig type avvikshåndtering, f.eks. når du skal levere inn skattemeldingen, som gjør at følelsen av oppdagelsesrisiko er annerledes».

Informant 8 har ikke like stor tro på at stordata kan bidra til å redusere skatteunndragelser og mener derimot at det er holdningsendring og mer kunnskap som må til: *«I noen grad tror jeg stordata kan endre forekomsten av skatteunndragelsen. Jeg tror imidlertid holdninger, kulturer og kunnskap er de avgjørende faktorene som må endres for å redusere skatteunndragelsene».*

Selv om kunnskapene om stordata er sprikende, er det likevel flere av informantene som har gjort seg tanker om hvilke fordeler og utfordringer stordata kan gi. Det er enighet blant informantene at stordata kan være med på å redusere skatteunndragelser, men flere uttrykker skepsis i form av blant annet personvern.

4.5 Skatteunndragelser

Hva som legges i begrepet skatteunndragelser kan være ulikt fra person til person. For å kunne tolke informantenes svar er det viktig å få en forståelse av hva de mener med skatteunndragelser, slik at informantenes svar kan sammenlignes med avhandlingens definisjon. Avhandlingens definisjon på skatteunndragelser er: *Med skatteunndragelse menes det at skattyter underrapporterer inntekter eller bruttoformue og/eller overrapporterer inntektsfradrag og gjeld* (L. Fallan, 2011).

Informantene gir varierende svar på spørsmålet «Hva legger du i begrepet skatteunndragelse?». Flere av informantene benytter ordet «betale» i stedet for å «rapportere» eller «oppgi», når de definerer begrepet, noe som er en vesentlig forskjell. Svarene tolkes likevel i den hensikt at de mener at de som unndrar skatt velger å rapportere mindre for å betale mindre. Informant 4 sin definisjon er nærmest avhandlingens teoretiske definisjon da denne inkluderer både inntekter og eiendeler: *«Det å ikke rapportere midler som skulle ha vært beskattet. Enten det er bevisst eller ubevisst. Det kan være inntekter eller det kan være eiendeler, eller omsetning. Enkelt og greit, midler som skulle vært oppgitt blir ikke oppgitt til beskatning»*.

Videre viser svarene at informantene kun har fokus på manglende rapportering av inntekt eller formue når det gjelder unndragelse, mens ingen nevner overrapportering av fradrag. Informant 5 har en annen definisjon på hva denne legger i begrepet skatteunndragelse og viser til den indirekte delen av skatteunndragelser: *«Det er jo at man forsøker å manipulere transaksjoner for å betale mindre skatt»*.

Videre er flere av informantene enige i at selv om digitalisering gir nye verktøy til Skatteetaten, vil også de som ønsker å unndra skatt få nye muligheter. Og flere av informantene tror at skattytere med god digital kunnskap vil få flere muligheter til å unndra skatt, enn muligheter Skatteetaten har til å stoppe dem, slik som informant 7 påpeker: *«Jeg tror de kan få flere muligheter enn vi kan få for å ta dem»*. Informant 6 utdyper videre på hvilken måte de som unndrar skatt vil få nye muligheter på grunn av digitalisering:

«Det som er, er jo det at de blir jo digitale mange av dem også, mye går over apper, kanskje lukkede miljøer, lukkede Facebookgrupper, kanskje de lager egne apper, betalingsløsninger ligger i utlandet, det gjør sakene vanskeligere i så måte, vi kan ikke bare gå å få kontoutskrifter og se hele virksomheten, men på den andre siden så finnes

det jo spor av noe, sporene er jo der, vi må bare finne dem. Men mer lukkede systemer, så sånn sett vanskeligere, men det ligger spor der, og med de rette metodene så får man egentlig løst det. Så jeg tenker at de utnytter mulighetene de og, men sporene er der, mer tydeligere enn før. Jeg tror det var verre før når det var mer penger som gikk i omløp»

På spørsmål om hva som er årsaken til at skattytere unndrar skatt er det sprikende svar. Flere av informantene har en oppfatning av at de aller fleste skattytere ønsker å rapportere inn riktig skattegrunnlag. Noen rapporterer ubevisst feil fordi de ikke skjønner lovverket helt, eller de vet ikke helt hvordan eller hva som er riktig skattegrunnlag. Dette kan slå begge veier angående provenyinntekter, slik informant 1 presiserer: *«Jeg tror at noen ubevisst unndrar skatt fordi de ikke skjønner reglene godt nok. Men jeg tror kanskje det er like mye andre veien, at de ikke kan få med seg alle fradragene som de har rett på. Så summa summarium er jeg ikke så sikker på om det går i minus».*

Informantene har en felles oppfatning om at de som bevisst unndrar skatt med viten og vilje, og opptrer opportunistisk, gjør det på grunn av grådighet, slik som informant 6 hevder:

«I hovedsak er det grådighet som gjør at noen vil unndra skatt, i alle fall hvis vi ser på de større aktørene, så er det jo folk her som har mer enn god nok råd til å betale, men de mener at det her er penger som jeg har tjent og jeg fortjener dem, jeg vil ikke betale skatt av det, så jeg setter det vekk».

Informant 4 påpeker videre et anslag om hvor mye som unndras i skatt: *«Så har vi noen kriminelle aktører her som opererer innenfor dette systemet her, hvor vi estimerer at en eller annen plass mellom 12 og 60 milliarder unndras i skatt og avgift per år».*

Videre påpekes det at de som er i det røde segmentet, de som bevisst unndrar skatt, er vanskeligere å gjøre noe med, slik som informant 6 mener:

«I Skatteetaten så har vi de her forskjellige segmentene våre, vi har det grønne segmentet som vil gjøre rett, men som bare ikke får det til, så har vi de gule som gjør feil, men vi kan påvirke de til å gjøre rett, så har vi det røde segmentet som gjør feil med vilje, og som kommer til å gjøre det, vi kan ikke påvirke dem. Men for dem som er i det grønne og gule segmentet er det helt klart at digitaliseringen vil hjelpe dem til å innrapportere riktig».

Selv om funnene viser at digitalisering kan gi Skatteetaten nye verktøy for å redusere skatteunndragelser, mener flere av informantene at skattytere som vil unndra skatt likevel kan ligge et skritt foran.

4.6 Oppdagelsesrisiko

Funnene i studien vår peker i retning av at digitalisering vil kunne øke oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser. Informant 5 påpeker at oppdagelsesrisikoen er høyere i dag på grunn av digitalisering, enn den var for 20 år siden: *«Vi bruker jo digitale verktøy så vi har jo en større oppdagelsesrisiko i dag. Risikoen for å bli oppdaget er mye større i dag enn det var 20 år tilbake».*

Flere av informantene påpeker at en situasjon med full oppdagelsesrisiko på grunn av digitalisering er teknisk mulig, slik som informant 6 mener: *«Det er mulig med oppdagelsesrisiko på 100 % men da vil man ikke leve i det samfunnet. For da er det et overvåkningssamfunn».* Dette er likevel ikke ønskelig, slik som informant 8 presiserer: *«For å oppnå en oppdagelsesrisiko tilnærmet 100 % må vi ha et helt annet skatteregime enn hva vi har i dag. Men jeg vet ikke om dette er ønskelig uansett».*

Informant 7 kommer med en meget interessant refleksjon rundt oppdagelsesrisiko vs. straff hvor informanten påpeker at det ikke hjelper om digitalisering medfører en oppdagelsesrisiko på 100 % da straffen er for mild uansett *«Jeg tror at oppdagelsesrisikoen er høy. Det er mer det at risikoen for å bli tatt ikke har så mye å si, som straffen etter at man har blitt tatt (...) Når man blir tatt skjer det ikke så mye, man kan bare gå videre».* Ifølge informant 9 er det også en kalkulert risiko skattyter tar når han velger å unndra skatt, da gevinsten er større enn straffen ved å bli tatt *«Det er en kalkulert risiko, så selv om de vet at de blir tatt, så er gevinsten større enn straffen».*

Funnene viser at digitalisering fører til en høyere oppdagelsesrisiko, og at rent teknisk vil det være mulig med en full oppdagelsesrisiko i fremtiden. En full oppdagelsesrisiko er ikke ønskelig da det vil bety et overvåkningssamfunn.

4.7 Asymmetrisk informasjon

Informasjonsasymmetri er sentralt for å kunne unndra skatt, da skattytere sitter på privat informasjon som de kan velge å unnlate å oppgi til Skatteetaten. På spørsmål om hva som skal til for at Skatteetaten for fullstendig informasjon om skattyteres skattegrunnlag peker flere av informantene på regelverksendring som tiltak mot informasjonsasymmetri, slik informant 8 hevder: *«Politisk vilje til å gi de nødvendige hjemler og ressurser er det som skal til for å få fullstendig informasjon om skattegrunnlaget til skattyterne. Med det skatteregimet vi har nå tror jeg ikke vi greier å få fullstendig informasjon om skattegrunnlaget».*

Flere informanter mener derimot at det ikke er nok med et nasjonalt regelverk for å få bukt med informasjonsasymmetrien og mener at Skatteetaten må følge globaliseringen for å følge med i tiden, slik som informant 9 mener:

«[f]or at Skatteetaten skal få fullstendig informasjon må det være en form for organisasjon som OECD som er global eller FDA. At det er et globalt system. Det er en voldsom globalisering overalt i ulike bransjer og skal man henge med i tiden må også Skatteetaten begynne å bli global».

Videre påpeker informant 8 at informasjon ikke er nøkkelen til å få bukt med skatteunndragelser *«[...] Informasjon vil kunne hjelpe i noe omfang, men jeg tror ikke den når fram til toppen av pyramiden».*

Funnene viser at digitalisering alene ikke er nok til å få perfekt informasjon om skattyteres skattegrunnlag, det trengs en regelverksendring og et globalt system for å full utnyttelse av de digitale mulighetene.

4.8 Moralsk hasard

Et av problemene med innrapportering av skattegrunnlag er mangelfull observerbarhet for Skatteetaten. Skatteetaten kan ikke observere om hver eneste skattyter handler i tråd med lovverket, eller unndrar skatt. På spørsmål om hvordan Skatteetaten, ved hjelp av digitalisering, kan øke observerbarheten, viser finnene våre at digitalisering vil føre til at det blir enklere å finne de som unndrar skatt og få dem til å etterleve, slik informant 4 påpeker:

«Med digitalisering kan vi bygge inn kontrollaktiviteter, der du får beskjed om noe ikke er logisk, eller om du forsøker å endre på noe Skatteetaten har grunnlagsdata på, da

får du spørsmål om hvorfor du skal endre. Det er et stort potensial i de systemene Skatteetaten sitter på, og det er veldig mye som foregår på skatteområdet når det gjelder digitalisering. Vi ønsker at det skal bli vanskelig å ikke gjøre det riktig».

For at skattytere ikke skal unndra skatt, må det være insentiver for å opptre riktig. På spørsmål om hvordan belønning og insentiver påvirker skattytere er flere av informantene enige om at belønning, i form av å slippe straff, ikke er avskrekkende nok, slik som informant 9 påpeker: *«Det er ikke noen straff sånn sett. Du får en bot. Du får en straffeskatt, det er for mye penger å hente på å unndra til at det skal være avskrekkende. Straffeskatten gjenspeiler ikke gevinsten».* Videre presiseres det av informant 9 at selv om skattytere vet at de blir tatt, så er gevinsten ved å unndra skatt høyere enn straffen ved å bli tatt, slik at en skattyter som ønsker å unndra skatt vil ha mer å vinne på å unndra: *«Det er en kalkulert risiko, så selv om de vet at de blir tatt, så er gevinsten større enn straffen. De vet akkurat hva de gjør, og de vet at de kan slippe unna. Det koster ikke så mye å gjøre det, det er mer en renommeing».*

Når det gjelder straffenivået i Norge for skatteunndragelser er det en felles enighet blant informantene om at nivået er for lavt til at det skal være avskrekkende for de som vil unndra skatt, slik informant 9 presiserer: *«Jeg tror ikke straffene i Norge er gode nok til at de skal være preventive».* Informantene påpeker også at det bør skilles på de som unndrar skatt bevisst og de som ubevisst innrapporterer feil, og at gjengangere bør straffes høyere slik som informant 7 mener: *«Men jeg tror at vi bør ha strengere straff mot de som unndrar med vilje, spesielt gjentakere».* Informantenes svar kan tolkes som at slik straffene er nå, vil ikke disse føre til at de som unndrar skatt slutter med det. Etterlevelsen vil ikke bli bedre om ikke straffen for skatteunndragelser blir strengere.

Funnene viser videre at det er viktig at det må straffe seg å unndra skatt. Enkelte av informantene påpeker at straffeskatt kanskje ikke er den riktige straffen, men at sosial fordømmelse kan virke mer avskrekkende, men at da må det opplyses mer om i mediene når skattytere blir tatt for unndragelser, slik som informant 9 sier: *«Slik som det var med Panama Papers, var det en offentlig gapestokk i seg selv å komme i Aftenposten. Det har kommet flere etter dette, men det er så vidt det er en notis i avisen».*

For at skattytere skal opptre riktig, er det viktig at dette ikke krever for høye kostnader. Ifølge informant 4, koster det å opptre riktig og virksomheter bruker betydelige ressurser på dette:

«Når det gjelder rapportering til offentlige myndigheter og dokumentasjon som kreves i forbindelse med driften av virksomheten så koster det virksomhetene rundt 80 milliarder i året er det beregnet, hvorav halvparten av det er indirekte eller direkte knyttet til rapportering vedrørende skatt og avgift».

På spørsmål om hvordan digitalisering har påvirket ressursbruken med tanke på rapportering og kontroll mener informant 1 at det har ført til mindre ressursbruk: *«Digitaliseringen har ført til at innrapporteringen til Skatteetaten har blitt enklere og tar mindre tid på dette».* Videre peker Skatteetaten på at mange av de enkle oppgavene har blitt automatisert slik at de har frigjort ressurser til andre oppgaver, slik som informant 4 utdyper:

«Gjennom digitalisering har Skatteetaten kunnet automatisere mange av de enkle kontrolloppgavene sånn som at de har dialogen med skattyter allerede på innsendelsestidspunktet, på denne måten får de fanget opp logiske brister allerede før skattyteren leverer oppgaven, noe som sparer mye tid i forhold til å skrive til dem og behandle disse feilene manuelt, så det blir stor frigjøring av ressurser som vi har brukt på enkle oppgaver, som nå kan brukes på mer tyngre oppgaver».

Det er enkelte skattytere som er mer tilbøyelig til å unndra skatt enn andre. Flere informanter er enige om at det er større risiko rundt bransjer uten faste arbeidsforhold, slik som informant 1 påpeker: *«Renholdsbransjen, bilmekanikere... Der det ikke er så faste arbeidsforhold, så tror jeg nok det kan være litt større. Og det er ikke noe tvil om at det er mange håndverkere som gjør mer enn det de skal på fritiden».* Videre er det ikke kun skattytere i risikobransjene som unndrar skatt og informant 5 utdyper om de avanserte unndragelsesmåtene: *«Og så har du de avanserte hvitsnippforbryterne som i større grad bruker rådgivere til å skjule transaksjoner gjennom bruk av masse land. En transaksjon kan jo gå gjennom 10 land, det er jo for å skjule realitetene».*

Funnene viser at insentivene for å rapportere inn korrekt skattegrunnlag er for svake, det er for noen lett å falle for fristelsen til å unndra skatt. Skattytere som ønsker å unndra skatt har dermed høyere insentiver for å gjøre dette enn å la være, da det påpekes at både straffenivået og den sosiale fordømmelsen er for lav.

5. Diskusjon

I forrige kapittel ble de fortolkede funnene av informantenes syn på digitalisering og skatteunndragelser presentert. I dette kapitlet vil funnene som er gjort i empirien bli diskutert opp mot teorien som er presentert i kapittel to for å besvare avhandlingens to forskningsspørsmål:

1. Hvordan kan digitalisering påvirke informasjonsasymmetrien slik at oppdagelsesrisiko øker?

2. Hvordan kan digitalisering påvirke skatteunndragelser?

5.1 Digitalisering

Utviklingen i digital teknologi skaper muligheter for å gjøre det man gjør i dag på helt nye, mer effektive og kostnadsbesparende måter, og digitalisering åpner opp for at man kan gjøre ting man tidligere ikke kunne (Andersen & Sannes, 2018; Parviainen et al., 2017). Digitalisering defineres på mange ulike måter i litteraturen, og funnene våre støtter opp om dette ved at informantene også har ulike oppfatninger om hva som legges i begrepet *digitalisering*. Unruh og Kiron (2017) definerer digitalisering som tre faser hvor man i fase én går fra analogt til digitalt. Funnene våre viser at det nettopp dette informantene først tenker på når de hører ordet digitalisering, at det er skiftet fra analogt til digitalt, noe som kan henge sammen med at det var starten på utviklingen innen digitalisering, og at det derfor er det man fortsatt forbinder med digitalisering.

Selv om informantene i hovedsak beskrev fase én når de skulle definere begrepet digitalisering, ble det tydelig at det var fase to de refererte til, hvor man endrer forretningsmodeller og forretningsprosesser for å dra nytte av de nye digitale teknologiene (Unruh & Kiron, 2017). Innføring av ny teknologi kan gi nye muligheter for å arbeide mer effektivt noe som da også kan være kostnadsbesparende (Parviainen et al., 2017). Samtidig vil det at datamaskiner blir raskere til å regne, ha stor betydning for hvordan man organiserer arbeidet (Andersen & Sannes, 2017). Alle informantene hadde vært gjennom store digitale endringer de siste årene som hadde forandret måten de arbeidet på. Skatteetaten har lagt om hele måten de kontrollerer på ved at de digitalt har bygget inn kontrollmekanismer underveis i innsendingen av skattegrunnlaget, i stedet for at all kontroll foregår i etterkant av innsendingen. Når det gjelder Skatteetaten og

skatteunndragelser vil vi ut fra informantenes opplysninger vurdere de til å ha nådd fase to i Unruh og Kiron (2017) sitt rammeverk, mens de med fremtidens økosystem og sanntidsrapportering vil nå fase tre og oppnå digital transformasjon.

Digital transformasjon oppstår ifølge Unruh og Kiron (2017) når man går over til digitale forretningsmodeller som forandrer økonomien og måten virksomheten driver på. I tillegg vil samfunnet som helhet endre seg i denne fasen og mennesker vil i større grad inkludere teknologien i sine daglige aktiviteter og vaner. Våre funn viser at det er til fase tre Skatteetaten ønsker å komme, de ønsker at hele samfunnet skal endre seg og ta i bruk ny teknologi, de ønsker at man skal få til en sanntidsrapportering der Skatteetaten er koblet på når ting skjer, og ikke året etter hendelsene. Dersom man heller kan lage en digital modell av virksomheten hvor alt beregnes øyeblikkelig og som opererer i sanntid, trenger man ikke et regnskap for å innrapportere skattegrunnlaget, da kan alle transaksjonene leveres direkte til Skatteetaten, som så genererer regnskapet for virksomhetene (Andersen & Sannes, 2017). Digitalisering kan muliggjøre et bedre sanntidsbilde ved å integrere strukturerte og ustrukturerte data fra flere kilder, og man kan oppdage og løse problemer på tidligere stadier (Parviainen et al., 2017).

5.2 SAF-T

Bakgrunnen for innføringen av SAF-T er at kontrollmyndighetene skal kunne etterspørre data i et standardformat slik at de enklere kan utføre avviksanalyser (Evers et al., 2017; Heggen, 2018). Funnene i studien antyder at standardisering vil kunne gi Skatteetaten mer effektive kontroller og avviksanalyser, som igjen kan føre til en høyere oppdagelsesrisiko. Dette er også et av de to primære formålene med SAF-T (Ellefsen, 2018; Evers et al., 2017; Heggen, 2018). Det påpekes av flere informanter i vår studie at SAF-T dag, i fase én, ikke gir Skatteetaten mer eller ny informasjon enn tidligere, det er samme data som sendes, men i et nytt standardformat. Dermed vil ikke innføringen av SAF-T fase én medføre endring i informasjonsasymmetrien mellom Skatteetaten og skattyter, men det vil kunne påvirke Skatteetatens analyse- og kontrollarbeid i en positiv retning slik at oppdagelsesrisiko kan øke. Funnene våre viser at SAF-T i seg selv ikke kan bidra til å redusere skatteunndragelser, men at det er fordelaktig med standardisering og effektivisering for kontroll av etterlevelse. Dette kan føre til at Skatteetaten får utført enda flere kontroller, som indirekte kan være med på å øke etterlevelse og dermed redusere skatteunndragelser.

På sikt, i SAF-T fase tre, er skattemyndighetenes ambisjon å bruke SAF-T-filen til myndighetsfastsetting direkte, med mest mulig løpende rapportering av momsoppgaver, næringsbeskatning og særavgifter i sanntid eller nær sanntid, slik at skatt og avgift trekkes direkte på hver transaksjon (Bu & Fagerbakke, 2020; Evers et al., 2017). Funnene våre fremhever også fase tre som en stor fordel med SAF-T, da den skal omfatte hele den økonomiske virksomheten slik at SAF-T representerer en standard for informasjonsutveksling. Det vil gi bedre muligheter for analyser fordi man har standardiserte data. I tillegg vil større mengder data enn tidligere gjøre at man kan bygge enda bedre analyser. En høyere grad av tilgjengelig informasjon for Skatteetaten kan føre til at informasjonsasymmetrien reduseres og oppdagelsesrisikoen for skatteunndragelser dermed øker. Informant 3 trekker også frem fase tre og sier at når man kommer dit er det godt mulig at man kan avdekke flere skatteunndragelser på grunn av økt oppdagelsesrisiko.

5.3 Blokkjedeteknologi

Blokkjedeteknologi er en offentlig hovedbok som består av blokker med transaksjoner eller andre digitale hendelser som har blitt utført eller delt mellom partene, og har potensiale til å fungere som et sikkert regnskapssystem (Crosby et al., 2016; Dai et al., 2017). Arendsen (2019) hevder at innføring av blokkjedeteknologi kan resultere i mange nye økonomiske og skatterelaterte utfordringer og muligheter, avhengig av åpenhet for implementeringer og etablering av støttende regelverk og rammer. Dette kommer også frem av funnene i vår studie. Arendsen (2019) hevder at innføring av blokkjedeteknologi kan resultere i mange nye økonomiske og skatterelaterte både utfordringer og muligheter, avhengig av åpenhet for implementeringer og etablering av støttende regelverk og rammer, noe som også kommer frem av funnene i vår studie.

Funnene i studien vår viser at det er delte meninger og usikkerhet knyttet til om blokkjedeteknologi vil ha noen effekt på skatteunndragelser. Blokkjedeteknologi vil på den ene siden kunne føre til mer skatteunndragelser ved at de kriminelle også får nye digitale verktøy, mens samstemte registre og sanntidsrapportering vil på den andre siden kunne gjøre det vanskeligere å unndra skatt. Mougayar og Buerin (2016) peker på at en av de største utfordringene med blokkjedeteknologi for skattemyndigheter er at teknologien også muliggjør anonymitet for kriminelle som utfører hvitvasking, terrorrelaterte handlinger eller andre ulovlige handlinger, som dermed kan føre til forhøyet informasjonsasymmetri mellom Skatteetaten og skattyter. Informant 6 påpeker også at det ikke vil hjelpe med

blokkjedeteknologi da skattyter bare kan manipulere dataene *før* innrapporteringen. Funn i studien vår peker på at blokkjedeteknologi kan gi kriminelle nye muligheter for skatteunndragelser da de kan operere med skjulte betalingstjenester med kryptovaluta eller stråselkaper i utlandet, noe Skatteetaten også uttrykker bekymring for, da det er risiko for at de ikke vet hvem som skal skattlegges i den virtuelle verden (Risnes, Lindberg, Henriksen & Teigland, 2016). Den samme bekymringen har finansinstitusjoner og banker også hatt, men de ser ikke lenger på blokkjedeteknologi som en trussel mot tradisjonelle forretningsmodeller (Crosby et al., 2016). Verdens største banker er engasjert i å utvikle en visjon om muligheter med blokkjedeteknologi, ved å forske på innovative blokkjede-applikasjoner hvor blokkjedeteknologi kan fungere som en pålitelig tredjepartsrolle for å validere, ivareta og bevare transaksjoner (Crosby et al., 2016; Risius & Spohrer, 2017).

Funnene våre viser at det også er store gevinster å hente for Skatteetaten dersom de tar i bruk blokkjedeteknologi. Informant 3 fremhever at ved hjelp av blokkjedeteknologi kan skattemyndighetene få bukt med karusellsvindel som informanten mener at estimerer seg til en unndragelse på mellom 50 og 80 milliarder euro hvert år. Karusellsvindel foregår ved at en vare eller tjeneste, på papiret, sendes rundt og rundt mellom flere land og det blir umulig å fastsette hvem som skal betale inn momsen (Lorch-Falck, 2014). Informant 3 mener også at man kan få bukt med momsunndragelser ved å benytte blokkjedeteknologi til å lage en sporbar digital momsmynt eller skattemynt slik at Skatteetaten har full kontroll på alle momstransaksjonene. Funnene våre viser videre at blokkjedeteknologi på sikt kan være med på å redusere skatteunndragelser på grunn av blokkjedeteknologiens muligheter for verifisering og gjennomføring av mikrobetalinger, noe som også støttes opp av teorien (Ainsworth & Shact, 2016; Crosby et al., 2016; Mougayar & Buterin, 2016). Ramvi (2018) hevder at ved å benytte seg av blokkjedeteknologi blir handelen, transaksjonen og overføringen, én og samme ting. Funnene våre er samstemte med teorien at dersom momsen går direkte til Skatteetaten ved en handel, vil det være vanskelig for skattyter å unndra dette (Ainsworth & Shact, 2016). For å unndra skatt må dette i så tilfelle skje før innrapporteringen, og så lenge det er kontanter i omløp er dette fullt mulig. Siden tendensen er at kontanter skal mer og mer bort, kan man anta at det vil bli vanskeligere å skjule omsetning hvis Skatteetaten benytter blokkjedeteknologi til sanntidsrapportering.

Mougayar og Buterin (2016) hevder at blokkjedeteknologi vil tilby et helt nytt paradigme av transaksjonstillit, hvor tredjepartopplysninger vil bli gitt i selve transaksjonen, uten at man trenger menneskelig verifisering. Dette vil føre til at ukjente kan samarbeide på et helt nytt nivå,

uten en mellommann for verifisering (Ainsworth & Shact, 2016; Mougayar & Buterin, 2016). Det vil alltid være noen kriminelle aktører som skjuler informasjon for Skatteetaten for å slippe unna skattlegging, og ved hjelp av et felles offentlig register basert på blokkjedeteknologi kan Skatteetaten få informasjon også om disse. Funn i studien vår indikerer at blokkjedeteknologi kan hindre at kriminelle aktører operer med flere historier i ulike etater, slik at de selv bestemmer hvilken informasjon de deler hvor. Blokkjedeteknologi kan føre til at man ikke kan endre på informasjonen, dersom skattyter står oppført med informasjon hos en etat for å hente ut goder fra velferdssamfunnet, vil også denne informasjonen være tilgjengelig for Skatteetaten slik at de også kan skattlegge dem riktig. Blokkjedeteknologi tilbyr dermed et helt nytt nivå av transparens og tilgang til informasjon (Mougayar & Buterin, 2016; Risius & Spohrer, 2017).

Mange forstår ennå ikke mulighetene med blokkjedeteknologi og det er som å sammenligne med da internett var nytt, og folk var skeptiske og trodde ikke at det kunne bli noe suksess (Mougayar & Buterin, 2016). Det samme viser funnene våre, den ene delen av informantene er skeptiske og usikre på hvordan man kan utnytte blokkjedeteknologi i fremtiden. Mens den andre delen av informantene mener at blokkjedeteknologi har stort potensial for hvordan man kan endre rapportering i framtiden for å redusere asymmetrisk informasjon og skatteunndragelser. Mougayar og Buterin (2016) bekrefter at det er flere utfordringer og usikkerheter knyttet til blokkjedeteknologi, men at usikkerheten var lik under de tidlige årene av internett også. De mener at blokkjedeteknologi i dag er slik som internett var før, like full av begeistring og skepsis. Internett viste seg å være et fantastisk verktøy, fordi de begeistrede vant over skeptikerne. Funnene i denne studien peker også på at det ikke er nok forskning på hvordan man kan bruke blokkjedeteknologi for å unngå asymmetrisk informasjon og skatteunndragelser, noe som ifølge Mougayar og Buterin (2016) kan løses ved å identifisere utfordringene tidlig og bryte ned barrierene. Ut fra teorien og hva noen av informantene i denne studien hevder, kan man anta at blokkjedeteknologi i fremtiden kan ha en viktig betydning for asymmetrisk informasjon og oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser. Dette er likevel fortsatt i et tidlig stadium, og for lite forsket på til å kunne trekke noen konkrete konklusjoner.

5.4 Stordata

Stordataanalyse handler om utnyttelse av store mengder data for å finne sammenhenger på tvers av virksomheter, datakilder og formater, og kan blant annet omfatte datastrømmer i sanntid (Parida, 2018; Şerban, 2017).. Funnene i vår studie viser at mulighetene ved bruk av stordata kan være store, dersom man klarer å utnytte de riktig. Flere av informantene mener at stordata har potensiale til å gi Skatteetaten nye muligheter for å finne skjult informasjon, ved at man kan finne manglende sammenhenger og foreta bedre analyser på grunn av større datamengder. Dette vil kunne føre til en redusert informasjonasymmetri mellom Skatteetaten og skattyter fordi Skatteetaten får tilgang til mer informasjon. Informant 3 er derimot litt mer skeptisk til holdningen om at jo mer data man samler inn, jo bedre er den og stiller spørsmålsteget ved om Skatteetaten klarer å utnytte all informasjonen de henter inn. Det er ikke alltid bedre med mer data og fokuset bør heller være på kvalitet og utnyttelse av eksisterende data. Vivento og Kaupang (2015) mener Skatteetaten har forutsetninger for å lykkes med å få god effekt av stordata fordi de har et stort og slagkraftig IT-miljø med god kompetanse på dataarkitektur og informasjonsforvaltning.

Våre funn bekrefter at bruk av stordata kan bidra til å effektivisere beslutningsprosesser og oppnå bedre kvalitet for Skatteetaten. Videre indikerer funnene våre at bruk av stordata kan bidra til at Skatteetaten avdekker skatteunndragelser fordi det kan lages prediktive modeller som kan brukes til å se mønstre, slik at Skatteetaten blir mer treffsikre i å finne avvik. På denne måten kan man håndtere avvik på en bedre måte, og dermed også øke følelsen av risiko for å bli oppdaget. Det eksisterer også noen utfordringer ved bruk av stordata og ifølge Politou et al. (2019) vil det oppstå etiske dilemmaer hvor man må vurdere den samlede samfunnsnyten av å ta stordata i bruk for å ikke virke inngripende på privatlivet. Spesielt skaper det etiske dilemmaer når disse dataene mates til smarte algoritmer for å bygge detaljerte personlige profiler (Parida, 2018). Funnene i denne studien peker også på dette, og viser at personvern og lovgivning er det som setter en stopper for hvordan man kan utnytte de mulighetene stordata kan gi. Dersom myndighetene skal innhente all mulig informasjon om alle skattytere kan det fort gå mot et overvåkningssamfunn. Det vil derfor være en avveining mellom myndighetenes rett til innsyn og skattyteres rett til personvern. Hvor langt myndighetene skal kunne gå for å få inn all relevant informasjon om skattytere er vanskelig å si. Skatteetaten må derfor ha kapasitet, ressurser og kompetanse til å bruke dette riktig slik at skattyter ikke blir utsatt for unødvendig overdreven oppmerksomhet fra myndighetenes side.

5.5 Oppdagelsesrisiko og asymmetrisk informasjon

Asymmetrisk informasjon oppstår i situasjoner der informasjon er tilgjengelig, men ujevnt fordelt (Douma & Schreuder, 2013). Mellom Skatteetaten og skattytere eksisterer det ofte informasjonsasymmetri fordi skattyter sitter med privat informasjon om sitt eget skattegrunnlag. Videre påvirker grad av informasjonsasymmetri oppdagelsesrisikoen for skatteunndragelser. Dersom informasjonen om skattegrunnlaget til skattytere er perfekt fordelt mellom Skatteetaten og skattyter, vil oppdagelsesrisikoen være fullstendig. Ifølge Allingham og Sandmomodellen (L. Fallan, 2011) vil da en nyttemaksimerende aktør være mindre tilbøyelig til å unndra skatt, fordi han kan være sikker på å bli oppdaget.

Digitalisering har allerede ført til en lavere grad av informasjonsasymmetri mellom Skatteetaten og skattyter der det er mulig med tredjepartsrapportering (Kleven et al., 2011). Personlige skattytere mottar skattemeldingen med forhåndsutfylt inntekt og Skatteetaten har da allerede det korrekte skattegrunnlaget, som gjør at oppdagelsesrisikoen er tilnærmet fullstendig. Empiriske studier viser at skatteunndragelser gjort av næringsdrivende er signifikant høyere enn blant vanlige lønsmottakere (Sandmo, 2010), da næringsdrivendes inntekt ikke rapporteres av en tredjepart i like stor grad og skattyter dermed sitter med privat informasjon. Her eksisterer det en høyere grad av informasjonsasymmetri som funnene i denne studien antar kan reduseres ved bruk av tredjepartsverifisering gjennom blokkjedeteknologi.

Funnene i studien vår peker i retning av at digitalisering vil kunne øke oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser, fordi Skatteetaten nå bruker digitale verktøy som kan innhente større mengder informasjon. Funnene indikerer videre at en situasjon der informasjonsasymmetri er eliminert og oppdagelsesrisiko er fullstendig, er teknisk mulig men ikke ønskelig. Det kan oppstå en konflikt mellom myndighetenes rett til informasjon og skattyteres rett til personvern (Parida, 2018). Et spørsmål man kan stille seg er hvor langt er det greit at myndighetene kan gå for å bukt med informasjonsasymmetrien mellom Skatteetaten og skattytere for å få økt oppdagelsesrisikoen slik at flere etterlever. Andre funn fra studien indikerer at det vil være behov for regelverksendring eller et globalt system i tillegg til digitalisering for å få redusert eller eliminert informasjonsasymmetri. Enn så lenge er ikke regelverket tilpasset den digitale utviklingen. Andre funn fra studien viser også at det mangler et godt nok internasjonalt samarbeid og regelverk for at Skatteetaten skal få fullstendig informasjon om norske skattyteres aktiviteter i utlandet, da flere av informantene påpekte at skattytere gjemmer unna formue og inntekt utenfor landegrensene. Slik funnene antyder, vil informasjonsasymmetrien mellom

Skatteetaten og skattytere være lavere dersom det hadde eksistert et internasjonalt samarbeid med et tilpasset regelverk.

Det er de subjektive sannsynlighetene som er avgjørende for om skattyter skal unndra skatt eller ikke (L. Fallan & Eriksen, 1994), hvilket betyr at dersom aktøren er hundre prosent sikker på å bli oppdaget, vil aktøren sannsynligvis ikke unndra skatt. Funnene våre derimot viser at enkelte skattytere velger å unndra skatt selv om de er helt sikre på å bli oppdaget. Disse skattyterne veier nytten av å unndra skatt som høyere enn ubehaget ved å bli oppdaget, og velger derfor å unndra skatt fordi det gir høyest egenvinning. Videre funn viser likevel at de aller fleste skattytere ikke unndrar skatt. Noe av årsaken til dette kan være at de anser sannsynligheten for å bli oppdaget som høyere enn hva den er. Sandmo (2010) påpeker at det å estimere oppdagelsesrisikoen har skattytere problemer med. Ifølge Sandmo (2010) er det en utbredt misoppfatning om størrelsen på parameterne i Allingham-Sandmomodellen, og i Norge har empiriske studier vist at skattytere overestimerer risikoen for å bli oppdaget med god margin. Det eksisterer dermed en informasjonsasymmetri mellom Skatteetaten og skattyter, men i Skatteetatens favør, da Skatteetaten har mer informasjon om den faktiske risikoen for kontroll og oppdagelse av skatteunndragelser enn skattyter selv.

Funnene våre viser at skattytere innen enkelte bransjer, særlig de uten faste arbeidsforhold er mer tilbøyelige til å unndra skatt. Det kan være flere årsaker til dette. Den ene årsaken kan være at disse bransjene fortsatt opererer i større grad med kontanter, noe som gjør at de har omsetning de kan skjule uten at tredjeparter innrapporterer dette til Skatteetaten. Dersom kontantbruken er årsaken til at disse anses som mer tilbøyelig til å unndra skatt, kan digitaliseringen på sikt få redusert informasjonsasymmetrien og økt oppdagelsesrisikoen når digitale betalingsløsninger overtar. Digitale betalingskilder vil gjøre transaksjoner mer sporbare, som gjør at det ikke blir like lett å holde omsetning skjult, og oppdagelsesrisikoen vil dermed forhøyes. En annen årsak kan være at disse skattyterne ser at andre unndrar skatt og kommer unna med det, som gjør at de selv anser den subjektive oppdagelsesrisikoen for lavere, som igjen fører til at enda flere unndrar skatt. Dette bekreftes av Sandmo (2005) som hevder at skattyteres egne observasjoner av andre skattytere påvirker skattyters subjektive oppfatning av oppdagelsesrisiko.

5.6 Skatteunndragelser og moralsk hasard

Skatteunndragelser er ulovlige handlinger som er straffbare, hvor skattyteren lar være å rapportere skattepliktig inntekt eller formue, eller overrapporterer fradrag (L. Fallan, 2011; Sandmo, 2010). Skattyter kan velge mellom to hovedstrategier ved innrapportering; enten rapportere sitt faktiske skattegrunnlag, eller å rapportere mindre (Allingham & Sandmo, 1972). Funnene i denne studien antyder at de aller fleste skattytere er ærlige og ønsker å innrapportere riktig skattegrunnlag, men det er likevel noen aktører som unndrar skatt og setter egeninteressen høyere enn å bidra til fellesskapet.

Skattytere har et indirekte kontraktsforhold med Skatteetaten om å innrapportere korrekt skattegrunnlag, skattytere som ikke gjør dette for å få mest mulig egennytte, opptrer dermed opportunistisk. Funnene våre indikerer at det finnes flere opportunistiske skattytere som unndrar skatt for egen vinning, og som søker å maksimere sin egen nytte fremfor å innrapportere korrekt skattegrunnlag. Lundesgaard (2001) viser til at i en prinsipal-agentrelasjon har både prinsipalen og agenten sine egne mål som de er interessert i å nå, og disse målene kan være motstridene. Målet til Skatteetaten er at skattytere etterlever og rapporterer inn korrekt skattegrunnlag, mens målet til skattytere er å betale minst mulig skatt. Med utgangspunkt i forutsetningen om egoisme må man dermed finne en løsning som gagnar alle parter ved å balansere interessene opp mot hverandre.

I prinsipal-agentrelasjon er det en fare for at agenten opptrer i egeninteresse hvis det gir størst egennytte. Den egeninteressesøkende egenskapen blir beskrevet som både opportunistisk og moralsk hasard (Williamson, 1985). Moralsk hasard skjer fordi skattytere blir utsatt for fristelser og noen skattytere gir etter for disse fristelsene og opptrer opportunistisk ved å unndra skatt. Hovedfunnene i studien viser at de som faller for fristelsen og bevisst unndrar skatt gjør det på grunn av grådighet og egenvinning, og at det ofte er de som allerede har mer enn nok fra før som velger å unndra skatt. Funnene i denne studien viser videre at de aller fleste skattytere derimot ønsker å rapportere inn riktig skattegrunnlag, men at noen ubevisst innrapporterer feil. Ubevisst feilrapportering skjer fordi skattyter ikke skjønner lovverket og mangler kunnskap om riktig innrapportering av eget skattegrunnlag. Det at de ikke innrapporterer riktig skattegrunnlag trenger ikke nødvendigvis bety at de unndrar skatt, de risikerer også å innrapportere et for høyt skattegrunnlag. Et av formålene med skattesystemet i Norge er at det skal være enkelt å forstå, men våre funn viser at det er et problem at regelverket er for komplisert. Ifølge Løland et. al (2017) er forenklinger for næringslivet blant Skatteetatens hovedsatsingsområder frem mot

2025. Ambisjonene er at næringslivet skal oppleve betydelig redusert byrde til å forstå og følge regelverket, og digitalisering gjør dette enklere. Både teorien og våre funn antyder derfor at digitalisering vil ha en stor innvirkning oppdagelsesrisikoen for de som ubevisst unndrar skatt. Digitalisering muliggjør at det kan legges inn kontrollspørsmål allerede underveis i innsendingen, slik at skattyter veiledes riktig gjennom innrapporteringen, og feil kan oppdages av skattyter før grunnlaget er levert. På sikt kan også digitalisering fjerne behovet for innrapportering ved at alle transaksjoner går i sanntid, noe som vil utelukke feilrapportering helt. Våre funn indikerer derfor at digitalisering vil kunne redusere ubevisste skatteunndragelser.

Mougayar og Buerin (2016) peker på at en av de største utfordringene med digitalisering er at den også gir nye muligheter til kriminelle. Funnene i studien vår viser også at selv om digitalisering gir nye verktøy til Skatteetaten for å oppdage skatteunndragelser, vil også de kriminelle utvikle bedre nye digitale verktøy for å unndra skatt. De kriminelle aktørene lager egne anonyme apper, bruker lukkede miljøer og har egne betalingsløsninger som ligger i utlandet slik at det skal bli vanskeligere for Skatteetaten å oppdage dem. Flere av informantene uttrykte bekymring over at de kriminelle hele tiden ligger et lite hakk foran skattemyndighetene i utviklingen. Funnene i studien vår påpekte også at det er positivt for Skatteetaten at de kriminelle nå går over på digitale løsninger, fordi da vil det alltid finnes et eller annet elektronisk spor. For Skatteetaten handler det derfor nå om å utvikle metoder for å finne disse sporene, slik at de også kan oppdage disse skatteunndragelsene.

Allingham-Sandmomodellen nøyer seg stort sett med å se på problemet til en enkelt agent (Sandmo, 2010). Siden alle skattytere stilles overfor det samme fra skattemyndighetenes side blir problemet at det er én prinsipal og flere agenter med ulik agenda. Det er dermed en stor utfordring for Skatteetaten å få alle skattytere til å agere helt likt på de samme tiltakene. Ulike skattytere har ulike holdninger til risiko. Når en skattyter er risikoavers, er den mindre tilbøyelig til å unndra skatt. Det å bli oppdaget for en skatteunndragelse vil gi et større ubehag for en risikoavers skattyter, i motsetning til en mer risikosøkende skattyter. Dette kan gi skattyter større insentiver for å opptre riktig, noe som stemmer overens med Douma og Schreuder (2013) som mener at agenten vil ha større insentiver til å opptre riktig dersom risikoen han bærer er høy. Dersom skattyter har en lav grad av risikoaversjon, vil ikke denne tillegge kostnaden ved ubehaget like mye, og er derfor mer tilbøyelig til å unndra skatt. Ut fra funnene i denne studien

er ikke insentivene høye nok i dag til at alle skattytere ønsker å opptre riktig, og en opportunistisk skattyter kan ha noe å vinne på å unndra skatt. Skatteetaten må dermed gi skattytere enda sterkere insentiver for å opptre riktig. Videre er en konsekvens av kostbar innsats at agenten må motiveres til å gjøre en innsats (Lundesgaard, 2001). Med andre ord må skattytere bli motiverte til å rapportere inn korrekt skattegrunnlag. Denne motivasjonen kan bestå av en belønning, i form av et velfungerende velferdssamfunn, eller å slippe straff og sosial fordømmelse. Funnene viser at strafferammen for unndragelse av skatt ikke er streng nok, og det blir også påpekt at den sosiale fordømmelsen heller ikke er avskrekkende nok for å unngå skatteunndragelser. For å få skattyter til å innrapportere korrekt skattegrunnlag, må intensivpresset være sterkt nok til å tvinge skattyter i riktig retning.

Uriktig innrapportering av det faktiske skattegrunnlaget til skattemyndighetene fremprovoserer ikke automatisk en reaksjon i form av straff (Allingham & Sandmo, 1972). Skatteunndragelse som ikke oppdages, kommer skattyter til gode, men dersom dette oppdages resulterer dette i straff (Crocker & Slemrod, 2005). I følge Løyland og Øvrum (2016) er opplevd risiko for å bli oppdaget ved unndragelse av skatt den viktigste faktoren for å etterleve skattereglene. Funnene våre indikerer derimot at en høy oppdagelsesrisiko ikke er nok og at skattytere er villige til å unndra skatt selv om oppdagelsesrisikoen hypotetisk skulle blitt 100%. Skatteetaten ser ofte at det er gjengangere som unndrar skatt gang på gang, og informantene påpeker at dette er helt bevisst fordi gevinsten av unndragelsen er høyere enn straffen. Straffen har dermed ikke tilstrekkelig preventiv virkning for de kriminelle aktørene. Våre funn indikerer også at den sosiale fordømmelsen ble vektlagt mer før, og at tidligere var det avskrekkende at man kunne bli hengt ut i mediene, mens nå opplyses det knapt nok om skattekriminalitet i de store avisene. Informantene pekte også på at det er for enkelt å bare starte opp igjen et nytt selskap med et annet navn, slik at effekten av sosial fordømmelse og et dårlig rykte svekkes. En for lav straff gjør også at skattyter blir mer risikovillig, og tar større sjanser for å unndra skatt. Hvis straffen er drakonisk kan man presse skattyter til å opptre slik man vil, men det er ikke sikkert at det er det som er mest effektivt, og det moderne moralske synspunktet er at straff bør begrenses. Men man bør kanskje etterstrebe å få straffen høy nok til å få skattyter til å bli mer risikoavers. Allingham-Sandmomodelen tar med for lite om risiko og forutsetter i likhet med prinsipal-agentteorien at skattytere er risikoaverse aktører. I sammenhengen med skatteunndragelser er det imidlertid ikke mulig å se bort fra at skattyter også kan være både risikonøytral og risikosøkende. Da er det klart at skattemyndighetene må legge opp til insentiver som bremses skattytere som er spesielt fristet.

5.7 Oppsummering

Funnene våre viser at digitalisering kan medføre en høyere oppdagelsesrisiko, noe som ifølge Allingham-Sandmomodellen skal føre til færre skatteunndragelser (Allingham & Sandmo, 1972). Digitalisering vil kunne øke oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser, fordi Skatteetaten nå bruker digitale verktøy som kan innhente større mengder informasjon om skatteyternes skattegrunnlag. Funnene i studien vår viser også at selv om digitalisering gir nye verktøy til Skatteetaten for å oppdage skatteunndragelser, vil også de kriminelle utvikle bedre nye digitale verktøy for å unndra skatt.

Digitalisering vil gi en spesielt stor effekt på ubevisste skatteunndragelser, fordi man kan legge inn interaktive kontrollspørsmål underveis i rapporteringen. Dette gjør at den enkelte skattyter forstår at de har rapportert feil og kan korrigere før selve innsendelsen, som kan føre til en økt opplevd oppdagelsesrisiko. Funnene i denne studien viser at slik SAF-T er i dag, vil ikke oppdagelsesrisiko påvirkes. På sikt med SAF-T fase tre vil Skatteetaten få en høyere grad av tilgjengelig informasjon som kan føre til at informasjonsasymmetrien reduseres og oppdagelsesrisikoen for skatteunndragelser dermed øker. Videre viser funn fra studien at det er mye usikkerhet rundt blokkjedeteknologi, men at dersom man får til gode løsninger med tredjepartsverifiseringer, skattemynt og transaksjonsinformasjon som ikke kan manipuleres, vil dette kunne føre til at oppdagelsesrisikoen øker. Blokkjedeteknologi kan også gi kriminelle nye muligheter til å skjule informasjon gjennom egne anonyme betalingsløsninger som vil kunne øke omfanget av skatteunndragelser. Stordata antas også at kan gi store muligheter for Skatteetaten til å finne skjult informasjon, som igjen vil kunne øke oppdagelsesrisikoen. Bruk av stordata kan bidra til at Skatteetaten avdekker skatteunndragelser fordi det kan lages prediktive modeller som kan brukes til å se mønstre, slik at Skatteetaten blir mer treffsikre i å finne avvik. På denne måten kan man håndtere avvik på en bedre måte, og dermed også øke følelsen av risiko for å bli oppdaget. Med Skatteetatens strategi om et økosystem slik at man kan benytte sanntidsrapportering og oppnå digital transformasjon, vil oppdagelsesrisikoen øke ytterligere og det vil bli vanskeligere å unndra skatt.

Rent teknisk kan digitalisering bidra til tilnærmet fullstendig informasjon om skattyteres skattegrunnlag og gi full oppdagelsesrisiko. Dette er likevel ikke ønskelig da det vil bety et overvåkningssamfunn uten noe personvern. Funnene våre viser også at lovverket ikke er tilstrekkelig tilpasset den digitale utviklingen. Videre kommer det også frem i studien at tilpasning av lovverket er en avveining mellom myndighetenes rett til innsyn og privatpersoners

rett til personvern. Funnene indikerer at en høy oppdagelsesrisiko kanskje ikke er nok for å få slutt på skatteunndragelser, fordi noen skattytere unndrar skatt selv om de vet at de blir oppdaget. Så lenge straffen ikke er avskrekkende nok, hjelper det ikke om oppdagelsesrisikoen øker. Funnene i studien viser likevel at de aller fleste skattytere ikke unndrar skatt og ifølge Solli (2017) er litteraturen samstemt i at den største svakheten i Allingham-Sandmømodellen er at den predikerer for mye skatteunndragelse. Med tanke på at funnene våre viser at de aller fleste skattytere velger å ikke unndra skatt, selv om det skulle gi den høyeste egoistiske egenvinningen, kan også indikere at skattytere anser belønningen i form av et velfungerende velferdssamfunn som høyere enn egenvinningen ved skatteunndragelser.

5.8 Teoretiske og praktiske implikasjoner

Denne studien bidrar med både teoretiske og praktiske implikasjoner som på hver sin side kan gi større innsikt i forståelsen rundt temaet digitalisering og skatteunndragelser.

Studien bidrar til forskningslitteraturen ved å indikere at oppdagelsesrisikoen for skatteunndragelser øker ved at Skatteetaten tar i bruk digitale verktøy. Det avdekkes videre i funnene at digitalisering kan redusere skatteunndragelser som gjøres ubevisst, ved at det legges inn en bedre interaktiv kontrollfunksjon ved innrapportering av skattegrunnlag.

Videre indikerer våre funn at oppdagelsesrisiko ikke har like stor effekt på forekomsten av skatteunndragelser som straff kan ha på de som uansett unndrar skatt. Ifølge Løyland og Øvrum (2016) er opplevd risiko for å bli oppdaget ved unndragelse av skatt den viktigste faktoren for å etterleve skattereglene. Videre er det en svakhet i Allingham-Sandmomodellen at den predikerer mer skatteunndragelser enn det faktisk er (Sandmo, 2010). Dette kan føre til at modellen kan være misvisende å bruke for å undersøke skatteunndragelser, noe funnene våre også indikerer. Kanskje er det andre faktorer som spiller en rolle for om skattytere unndrar skatt eller ikke, som burde tilføyes i modellen, eller at de eksisterende variablene kan vektes ulikt.

Studien medfører også noen praktiske implikasjoner. Funnene viser videre at digitalisering ikke bare medfører en høyere oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser, men det skaper også nye muligheter for kriminelle som ønsker å unndra skatt. Dette indikerer at Skatteetaten er nødt til å ha ressurser og kompetanse som trengs for å kunne ligge foran de som alltid ligger et skritt foran i digitaliseringen. En annen praktisk implikasjon er at lovverket henger etter den digitale utviklingen, noe som kan føre til at Skatteetaten ikke får full utnyttelse av digitale verktøy de har tilgjengelig, som kunne ført til en enda høyere oppdagelsesrisiko. Det viser seg av funnene at straffenivået for skatteunndragelser ikke er avskrekkende nok. Dette impliserer at for å få redusert skatteunndragelser kan det være at det ikke er nok å ta i bruk digitale verktøy for å øke oppdagelsesrisikoen. Straffen bør også endres slik at den virker mer preventivt og avskrekkende. Funnene våre viser videre at blokkjedeteknologi kan ta over mye av regnskapsførers og revisors arbeidsoppgaver. Dette kan gjøre regnskapsfører og revisor overflødig, noe som Schwanke (2017) er enig i.

5.9 Avhandlingens begrensninger

Dette er en eksplorativ studie hvor vi ønsket å få innsikt i hvordan digitalisering kan påvirke oppdagelsesrisiko for skatteunndragelser. Med tanke på studiens eksplorative art var det viktig for oss å se på flere ulike digitale verktøy, og hvordan disse påvirker oppdagelsesrisikoen for skatteunndragelser. I denne avhandlingen har derfor hovedfokuset vært på de nye teknologiske verktøyene SAF-T, blokkjedeteknologi og stordata. På grunn av begrensninger knyttet til omfanget av en masteravhandling har vi ikke sett på andre teknologier som IOT, 5G, maskinlæring og AI. Avhandlingen har derfor sine begrensninger fordi ikke alle digitale verktøy som Skatteetaten benytter i arbeidet med å forhindre og oppdage skatteunndragelser har blitt undersøkt. Samtidig ser vi i etterkant at det kunne vært nok å kun velge ett digitalt verktøy og at avhandlingen kunne blitt mer spisset ved å heller gå i dybden på det ene verktøyet.

Blokkjedeteknologi er et relativt nytt teknologisk verktøy, og det er lite kunnskap og erfaring med bruk av det, særlig knyttet til skatteunndragelser. Dette kan være en svakhet i denne studien da ikke alle informantene hadde prøvd dette i praksis. Det er heller ikke forsket nok på det enda til å si noe sikkert om dets muligheter innenfor Skatteetaten og skatteunndragelser. Men funnene i denne studien, sammen med teorien, kan likevel indikere at blokkjedeteknologi kan ha et stort potensial til å brukes for å redusere skatteunndragelser i fremtiden.

5.10 Videre forskning

Avhandlingen er en eksplorativ studie, derfor var det uklart hvilke resultater vi ville ende opp med. I løpet av arbeidet med avhandlingen ble det gjort flere funn som kan være interessante å forske videre på. Det kan være interessant å forske videre på hvordan andre teknologiske verktøy, som IOT, 5G, maskinlæring og AI påvirker skatteunndragelser. Det hadde også vært interessant å spesialisere seg mer på blokkjedeteknologi og innføring av en egen skatte- og momsmynt siden funnene våre indikerer at dette kan gi store muligheter for en digital transformasjon i fremtiden.

Våre funn indikerer at straffenivået ikke er avskrekkende nok for å få skattyter til å etterleve. Likevel kom det frem at de aller fleste skattytere er ærlige og redelige og ønsker å betale riktig skatt. Det kunne derfor vært interessant å kjøre en motsatt studie av vår, hvor man undersøker med skattytere hvorfor de velger å *ikke* unndra skatt. I en slik studie kan man kartlegge om det er fordi skattytere tror at oppdagelsesrisikoen og straffen er høyere enn det den er, om sosial fordømmelse virker avskrekkende, eller om det er samfunnsansvaret som veier tyngst. En slik

undersøkelse kan gjøres kvantitativt ved at man sender ut et spørreskjema til et stort antall skattytere, og man kan undersøke om det er forskjeller mellom landsdeler, mellom ulike aldersspenn eller mellom ulike virksomhetstyper. I en slik studie kunne man også spurt om de har endret sine meninger de siste årene etter hvert som innrapporteringer har blitt mer digitalt, og om de synes det er enklere å rapportere riktig nå enn før.

Et annet interessant dilemma vi har møtt på flere ganger under denne masteravhandlingen er om digitaliseringen etter hvert vil erstatte regnskapsførere og revisorer. Vil man på sikt ha behov for skatterevisorer, når Skatteetaten nærmest i sanntid kan tittle inn i de relevante regnskapsdataene til de rapporteringspliktige virksomhetene? Flere av informantene påpekte også at mye av grunnen til at mange i dag benytter seg av kostbare regnskapsførere og revisorer er fordi det er lovpålagt. I fremtiden kommer store aktører som Google, Amazon og Facebook til å benytte alle dataene de allerede besitter til å lage et regnskapssystem hvor virksomhetene bare trenger å sende over SAF-T filen, så gjør de bokføringen gratis. Disse selskapene har også så gode algoritmer og metadatabehandling at de kan predikere selv basert på verdensbilde, bransjen, hvor de er på vei, at virksomheten kanskje trenger et lite lån om to måneder. Så kommer det en liten knapp der virksomheten kan låne penger direkte i systemet. Da kan ordinære tjenester som regnskapsføring, bokføring osv. bli gratis i bytte mot finansielle data, som er en verdidriver i seg selv. Dette er noe man allerede ser i dag på verdens største selskaper, det er selskaper som egentlig bare har gratisprodukter, men som bruker dataene for å tjene pengene.

Personvern og overvåkningssamfunn er også to ord som har gått igjen mye under intervjuene våre når vi har snakket om digitalisering. Hvor langt er det greit at myndighetene går for å innhente opplysninger om privatpersoner? Hvor skal grensene gå? Det snakkes mer om personvern og GDPR nå enn noen gang før, men er personvernet egentlig bedre ivaretatt nå for det? Har lovverket tilpasset seg den digitale utviklingen? Dette er interessante spørsmål som det kunne vært spennende å forske videre på.

Referanseliste

- Ainsworth, R. T. & Shact, A. (2016). Blockchain (distributed ledger technology) solves VAT fraud. *Boston Univ. School of Law, Law and Economics Research Paper*, (16-41).
- Allingham, M. G. & Sandmo, A. (1972). Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, 1(3-4), 323-338.
- Andersen, E. & Sannes, R. (2017). Hva er digitalisering? *Magma*, 20(6), 18-24.
- Andersen, E. & Sannes, R. (2018). Er du klar for digitalisering? *Praktisk økonomi & finans*, 34(3), 196-213.
- Arendsen, R., Wittberg, L. & Goslinga, S. (2019). TOWARDS A NEW BUSINESS MODEL FOR TAX ADMINISTRATION EXPLORING PARADIGM SHIFTS. *Journal of Internet Law*, 23(2), 3-14.
- Arntsen, S. F., Berset, A. & Reiersen, T. (u.å.). Opplevd oppdagelsesrisiko. Hentet fra <https://www.skatteetaten.no/globalassets/om-skatteetaten/analyse-og-rapporter/rapporter/oppdagelsesrisiko.pdf>
- Arrow, K. J. (1985). The Economics of Agency. I J. W. Pratt & R. Zeckhauser (Red.), (s. 37-51).
- Ashwell, M. L. (2017). The digital transformation of intelligence analysis. *Journal of Financial Crime*, 24(3), 393-411. <https://doi.org/10.1108/JFC-03-2017-0020>
- Bean, R. (2016). Just using big data isn't enough anymore. *Harvard Business Review*, 2, 2016.
- Berset, A., Kroknes, V. F. & Næringsrud, H. B. (2016). Hvordan oppfatter næringslivet Skatteetaten? *Skatteetatens Analysenytt*, s. 24-31. Hentet fra <https://www.skatteetaten.no/globalassets/om-skatteetaten/analyse-og-rapporter/analysenytt/analysenytt2016-1.pdf>
- Bjørnestad, S. (2017, 29. mai). Ny forskning: De aller rikeste unndro mest skatt. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/azzPO/ny-forskning-de-aller-rikeste-unndro-mest-skatt?>
- Bu, I. M. & Fagerbakke, G. (2020). SAF-T innføres fra 1.1.2020 – er du klar? *Magma*, 23(1), 34-37.
- Chen, K.-P. & Chu, C. C. (2005). Internal control versus external manipulation: A model of corporate income tax evasion. *rand Journal of Economics*, 151-164.
- Crocker, K. J. & Slemrod, J. (2005). Corporate tax evasion with agency costs. *Journal of Public Economics*, 89(9-10), 1593-1610.

- Crosby, M., Pattanayak, P., Verma, S. & Kalyanaraman, V. (2016). Blockchain technology: Beyond bitcoin. *Applied Innovation*, 2(6-10), 71.
- Dahl, C. A., Öste, S. P. & Ekroll, H. C. (2017, 13. november 2017). Så mye koster den norske skatteflukten deg. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/b9xXq/saa-mye-koster-den-norske-skatteflukten-deg>
- Dai, J., Wang, Y. & Vasarhelyi, M. A. (2017). Blockchain: an emerging solution for fraud prevention.(NEW & VIEWS: emerging technologies). *The CPA Journal*, 87(6), 12.
- Deloitte. (2018). *Distribuert sannhet. Potensial og barrierer for blokkjeder i offentlig sektor*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/distribuert-sannhet/id2593790/>
- Douma, S. & Schreuder, H. (2013). *Economic approaches to organizations* (5th ed. utg.). Harlow: Pearson Education.
- Easterby-Smith, M., Thorpe, R., Jackson, P. & Jaspersen, L. J. (2018). *Management and business research* (6th ed. utg.). Los Angeles, Calif: SAGE.
- Eisenhardt, K. M. (1989a). AGENCY THEORY - AN ASSESSMENT AND REVIEW. *Acad. Manage. Rev.*, 14(1), 57-74. <https://doi.org/10.2307/258191>
- Eisenhardt, K. M. (1989b). Building theories from case study research. *Academy of Management Review*, 14(4), 532-550.
- Ellefsen, H. C. (2018). SAF-T suse - Vi nærmer oss effektiv dataflyt. Hentet 30.01.20 fra <https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/teknologi2/saf-t-suse---vi-narmer-oss-effektiv-dataflyt/>
- Evers, P., Rosseland, J. H., Friisk, E. & Flaa, T.-I. (2017). En ny tidsalder for regnskap, skatt, avgift og kontroll. *Magma*, 20(1), 25-28.
- Fallan, E., Antonsen, S., Fallan, L. & Olsen, T.-E. (2018). Abolition of Statutory Audit Obligation of Small Limited Liability Companies in Norway. Should Tax Evasion Inclined Industries be Excepted?
- Fallan, L. (2011). *Økonomistyring, skatter og verdsettelse : et kontraktperspektiv*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Fallan, L. & Eriksen, K. (1994). *Et forskningsprosjekt om skatteunndragelser og dets årsaker*. Trondheim: Trondheim økonomiske høgskole.
- Fanea-Ivanovici, M. & Voicu, C. (2019). Fighting Corruption and Enhancing Tax Compliance through Digitization: Achieving Sustainable Development in Romania. *Sustainability*, 11(5). <https://doi.org/10.3390/su11051480>

- Gilje, N. (2017). Hermeneutik - teori og metode. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Red.), *Kvalitativ analyse : syv traditioner* (s. 127-152). København: Hans Reitzel.
- Gilljam, M., Oscarsson, H., Wängnerud, L. & Esaiasson, P. (2012). *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad = Metodpraktikan* (4. rev. opplagan. utg.). Stockholm: Norstedts juridik.
- Gripsrud, G., Olsson, U. H. & Silkoset, R. (2016). *Metode og dataanalyse : beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP, Excel og SPSS* (3. utg. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Gårseth-Nesbakk, L., Baksaas, K. M. & Gustavsen, T. (2019). *Trender og utfordringer i regnskap og revisjon* (1. utgave. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Haugen, K. S. & Nygren, E. A. (2015). *Virksomheter og skatteunndragelser: en analyse av Skatteetatens kontroller*.
- Heggen, T. (2018). SAF-T Muligheter og konsekvenser for regnskapsførere. *Revisjon og regnskap*, 88(4), 27-28.
- Hunneman, A. (2018). Store skjevheter ved bruk av stordata? *Magma*, 21(4), 68-71.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg. utg.). Oslo: Abstrakt forl.
- Kaarbøe, K., Knudsen, D.-R. & Meidell, A. (2018). Hvordan digitalisering endrer regnskaps- og styringsinformasjonen. *Magma*, 21(6), 16-26.
- Kleven, H. J., Knudsen, M. B., Kreiner, C. T., Pedersen, S. & Saez, E. (2011). Unwilling or Unable to Cheat? Evidence From a Tax Audit Experiment in Denmark. *Econometrica*, 79(3), 651-692. <https://doi.org/10.3982/ECTA9113>
- Kristiansen, S. (2017). Fortolkning, forforståelse og den hermeneutiske cirkel. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Red.), *Kvalitativ analyse : syv traditioner* (s. 153-173). København: Hans Reitzel.
- Kvamme, M. M. & Sandvik, S. M. (2017). *Skatteutfordringer ved digitale betalingstjenester: en casestudie av PayPal*.
- Langli, J. C. (2016). Resultatføring av inntekter og kostnader før og etter fravalg av revisor i små AS-Tyder utviklingen på økte skatteunndragelser? *Praktisk økonomi & finans*, 32(02), 200-214.
- Lorch-Falck, S. (2014, 13. juli). Tollerne advarer mot svindelekplosjon hvis Jensen får viljen sin. E24. Hentet fra <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/1AKIKA/tollerne-advarer-mot-svindelekplosjon-hvis-jensen-faar-viljen-sin>

- Lundesgaard, J. (2001). The Holmström–Milgrom model: a simplified and illustrated version. *Scandinavian Journal of Management*, 17(3), 287-303.
- Lundesgaard, J. (2011). Auditing is Driven by Moral Hazard Concerns. *Ekonomiczne i spolecznopoliŧczne problemy wspolczesnej gospodarki (Economic and Socialpolitical Problems in Contemporary Economies)*. 9, 255-268.
- Løland, A., Berset, A. & Hobæk Haff, I. (2017). Er maskinlæring framtida i Skatteetaten? *Praktisk økonomi & finans*, 33(3), 344-352.
- Løyland, K. & Øvrum, A. (2016). Gir kontroller bedre etterlevelse? *Anlysenytt*, 6(2), 14-21.
<https://doi.org/https://www.skatteetaten.no/globalassets/om-skatteetaten/analyse-og-rapporter/analyseytt/analyseytt2016-2.pdf>
- Løyland, K. & Øvrum, A. (2019). Kontrollerer vi for lite? *Skatteetatens Anlysenytt*, s. 20-25.
Hentet fra https://www.skatteetaten.no/globalassets/om-skatteetaten/analyse-og-rapporter/analyseytt/analyseytt-1_2019.pdf#page=11
- Mehmetoglu, M. (2004). *Kvalitativ metode for merkantile fag*. Bergen: Fagbokforl.
- Mougayar, W. & Buterin, V. (2016). *The business blockchain : promise, practice, and application of the next Internet technology*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Nadim, M. (2015). Generalisering og bruken av analytiske kategorier i kvalitativ forskning. *Sosiologisk tidsskrift*, (03), 129-148.
- Nofer, M., Gomber, P., Hinz, O. & Schiereck, D. (2017). Blockchain. *The International Journal of WIRTSCHAFTSINFORMATIK*, 59(3), 183-187.
<https://doi.org/10.1007/s12599-017-0467-3>
- Noguera, J., Quesada, F., Tapia, E. & Llàcer, T. (2014). Tax Compliance, Rational Choice, and Social Influence: An Agent-Based Model. *Revue Française de Sociologie*, 55(4), 765-804. <https://doi.org/10.3917/rfs.554.0765>
- Nygaard, A. A. (2016). *Skatteatferd i små aksjeselskap: revisjon, ekstern regnskapsfører og eierandel styreleder sin sammenheng med skatteatferd*.
- Parida, V. (2018). Digitalization. I Frishammar & Ericson (Red.), *Addressing Societal Challenges* (s. 23-38). Luleå: Luleå University of Technology:
- Parviainen, P., Tihinen, M., Kääriäinen, J. & Teppola, S. (2017). Tackling the digitalization challenge: how to benefit from digitalization in practice. *International Journal of Information Systems and Project Management*, 5(1), 63-77.
<https://doi.org/10.12821/ijispm050104>

- Politou, E., Alepis, E. & Patsakis, C. (2019). Profiling tax and financial behaviour with big data under the GDPR. *Computer Law & Security Review: The International Journal of Technology Law and Practice*, 35(3), 306-329.
<https://doi.org/10.1016/j.clsr.2019.01.003>
- Ramvi, J. (2018). Slik vil blockchain endre regnskapsbransjen. Hentet 17.02.20 fra <https://www.visma.no/blogg/jon-ramvi-slik-vil-blockchain-endre-regnskapsbransjen/>
- Renå, A. S. (2016, 20. januar 2016). -Lettere å jukse på skatten. *FriFagbevegelse*. Hentet fra <https://frifagbevegelse.no/aktuell/-lettere-a-jukse-pa-skatten-6.158.320357.1396805914>
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold : samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Risius, M. & Spohrer, K. (2017). A Blockchain Research Framework. *Business & Information Systems Engineering*, 59(6), 385-409. <https://doi.org/10.1007/s12599-017-0506-0>
- Risnes, N. K., Lindberg, I. M., Henriksen, T. & Teigland, G. (2016). Digitalisert økonomi– gamle problemer i ny innpakning. *Analyse Nytt*, 2, 6-13. Hentet fra https://www.skatteetaten.no/globalassets/om-skatteetaten/analyse-og-rapporter/analysenytt/analysenytt2016-2.pdf?fbclid=IwAR3Vr2TcJ6nVX_9PcImOvEWJQU1TZruqiC6wegnnKDktgIdSS2FWafoIXYk
- Sandmo, A. (2005). The theory of tax evasion: A retrospective view. *National tax journal*, 643-663.
- Sandmo, A. (2010). Uncertainty in the theory of public finance. *The Geneva Risk and Insurance Review*, 35(1), 1-18.
- Schauer, P. C. & Bajor, L. (2007). THE IMPACT DETECTION RISK HAS ON TAX COMPLIANCE: AN ALTERNATIVE VIEW. *Academy of Accounting & Financial Studies Journal*, 11(2).
- Schwab, K. (2016). *The fourth industrial revolution*. Genève: World Economic Forum.
- Schwanke, A. (2017). Bridging the digital gap: How tax fits into cryptocurrencies and blockchain development. *International Tax Review*.
- Şerban, R.-A. (2017). The Impact of Big Data, Sustainability, and Digitalization on Company Performance. *Studies in Business and Economics*, 12(3), 181-189.
<https://doi.org/10.1515/sbe-2017-0045>

- Skatteetaten. (2017). Skattyter. Hentet 2. mai 2020 fra <https://data.skatteetaten.no/begrep/skattyter>
- Skatteetaten. (2019). *Årsrapport 2018 for Skatteetaten*. . Hentet fra <https://www.skatteetaten.no/globalassets/om-skatteetaten/analyse-og-rapporter/arsrapporter/skatteetatens-arsrapport-2018.pdf>
- Skatteetaten. (u. å.). Samfunnsoppdrag og strategi. Hentet 11. mai 2020 fra <https://www.skatteetaten.no/om-skatteetaten/om-oss/samfunnsoppdrag-strategi/>
- Skatteetaten. (u.å.). Skattesystemet i Norge. Hentet 2. mai 2020 fra <https://www.skatteetaten.no/om-skatteetaten/om-oss/skattesystemet-i-norge/>
- Skatteetaten. (u.å.). Hvorfor betaler vi skatt. Hentet 2. mai 2020 fra <https://www.skatteetaten.no/person/skatt/hjelp-til-riktig-skatt/ungdom-arbeid-og-skatt/hvorfor-betaler-vi-skatt/>
- Solli, A. (2017). Forskning om etterlevelse og unndragelse. *Skatteetatens Analysenytt*, s. 30-33. Hentet fra <https://www.skatteetaten.no/globalassets/om-skatteetaten/analyse-og-rapporter/analysenytt/analysenytt2017-2-3.pdf>
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tjora, A. H. (2018). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Unruh, G. & Kiron, D. (2017). Digital Transformation on Purpose I(06-11-2017 utg.). Hentet fra <https://sloanreview.mit.edu/article/digital-transformation-on-purpose/>
- van Rijswijk, L., Hermsen, H. & Arendsen, R. (2019). EXPLORING THE FUTURE OF TAXATION: A BLOCKCHAIN SCENARIO STUDY. *Journal of Internet Law*, 22(9), 1-31.
- Vivento & Kaupang, A. (2015). *Kartlegging og vurdering av stordata i offentlig sektor*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/7a30f56668634d8c96ad660f92ffd508/bruk_av_stordata_i_offentlig_sektor.pdf
- Wagenhofer, A. (2015). Agency theory: Usefulness and implications for financial accounting. I S. Jones (Red.), *The Routledge Companion to Financial Accounting Theory* (s. 341-365). Routledge
- Williamson, O. E. (1985). Assessing Contract. *Journal of Law, Economics, & Organization*, 1(1), 177-208.

Williamson, O. E. (1993). Opportunism and its critics. *Managerial and decision economics*, 14(2), 97-107.

Økokrim. (2017). Skattekriminalitet. Hentet 2. mai 2020 fra

<https://www.okokrim.no/skattekriminalitet.422274.no.html>

Økokrim. (2020). *Trusselvurdering 2020*. Hentet fra

<https://www.okokrim.no/getfile.php/4678153.2528.qiwantilbwni7t/okokrim-trusselvurdering-2020.pdf>

Appendiks

Vedlegg 1 - Intervjuguide

Intervjuguide

4 Introduksjon og informasjon til informantene

Dette intervjuet gir grunnlag for vår datainnsamling til masteroppgaven “Digitalisering og skatteunndragelse”.

- Litt om oss og oppgaven
- Informere om hvordan vi skal dokumentere intervjuet (Lydopptak og transkripsjon)
- Garantere anonymitet
- Informere informanten om at de kan avbryte intervjuet når som helst
- Personvern: gjennomgang av samtykkeskjema
- Dersom vi i ettertid oppfatter noe som uklart, er det mulig å få dette avklart gjennom en telefonsamtale eller mailkorrespondanse?
- Har du noen spørsmål før vi starter?

Innledningsspørsmål

1. Hva er din utdanning og yrkesbakgrunn?
2. Hva er din tittel hos nåværende arbeidsgiver?
3. Hvor lenge har du jobbet i bransjen?
4. Kan du fortelle om din rolle og dine arbeidsoppgaver?
5. Hvilken tittel kan vi referere til om deg i oppgaven vår?

Digitalisering

6. Hva legger du i begrepet digitalisering?
7. Hvordan tenker du rundt det å ta i bruk nye digitale verktøy i arbeidshverdagen?
 - Bidrar digitaliseringen til en bedre/dårligere måte å arbeide på?
8. Hvilke digitale endringer har bransjen din gjort de siste årene?
 - Hvilke muligheter og utfordringer har dette gitt for å avdekke skatteunndragelser?
9. Hvilke digitale endringer ser dere for dere fremover?
 - Kan du utdype dette?
 - Hvilke muligheter tror du dette kan medføre?
 - Hvilke eventuelle utfordringer tror dette medfører?
10. Hvordan ser du for deg at digitaliseringen kan bidra til at skatteetaten får inn all relevant informasjon for å beregne riktig skattegrunnlag?

Digitalisering - spesifikke områder

SAFT-T-formatet

11. Hvilken kunnskap har du om SAF-T?
12. Hvilke muligheter og utfordringer tror du SAF-T vil medføre?
13. Hvordan tror du at SAF-T-formatet kan endre forekomsten av skatteunndragelse?
 - Kan du utdype dette?

Stordata

13. Hvilken kunnskap har du om stordata?
14. Hvilke muligheter og utfordringer tror du stordata vil medføre?
15. Hvordan tror du at stordata kan endre forekomsten av skatteunndragelse?
 - Kan du utdype dette?

Blokkjedeteknologi

16. Hvilken kunnskap har du om blokkjedeteknologi?
17. Hvilke muligheter og utfordringer tror du blokkjedeteknologi vil medføre?
18. Hvordan tror du at blokkjedeteknologi kan endre forekomsten av skatteunndragelse?
 - Kan du utdype dette?

Skatteunndragelse

19. Hva legger du i begrepet skatteunndragelse?
20. Hvilke erfaringer har du rundt skatteunndragelser?
 - Kan du gi noen eksempler?
21. Hva tror du er årsaken til at noen velger å unndra skatt?
22. Hvordan arbeider dere på din arbeidsplass for å avdekke skatteunndragelse?
 - Har du noen eksempler på skatteunndragelser?
 - Hva ser dere mest av?
23. Hvordan tror du at skatteunndragelser best kan unngås?
 - Hvilke tiltak tror du er de viktigste for å redusere skatteunndragelser?
 - Hvordan kan digitale teknologier/verktøy bidra til dette?
 - På hvilken måte?
24. Hvordan skal man oppnå en oppdagelsesrisiko tilnærmet lik 100 %? (Altså at det ikke går an å unndra skatt uten å bli oppdaget)
 - Tror du dette er mulig?
 - Og er det ønskelig?

25. Hva tror du skal til for at skatteetaten får fullstendig informasjon om skattegrunnlaget til skattyterne?

- **Hvordan kan digitale teknologier/verktøy bidra til dette?**
 - **På hvilken måte?**

26. Hvordan avdekkes skatteunndragelser:

- **Hvordan er det nå?**
- **Hvordan var det før?**
- **Hvordan tror du det blir i fremtiden?**

27. Hvilke nye muligheter for å unndra skatt tror du oppstår på grunn av digitalisering?

Avslutning

28. Tror du det er enklere eller vanskeligere å bedrive skatteunndragelse nå enn før?

- **Hvorfor tror du at det er sånn?**

29. Hvilke tanker gjør du deg rundt nye digitale teknologier for å oppdage skatteunndragelser i fremtiden?

30. Er det noe ekstra du vil tilføye eller spørre om før vi avslutter?

Vi kan sende deg den ferdige oppgaven om du ønsker å lese den. Dette vil i så fall skje i midten av juni.

Tusen takk for ditt bidrag til oppgaven vår!

Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Digitalisering og skatteunndragelse”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvilke utfordringer og muligheter digitalisering får for skatteunndragelse. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet er en del av masteroppgaven innen økonomi og ledelse ved Høgskolen i Innlandet, avdeling Rena. Formålet med prosjektet er å se hvilke konsekvenser og utfordringer digitalisering får for skatteunndragelse, og kontroll av dette. I den anledning ønsker vi å oppnå en høyere forståelse og bredere kunnskap om hvordan digitalisering gir nye muligheter for både å unndra skatt og for å avdekke skatteunndragelse.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Innlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta i denne studien fordi du arbeider i en virksomhet der dette er svært aktuelt, og vi tror at vi kan ha stor nytte av din kunnskap om dette temaet.

Hva innebærer det for deg å delta?

I denne studien vil datamaterialet samles gjennom semistrukturerte intervjuer. Som deltaker i dette prosjektet vil du som informant være anonym, hvor det eneste av personalia som blir samlet inn er kontaktinformasjon. Denne kontaktinformasjonen vil ikke bli lagret elektronisk og kan på ingen måte bli koblet mot det gitte datamaterialet. Deltakelse innebærer som nevnt intervjuer, som er estimert til å ha en varighet rundt 60 minutter.

Det vil bli benyttet båndopptaker (lyd) under intervjuet etter informantens godkjenning. Formålet med båndopptaker er at det skal være lettere for oss intervjuere å fokusere på samtalen og for å forhindre støyen som følge av notatskriving. Lydopptakene vil foregå gjennom UiO sin app – Nettskjema Diktafon. Denne Diktafon-appen sender lydfilene direkte til Nettskjema, av sikkerhetsmessige årsaker er det i den anledning ikke mulig å avspille lydopptakene direkte fra mobilen. Disse lydopptakene vil bli slettet ved prosjektets slutt (20.06.20).

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil hovedsakelig være to personer, Marianne Reisænen og Stine Mari Børthus, som vil ha tilgang til datamaterialet som samles inn gjennom studien. Veileder (Jon Lundesgaard ved Høgskolen i Innlandet) og sensor vil også ha tilgang til den innsamlede dataen, men merk at det kun gjelder den anonymiserte dataen.

Navnet ditt vil ikke bli lagret i studien, og heller ikke i intervjunotatene som vil gjøres. Det betyr at du som deltaker ikke vil bli identifisert etter at intervjuet er avsluttet. Sitater kan bli benyttet i rapporten, men ikke på den måten at anonymiseringen blir brutt. Det betyr at du som deltaker ikke kan bli gjenkjent, verken direkte eller indirekte.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 20.06.20 og alle opplysninger vil da bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen i Innlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen Innlandet ved prosjektansvarlig Jon Lundesgaard på epost jon.lundesgaard@inn.no
- Marianne Reisænen på epost marianne_reisaenen@hotmail.com eller Stine Mari Børthus på epost stine.mari@hotmail.com
- Personvernombud Høgskolen i Innlandet hans.nyberg@inn.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen masterstudenter

Marianne Reisænen

Stine Mari Børthus

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Digitalisering og skatteunndragelse» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- Å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 20.06.20

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 - Vurdering fra NSD

NSD sin vurdering

 Skriv ut

Prosjekttittel

Digitalisering og skatteunndragelse

Referansenummer

376630

Registrert

17.02.2020 av Stine Mari Børthus - 234241@stud.inn.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Innlandet / Handelshøgskolen Innlandet - Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap / Institutt for økonomifag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Jon Lundesgaard, jon.lundesgaard@inn.no, tlf: 93042346

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Stine Mari Børthus, stine.mari@hotmail.com, tlf: 99125603

Prosjektperiode

17.02.2020 - 20.06.2020

Status

03.03.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

03.03.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 03.03.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD.

Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 20.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Nettskjema er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Maren Urheim

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 4 – Utvalgte sitater fra informantene for å bekrefte funn i analysen

Tema	Sitat	Informant
Digitalisering	<i>At det blir en elektronisk flyt i dokumenthåndtering, både når det gjelder inngående faktura og utgående faktura og innleveringer av A-meldinger, moms. At det meste skjer elektronisk, det legger jeg i det. Og at det blir automatisk.</i>	Informant 1
	<i>Gjennom digitalisering kan vi jobbe hvor som helst i verden for å si det sånn. Med papirene, så lenge man har en pc og tilgang til nettet.</i>	Informant 2
	<i>Digitalisering er et vagt, misbrukt begrep, mener jeg, som folk slenger litt ut uten å fullføre setningen, men synes det er veldig enkelt å kaste det ut fordi det høres veldig tidsriktig ut. Det er jo en forskjell på digitalisering og digitization. Men vi har vel kommet til et punkt hvor uansett hva man driver med, så jobber man digitalt, det er derfor jeg synes begrepet er helt utdatert og avleggs. jeg gjør ikke blockchainprosjekter, jeg gjør prosessforbedringer. Jeg ser på prosessene deres og det kan hende det er manuelle ting, men kan være det gjøres i feil rekkefølge, kontra ned til at vi kan også ha digitaliseringshjelpemidler, digitale verktøy som kan hjelpe dere på vei, her kan det godt hende at blockchain er egnet. Men i de aller fleste tilfellene bruker jeg det sammen med annen type teknologi. Må finne ut hva det er man skal gjøre forbedringer på, ikke bare gjøre forbedringer for å gjøre forbedringer.</i>	Informant 3
	<i>Overgangen fra analogt til digitalt. Informasjon er tilgjengelig elektronisk, sånn at enkelt elementer av informasjon kan identifiseres og brukes. En PDF er jo ikke en digitalisering, men et papir med strøm på» «det er det at du har informasjonen elektronisk slik at du kan gjenbruke den og dele den opp og sette den sammen annerledes.</i>	Informant 4
	<i>Ting blir mer elektronisk, det skjer over nettet. Man er ikke så lenge så avhengig av fysisk tilstedeværelse, tenker jeg.</i>	Informant 5
	<i>Før var det fra analogt til digitalt, men nå er det vel mer ny teknologi som effektiviserer prosesser og oppgaver.</i>	Informant 6
	<i>For min del er det alt som bruker PC-kraft, som ikke har brukt det før. Den bevegelsen fra penn og papir til PC, det er digitalisering.</i>	Informant 7

	<i>Arbeidsoppgaver gjennomføres ved hjelp av datateknologi, herunder roboter, og ikke manuelt. Informasjon/oppgaver kommer digitalt og ikke i papirformat. Kommunikasjon skjer via data og ikke ansikt til ansikt</i>	Informant 8
	<i>Det er et skifte fra analogt til digitalt. Digitaliseringen gjør at ting blir mer sporbart, uansett hva de snakker om, i forhold til blokkjedeteknologi, i forhold til transaksjoner og betalingsformidlinger, alt blir mer digitalt.</i>	Informant 9

Tema	Sitat	Informant
Digitaliseringens effekt på skatteunndragelser	<i>Digitalisering bør gi mindre muligheter for skatteunndragelser, det er jo mere kontrollpunkter (...) Ja, det er sikkert et av formålene, så jeg vil tro det vil gjøre det enda vanskeligere å unndra skatt. Standardiserte ting er jo bra.</i>	Informant 1
	<i>Men fra at vi har vært en etat med hovedvekt på kontroll, så er vi nå mer på at vi gjennom samarbeid og digital utvikling er med på å påvirke hvilke måter informasjon flyter på og brukes på sånn at vi bygger inn kontrollmekanismer og ikke bare gjør det enkelt å gjøre det riktig, men at det er vanskelig å ikke gjøre det riktig.</i>	Informant 4
	<i>Digitalisering gjør avdekking av skatteunndragelse mer effektivt. Fordi nye datasystemer gjør det enklere for folk å rapportere, og enklere for oss å finne de som gjør noe galt. Så, jeg tenker at jo mer digitalt, jo mer digitale spor, jo enklere for oss å gjøre jobben vår med å avdekke skatteunndragelser.</i>	Informant 6
Utfordringer med SAF-T	<i>Jeg er litt spent på hvordan de andre landene gjør det, om de får implementert det bra, og om det faktisk kommer til å fungere bra under utveksling og overføring av det, om man får det til å fungere. Internt tror jeg ikke at det er noe problem å få det til å være bra, men jeg er alltid litt spent på de internasjonale samarbeidene og hva andre aktører gjør.</i>	Informant 6
	<i>Jeg tror nok man ser store utfordringer der i seg selv ved at man ikke har hatt stor nok filoverføringskapasitet</i>	Informant 3
	<i>Etter min mening, det er fritak her i Norge for de som har under 5 MNOK i omsetning og det kan være litt problematisk da det er mange man gjerne vil kontrollere som man må kontrollere på gamle måter. Det er kanskje det som er utfordringen.</i>	Informant 7

	<p><i>Det er litt der myndighetene dessverre er i dag, de tror de kan sitte med (satt på spissen), med beina på bordet, og så trykke på en knapp på pcn så kommer det ut en rapport og tidligere måtte de gjøre dette litt manuelt og spyttet ut en rapport der de stilte ti spørsmål, hvis du fikk ettersyn. Nå håper de på at datamaskin skal spytte ut 184 spørsmål og så får en stakkars bedrift 184 spørsmål og har 14 dager på å svare minus 4 dagers postgang. Og så er det ingen som klarer det. Det er realiteten av en sånn misforestilling av hvor vi skal.</i></p>	Informant 3
Muligheter med SAF-T	<p><i>Jeg tror at dit vi beveger oss, er at myndighetene kommer til å få mye bedre kontroll og at det kommer til å være til delvis gunst for de som er ærlige på det området, i form av likviditet også, og forenklingen i form av selve handlingen på regnskapet i seg selv.</i></p>	Informant 3
	<p><i>Det har ikke så mange muligheter enda</i></p>	Informant 2
	<p><i>det gir bedre muligheter for analyser, fordi du har elektronisk tilgjengelig informasjon og litte grann mer informasjon enn det vi hadde tidligere, som gjør at vi kan bygge bedre analyser og gjøre bedre analyser og spørringer og få andre resultater av en kontroll, og et enklere resultat.</i></p>	Informant 4
	<p><i>Det er en digital fil som kan sendes til skattemyndighetene så de kan gjøre analyser lett og enkelt i et standardformat.</i></p>	Informant 8
SAF-T sin effekt på skatteunndragelser	<p><i>Tror ikke at SAF-T kan endre forekomsten av skatteunndragelser i seg selv, fordi det er bare en annen måte å presentere den informasjonen du allerede har hatt fra før.</i></p>	Informant 4
	<p><i>Jeg tror nok dessverre ikke dette blir så effektivt som norske myndigheter hadde forventet og håpet på. norske myndigheter blitt litt blendet. De har hørt på portugisisk engelsk at her er det mye svart økonomi og de har fått bukt med det. Men det er ganske stor forskjell på om man har fått bukt med alt sammen eller at man har fått tak i noen flere skatte kroner av en eller annen grunn. Det er en vesens forskjell.</i></p>	Informant 3
	<p><i>Jeg tror ikke det vil endre det i så måte, men kanskje, det vil effektivisere arbeidet så vi gjør det mer effektivt å arbeide og kanskje slipper å bruke mye tid på andre ting. (...) Men i hovedsak effektivisering og mer effektiv jobbing, også tror jeg at det vil føre til at det er enklere å behandle det, og det vil igjen føre til mer avdekking.</i></p>	Informant 6

	<i>På sikt og lengre sikt, da kan det godt hende man avdekker flere ting, men da tror jeg at man allerede har kommet dit (3 til 5 år), at langt flere selskaper har gått over til livemuligheter på ERP-systemene sine selv.</i>	Informant 3
	<i>Så har du to format – det ene er saft regnskap som gjelder regnskapsføring og SAF-T kasse som gjelder kasse, og i SAF-T kasse har du innebygget i regelverket at du har noen ulovlige funksjoner som er spesifisert nettopp for å unngå og hindre skatteunndragelser. Gamle kasseapparater, før saft formatet var kjent for at de var lette å manipulere, det skal da være vanskeligere nå.</i>	Informant 4
	<i>Jeg tror imidlertid ikke at all skatteunndragelse blir borte med SAF-T.</i>	Informant 8
Muligheter med stordata	<i>Det å finne sammenhenger og årsaker som vi ikke kan finne på annen måte. F.eks. å bygge prediktive modeller, gjøre det enklere å spore dem som operer på utsiden av økosystemet, finne avvik, manglende sammenhenger. Og det vil nok komme mer og mer av etter hvert som vi får mer informasjon tilgjengelig digitalt.</i>	Informant 4
	<i>Vi sitter på store datamengder og vi er mer frie til å kjøre analyser, for man har større datasett og kan begynne med prediktive modeller. Det er litt det å se inn i kula, hva som kommer til å skje i fremtiden.</i>	Informant 9
	<i>Kanskje det lages prediktive modeller som kan utpeke en kategori som har større sjanse til å unndra skatt enn en annen og at denne da må fokuseres på. Vi får jo mer og mer data tilgjengelig generelt sett, ikke bare grunnlagsdata, men data ligger ute tilgjengelig for alle takket være internett. Nå blir det stordatabehandling, så vi kommer til å gjøre mye mer analyser, så vi trenger litt kraftige maskiner til å gjennomføre det.</i>	Informant 7
	<i>Stordata gir muligheter for å se det store bildet, foreta analyser.</i>	Informant 8
	<i>potensialet med stordata er jo at man kan gjøre veldig mye med det. Man kan få inn data, man kan analysere på det så lenge man har de verktøyene som er der, så stordata tror jeg vil ha mye å si.</i>	Informant 6
Utfordringer med stordata	<i>Den største utfordringen er juss og regelverk, spesielt personopplysningsloven. Fordi det er ikke alltid sånn at vi har hjemler til å gjennomføre alt vi har lyst å gjennomføre</i>	Informant 7
	<i>Jeg tror GDPR og datatilsynet vil være med på å komplisere dette, det er bra selvfølgelig at de er der og vokter.</i>	Informant 9
	<i>Du har jo risikobiten med stordata som man har med personvern, misbruk.</i>	Informant 5

	<i>Utfordringen kan være systematisering, hjemmel for bruk av dataene, ujevn kvalitet på dataene. I hvor stor grad vil opplysninger fra/om helsvarte virksomheter foreligge</i>	Informant 8
Stordata sin påvirkning på skatteunndragelser	<i>Jeg tror det gjør det enklere å finne de som prøver seg på andre metoder. Jeg tror stordata har et stort potensial for å redusere skatteunndragelser, men det begrenser seg av hva man får lov til å gjøre med tanke på personvern, og det er jo sånn det skal være.</i>	Informant 6
	<i>Under forutsetningen om at vi har nok data og kan få tak i nok data, så kan stordata endre forekomsten av skatteunndragelser på mange måter. Spesielt med de prediktive modellene man kan bruke til å se mønster (human behavior, hvordan ting faktisk skjer og foregår).</i>	Informant 7
	<i>Bruk av stordata gjør at vi kan kjøre prediktive modeller slik at vi kan avdekke skatteunndragelser. At man klarer å se et mønster å gjøre analyser på det, og at man har så gode datasett at man kan være proaktive på dette. Hvis de (skattyterne) vet at man kjører prediktive modeller så vil det kanskje være med på å heve etterlevelsen.</i>	Informant 9
Muligheter med blokkjedeteknologi	<i>Jeg har noen tanker om at blokkjede kan bli en del av det digitale økosystemet, at blokkjede kan være en sånn måte å verifisere og sørge for at det er den samme informasjonen som går og brukes i hele systemet. Og at du ikke er så avhengig av å ha en tredjepart til å verifisere opplysningene når du har det innebygget i transaksjonskjedene.</i>	Informant 4
	<i>Vi jobber blant annet med hvordan man kan få skatteelementer inn på sporingsplattformer som vi også lager blant annet innenfor blockchainsegmentet.</i> <i>vi har jo bistått kemnerkontoret blant annet på dette området, hva skjer om vi skal ta utleggsforretning i noe? Hadde det ikke vært veldig greit om myndighetene kunne gått inn direkte og hatt tilgang til momsmynten og fryst beløpet i seg selv og tatt beslag i den. Veldig praktisk.</i>	Informant 3
	<i>Mulighetene er, som sagt det kan brukes for å forenkle ting der man kanskje ikke trenger, der man før måtte ha personer som gikk inn for å verifisere noe, kan data og selve transaksjoner gjøres i en blokkjede og verifiseres av kjeden.</i>	Informant 6
	<i>Selve blokkjedeteknologien er jo en form for en database som er umanipulerbar i utgangspunktet så lenge man har full kontroll på dette. For å unngå lekkasjer kan man kanskje gå litt over dit</i>	Informant 9

Definisjon på skatteunndragelser	<i>Det er å ikke betale den skatten vi er pålagt å gjøre. det er å bevisst unnlate å innrapportere ting</i>	Informant 1
	<i>Det er jo at de ikke betaler skatt og avgift som de er pålagt å gjøre</i>	Informant 2
	<i>Det er det at man ikke oppgir det man skal gjøre, at man prøver å skjule om det er inntekt eller formue, eller moms for den saks skyld i forhold til det man skal betale.</i>	Informant 6
	<i>Det er å ikke opplyse skattemyndigheter om alle dine forhold forsettlig, med tanke på å ikke betale riktig skatt</i>	Informant 7
	<i>Handlinger hvor man med mer eller mindre viten forsøker å holde inntekt borte fra beskatning.</i>	Informant 8
Digitaliseringens påvirkning på oppdagelsesrisiko	<i>Jeg tror at for de fleste vil det virke litt avskrekkende at ting går mer digitalt og at Skatteetaten lettere kan oppdage dem som unndrar skatt</i>	Informant 1
	<i>Jeg tror at med den digitaliseringen vi ser nå er med på å øke sjansen for å bli oppdaget, men det vil aldri komme til 100 %»</i>	Informant 9
	<i>Det er mulig med oppdagelsesrisiko på 100 % men da vil man ikke leve i det samfunnet. For da er det et overvåkningssamfunn.</i>	Informant 6
	<i>Som sagt, da må vi til 1984. Full overvåkning, da blir det 100 % oppdagelsesrisiko (...)</i>	Informant 7
	<i>Forhåpentligvis både for de i det gule og de i det grønne segmentet, vil det være enklere for dem å gjøre det riktig, i tillegg så vil man kanskje ha en sånn «ris bak speilet» på det gule segmentet som man kan påvirke ved at man har bedre sjanser for å ta dem. Altså jo større oppdagelsesrisiko vi har, desto større av de som er i det gule segmentet vil jo gjøre det på den rette måten</i>	Informant 6
Straff	<i>«Som sagt, da må vi til 1984. Full overvåkning, da blir det 100 % oppdagelsesrisiko. (...) det var det kanskje ikke bare å bli sett og oppdaget, men hva som skjer når man blir oppdaget. Det var noe med straffene som gjorde at det ble 100 % etterlevelse i det utopiske samfunnet.</i>	Informant 7
	<i>Det er mer det at risikoen å bli tatt ikke har så mye å si, som straffen etter at man har blitt tatt (...) Når man blir tatt skjer det ikke så mye, man kan bare gå videre.</i>	Informant 9

Tema	Sitat	Informant
Informasjonsasymmetri	<i>Vi kommer aldri i den situasjonen at vi har full oversikt. Og det er åpna opp for at det er noen som operer på siden her hele tiden</i>	Informant 4
	<i>Et av de beste virkemidlene for å unngå skatteunndragelser er å få tilgang på informasjon, åpenhet. Krav til skattyterne om å opplyse til skattemyndighetene det som er relevant for beskatning. Da er man avhengig av et regelverk som gir disse mulighetene.»</i>	Informant 5
	<i>Det er det digitale økosystemet, men vi klarer aldri å komme helt ned til null, at vi har alt av informasjon, jeg vet heller ikke om det er ønskelig heller. En ting er hva vi klarer å få til i Norge, men Norge er en liten del av den store verden, og skatteunndragelser kjenner ikke landegrensener, sånn at aktivitet i Norge, den digitale utviklingen fører også til at en god del tjenester kan levere uten at det er i nærheten av en toll, det vises ikke noen plasser.</i>	Informant 4
Opportunisme	<i>På generelt grunnlag så syns jeg at kunden er opptatt av å gjøre ting riktig. I all hovedsak, hovedbolken av kunder (skattytere) ønsker å gjøre ting riktig. Det er alltid noen som streber etter å få mest mulig fradrag og betale minst mulig skatt, men er det innenfor lovkravet er det selvsagt berettiget. Vi har en stor rettferdighetssans i Norge generelt tror jeg, vi syns det er OK å betale riktig skatt, for vi ser hva skatten blir brukt til.»</i>	Informant 1
	<i>Så jeg tror det er vanskelig å si om digitaliseringen i seg selv vil automatisk bare gi større provenyinntekter. Jeg tror det kommer til å bli et nullspill. Men som du sikker skjønner, man må også se på det at bedrifter kan faktisk få en bedre oversikt over de reelle fradragene. Som mange bedrifter i dag tenker: Moms det er skummelt, det er farlig, så her vil vi betale så mye moms som mulig vi, for vi får fradrag for det uansett</i>	Informant 3
	<i>«Folk skjønner ikke alltid hva de gjør. De investerer i en eller annen pakke i en bank og kjøper seg skatteamnesti uten at de vet det selv. Det er jo en greie at det ikke er passivt samtykke engang, de bare vet det ikke. Det er ofte komplekse produkter som er vanskelige å forstå.»</i>	Informant 9
	<i>«Det er jo grådighet, det er ikke tvil om noe annet. Det er jo egoisme. Kanskje man er uenig i bruken av penger, man syns politikere bruker penger på en ufornuftig måte. Hvis man hadde fått bestemt mer selv, iallfall de aller rikeste, ville de sannsynligvis betalt en høyere skatteprosent.»</i>	Informant 5
	<i>Den skattepliktige ønsker all inntekt selv</i>	Informant 8

	<i>det som er problematisk med digitale teknologier er på lik linje med den hjelpen vi får fra de, de som ønsker å unndra skatt får også nye verktøy for å gjøre dette</i>	Informant 7
	<i>Du kan jo ha en postboks og 20 000 selskaper koblet til det. Digitaliseringen gjør jo dette mulig for deg og det er veldig vanskelig å avdekke uten tips eller dokumentlekkasjer</i>	Informant 9
	<i>Jeg tror vi vil se mer manipulasjon av fakturaer og andre dokumenter. Korrigering av data som legges inn i systemet og endring av data mellom de forskjellige dataprogrammene. Jeg ser også for meg at personer med noe datakunnskap kan gå inn i programmene og legge inn "systemfeil".</i>	Informant 8
	<i>mange i etaten har vært redde og tenker at nå kommer alle de nye plattformene og nye betalingsløsninger, jeg tenker at ja men det er jo digitalt, dataene ligger jo der, det er ikke sånn som det før var at det var cash som gikk rundt som var veldig mye vanskeligere, nå kan vi faktisk finne sporene hvis vi vil har de brukt en utenlandsk betalingsformidler så har vi skatteavtaler med de landene så kan vi få de dataene hvis vi vil ha det, om de har brukt paypal så går det an å få de dataene ut, selv om de kanskje ikke er synlige på de norske kontoene, så jeg tenker at det er enklere med den digitale verden</i>	Informant 6
	<i>Det kan være vanskeligere å oppdage de litt store fiskene når det blir sånn, for da er det de smarte som kan vinne på det. Men det blir mer og mer vanskelig for de som ikke er så smarte og som driver i mindre skala. Men det kan godt hende at de som driver i større skala og er mer bevisst på dette, kan lure systemet</i>	Informant 1
	<i>Det er kanskje fordi de føler at de har betalt nok, eller betaler nok. De har betalt sitt og glemmer fort at de startet et sted, et velferdssystem som fungerte, hjelp hvis de ble syke, skolegang i Norge.</i>	Informant 9
	<i>Så lenge de som ubevisst unndrar skatt vil levere riktig, så har vi en god del tiltak i skatteetaten til å finne de. Så det er der teknologien kommer inn, vi finner de, det er lettere å få tak i dem, og finne ut hvem de er og gi beskjed om hvordan de skal etterleve.</i>	Informant 7
Kontroll	<i>Digitalisering i seg selv forhindrer ikke skatteunndragelser</i>	Informant 4
	<i>Man kan få bedre avdekning av skatteunndragelser enn det vi har med ny teknologi. I tillegg så kan du få folk til å etterleve bedre.</i>	Informant 6

	<i>risikobasert tilnærming vi har valgt å følge i Skatteetaten. Setter ressurser der det er størst risiko for skatteunndragelser, da kontrollerer vi, da siler vi saker og virksomheter.</i>	Informant 7
	<i>Jeg tror nok at digitaliseringen kanskje kommer til å gjøre ting mer effektivt, som å oppdage rene forglemmelser eller annet av selskaper som ønsker å være ærlige, men som ikke har fått rapportert riktig. Og at man også kan enklere avdekke regnskapsmessige feil.</i>	Informant 2
Belønning/insentiver	<i>Det er jo både stick and carrot, gulrot og pisk. Du må jo gi insentiver for at folk skal handle riktig, men må også straffe hvis de ikke gjør det.</i>	Informant 7
	<i>Jeg tror det hadde vært litt mer generell prevensjon om skatteunndragelser hadde vært omtalt litt mer, at disse har gjort det her og blitt straffet for dette. Det mangler vi, men det har med samfunnet å gjøre og hvordan samfunnet fungerer.</i>	Informant 7
	<i>Det må være ris bak speilet hvis man ikke gir til opplysningene som kreves. Det må være sanksjonsmuligheter, det er svært viktig. Det har man sett i andre land, det er mange land som er mye strengere enn Norge her. Om et stort selskap får en bot på 40 000 så har det ikke så mye å si, så lenge man snakker om transaksjoner på mange millioner</i>	Informant 5
	<i>Skatteunndragelse er et holdnings- og kulturelt problem. Det ligger i mennesket og ikke i systemet.</i>	Informant 8
Ressursbruk	<i>det er jo dyrt å ha alle rutiner og ting på plass, og spesielt der som det er litt for lite bemanning i forhold til oppdragsmengden, tas ikke hensyn til</i>	Informant 1
	<i>så er det noe med at digitalisering i seg selv hindrer ikke skatteunndragelser, det vil bestandig være noen som klarer å eller prøver å operere på siden, så vi er avhengig av å ha en viss kontrollaktivitet uansett</i>	Informant4
	<i>jeg tror de aller fleste vil som sagt se en effektiviseringsgevinst rundt dette ved at man kutter ned kostnader på regnskap i seg selv og også litt hvordan man får en bedre tilgang til dataene sine selv og også kan få korrekte skattefradrag som fører til besparelser og ikke bare at det er en utfordring som sådan, og at det også likviditetsmessig får fradrag direkte ved import, kontra tidligere når man måtte vente et par måneder osv.</i>	Informant 3
Risiko	<i>Nei altså du har jo de vanlige, tradisjonelle skatteunndragelser med håndverkere, restauranter, som ikke oppgir inntekter</i>	Informant 5

*Det er rett og slett de bransjene som restaurantbransjen,
maling, håndverker...*

Informant 7